

FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI
MİMARLIK YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

BİR ŞEHİR, BİR MEYDAN, BİR MİMAR:
Turgut Cansever'in Beyazıt Meydanı Yayalaştırma
Projesi

YÜKSEK LİSANS TEZİ

RABİA RANA KIRKBAŞ

İSTANBUL, 2022

**FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI
MİMARLIK YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**BİR ŞEHİR, BİR MEYDAN, BİR MİMAR:
Turgut Cansever'in Beyazıt Meydanı Yayalaştırma
Projesi**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**RABİA RANA KIRKBAŞ
(170201034)**

**Danışman
(DOÇ. DR. HALİL İBRAHİM DÜZENLİ)**

İSTANBUL, 2022

18/01/2022

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Mimarlık Anabilim Dalı'nda 170201034 numaralı Rabia Rana KIRKBAŞ'ın hazırladığı "Beyazıt Meydanı, Tarihi ve Turgut Cansever Projesi" konulu Mimarlık Yüksek Lisans tezi ile ilgili Tez Savunma Sınavı, 18/01/2022 Salı günü saat 14:00'da yapılmış, sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **KABULÜNE** karar verilmiştir.

Düzeltilme verilmesi halinde:

Adı geçen öğrencinin Tez Savunma Sınavı .../.../20... tarihinde, saat ...:... da yapılacaktır.

Tez Adı Değişikliği Yapılması Halinde: Tez adının "Bir Şehir, Bir Meydan, Bir Mimar: Turgut Cansever'in Beyazıt Meydanı Yayalaştırma Projesi" şeklinde değiştirilmesi uygundur.

Jüri Üyesi	Tarih	İmza
(Danışman) Doç. Dr. Halil İbrahim DÜZENLİ	18/ 01/2022	KABUL
Doç. Dr. Yusuf CİVELEK	18/ 01/2022	KABUL
Dr. Öğr. Üyesi Emin Selçuk TAŞAR	18/ 01/2022	KABUL
(İkinci Danışman) *.....	.../ .../20...
*.....	.../ .../20...

*2. Danışman varsa doldurulacak

ETİK BİLDİRİM

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bağlı olduğum üniversite veya bir başka üniversitedeki başka bir çalışma olarak sunulmadığını beyan ederim.

Rabia Rana Kırkbaş

TEŞEKKÜR

Öncelikle tez çalışmam sürecinde değerli bilgileriyle bana rehberlik eden, her sorumu sıklımadan yanıtlayan, tanımaktan onur duyduğum Türkiye'nin en kıymetli mimarları Emine ve Mehmet Öğün'e çok teşekkür ederim. Tez danışmanım Doç. Dr. Halil İbrahim Düzenli'ye bu süreçte gösterdiği hoşgörü ve yardımları için ayrıca teşekkür ederim. Değerli jüri üyeleri Doç. Dr. Yusuf Civelek, Dr. Öğr. Üyesi Emin Selçuk Taşar'a katkıları için teşekkürlerimi sunarım.

Maddi ve manevi her türlü imkânı ve yardımı sağlayan, her zaman arkamda olan sevgili babacığım Prof. Dr. Yakup Basmacı'ya ve canım annem Saliha Basmacı'ya, benim için bu zorlu süreçte hayatımı kolaylaştıran, çalışmama fikirleri ile katkıda bulunan sevgili eşim Ali Burak Kırkbaş'a, en büyük motivasyonlarım, zamanımı verimli kullanmayı öğreten minik yavrularım; Ahmet Selim ve Amine Reyyan'a, manevi destekleri ve yardımları için sevgili ablalarım; Fatma Betül Özgün, Zeynep Serra Kömcü ve Hatice Kübra Akıl'a teşekkür ederim. Ayrıca, evlatlarıma göz kulak olarak tez yazma sürecimde bana destek olan sevgili kayınbabam Ahmet Kırkbaş'a, kayınvalidem Mehtap Kırkbaş ve oğlum Ahmet Selim'in "Hilası" Hilal Sena Kırkbaş'a teşekkürü ayrıca borç bilirim.

Son olarak, sevgili arkadaşım Fatma Nur Karanfil'e tez yazma sürecinde literatürüme kattığı kaynaklardan ve manevi yardımlarından dolayı, her konuşmamızda beni çalışmam konusunda motive eden dostum Dilara Arslan'a, arkadaşım ve meslektaşım, Ayşegül Yılmaz'a bana bu süreçte ettiği yardımlardan ötürü ayrıca teşekkür ederim.

Rabia Rana Kırkbaş

BİR ŞEHİR, BİR MEYDAN, BİR MİMAR:
Turgut Cansever'in Beyazıt Meydanı Yayalaştırma Projesi

Rabia Rana Kırkbaş

ÖZET

Beyazıt Meydanı yüzyıllardır farklılaşan ihtiyaçlar, zihniyetler doğrultusunda bazı dönüşümlere maruz kalmıştır. Meydan için önemli tarihler Bizans Dönemi, 1453 fetih sonrası Eski Saray'ın inşası,1501-1506 arasında Beyazıt Külliyesi'nin inşası, 1865 yılında Harbiye Nezareti'nin yapımı, 1926 yılında oval havuzlu döner trafik kavşağı ve 1957'de karayolu kavşağı düzenlemesi olarak sıralanabilir.

1957 yılındaki müdahale sonrasında alan artık bir meydan olmaktan çıkmış, Şehrin önemli bir sorunu haline gelmiştir. Motorlu araç trafiği meydanı yaşanmaz hale getirmiş ve gelen tepkiler üzerine Beyazıt Meydanı'nı düzenlenmek üzere bir yarışma açılarak, Prof. Sedat Hakkı Eldem, İtalyan Milli Şehircilik Enstitü Başkanı Prof. Luigi Piccinato ve Münih Şehri'nin Baş Mimarı Prof. Hans Högg gibi ünlü Şehir planlamacılar davet edilmiştir. Yarışma, tasarımcılar arasında yapılan açık sunumlar ve karşılıklı tartışmalar sonunda 1960 yılında Turgut Cansever'in teklifinin seçilmesiyle neticelenmiş ve projenin uygulanması kararlaştırılmıştır. Cansever projesinin birincil ve en önemli kararı meydanın mutlak yayalaştırılmasıdır. Bir diğer ana karar ise ana meydan kotunun Beyazıt Camisi ve Medresesi'nin giriş kapılarının kotuna göre belirlenmesi ve tasarımın abidelerin yönlenişlerinin yani kible yönünün esas alınarak oluşturulmasıdır. İstanbul Üniversitesi kapısının, kible yönüne göre 45 derece dönük olmasının yarattığı Beyazıt Camisi'ni önemsizleştirme probleminin, kapı önünde tasarlanacak setler ve merdivenlerle çözümlenmesi, meydanın kot probleminin çözümlenmesi amacıyla da cami etrafında setler düzenlenerek ağaçlandırılması,

ana meydan kotuna ulaşabilmek için Ordu Caddesi kotunda bir alt meydan oluşturulması ve ana kota yavaşça yükselen bir rampa ile çıkma önerisi, tasarımın diğer önemli kararlarıdır. Cansever'in meydanı tasarlama öyküsü, düşünce yapısı ve projenin bazı incelikleri bu çalışmada detaylı olarak ele alınmaktadır.

Anahtar kelimeler; Turgut Cansever, Beyazıt Meydanı, yayalaştırma projesi, meydan, İstanbul Üniversitesi

A CITY, A SQUARE, AN ARCHITECT:
Turgut Cansever's Istanbul Beyazit Square Pedestrianization Project

Rabia Rana Kırkbaş

ABSTRACT

For centuries, Beyazit Square was subject to alterations due to differing needs and approaches of each period. Important dates for the Square include the Byzantium period followed by the construction of Old Palace after the conquest, then the construction of the Beyazit complex during 1501-1506 ; the addition of the Ministry of War (*Harbiye Nezareti*) in 1865 ; the 1926 round point which encircles an oval fountain and the highway junction of 1957.

After the intervention of 1957, the area was no longer considered a square and thus became an issue in the city. Renowned city planners were invited to a competition in order to rearrange the Beyazit Square, including Prof. Sedat Hakkı Eldem, Italian President of the National Urbanism Institute Prof. Luigi Piccinato, and the Chief Architect of Munich, Prof. Hans Högg. Following extensive discussion and presentations among the architects, the competition ended in 1960 with the selection of Turgut Cansever's proposal, which was later implemented. The most significant priority of Cansever's project was the pedestrianization of the Square. Another prime concern was the consistency of the main Square's elevation with that of the entrance doors of the Beyazit Mosque and the Madrasa, as well as the architectural design based on the qibla direction. Other decisions entailed the case of the door of Istanbul University (as its qibla directed was distorted by 45 degrees); the resolution of the initial trivialization of Beyazit Mosque by designing embankment and stairs in front of the main gate; the arrangement of embankment and afforestation around the mosque to rectify the existing elevation problem of the square; the formation of a sub square and a ramp proposition (to slowly increase elevation) at Ordu Street to match the

elevation of the main square. Cansever's narration in designing the square, his frame of mind, and the details of the project are discussed in detail in this study.

Keywords; Turgut Cansever, Beyazit Square, pedestrianization, square, Istanbul University

ÖNSÖZ

Bu tez çalışmasında Turgut Cansever'in Beyazıt Meydanı Yayalaştırma Projesi incelikleri araştırılmıştır. Beyazıt Meydanı, bilinen en eski zaman, Bizans döneminden itibaren çeşitli dönüşümlere uğramış ve 1958 yılında tamamen araçların hakimiyetinde bir karayoluna dönüşmüş, adeta şehirliler için bir düğüm haline gelmiştir. Turgut Cansever'in Yayalaştırma Projesi ile yeniden hayata döndürülmüştür. Projenin tamamı ne yazık ki uygulanamamış, günümüz itibariyle halen bir sorun olarak gündemdedir. Türkiye'nin ilk yayalaştırma projesi unvanına sahip ve Türkiye mimarlık tarihi için büyük önem teşkil eden bu projenin araştırılmasında, orijinal çizim ve materyallerin sağlanması, restitüsyon çizimlerinin paylaşılması konusunda Mimar Emine Ögün ve Mimar Mehmet Ögün'e teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	v
ABSTRACT	vii
ÖNSÖZ	ix
ŞEKİL LİSTESİ	xii
TABLO LİSTESİ	xv
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	6
1. TURGUT CANSEVER'İN BEYAZIT MEYDANINI TASARLAMASINA DOĞRU	6
1.1. BİZANS DÖNEMİ “TAURİ FORUMU” VE “FETİH SONRASI SARAY MEYDANI”	7
1.2. MEYDANI'NIN “BEYAZIT MEYDANI” OLARAK DÖNÜŞTÜĞÜ DÖNEM, VEFA DÖNEMİ.....	12
1.3. 1865 HARBİYE NEZARETİ YOLU SONRASI BEYAZIT MEYDANI	21
1.4. 1926 DÖNER TRAFİK KAVŞAĞI.....	25
1.5. 1958 KARA YOLU KAVŞAĞI.....	30
1.6. DEĞERLENDİRME	31
İKİNCİ BÖLÜM	38
2. TURGUT CANSEVER'İN BEYAZIT MEYDANI YAYALAŞTIRMA PROJESİ, TASARIM KARARLARI VE ELDEKİ DÖKÜMANLARIN TASNİFİ	38
2.1. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ ANA KAPISI İLE MEYDANI BAĞLAYAN MERDİVENLER	41
2.2. RAMPA VE +51.50 KOTUNDAKİ ALT MEYDAN ORJİNAL ÇİZİMİ VE DETAYLARI	49
2.3. ÜST MEYDAN ZEMİN KAPLAMASI.....	58
2.4. SETLER, ÖNERİLEN VE UYGULANMAYAN KİTLELER	69
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	80
3. BEYAZIT MEYDANI'NIN KRONOLOJİSİ	80

3.1. 1960 – 2022 YILLARI ARASINDA BEYAZIT MEYDANINDA YAŞANAN GELİŞMELER	80
3.2. DEĞERLENDİRME	88
DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	89
KAYNAKÇA	93
EKLER.....	98

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1. 1 Taurus (Theodosius) Forumu'nun harita üzerinde konumlandığı alan. (Mordtmann, 2021).....	7
Şekil 1. 2 Saray-ı Atik (Eski Saray) 1569 tarihli çizim. (Bilgicioğlu, 2009)	8
Şekil 1. 3 Saray-ı Atik (Eski Saray) 1710 tarihli çizim. (Bilgicioğlu, 2009)	9
Şekil 1. 4 1541 yılı yangınından sonra Kanuni Sultan Süleyman tarafından yeniden yaptırılan “Eski Saray” (Necipoglu, 2007).....	10
Şekil 1. 6 1543 Tarihli Matrakçı Nasuh'un İstanbul Tasviri (Atasoy N. , 2015).....	13
Şekil 1. 7 Matrakçı'nın İstanbul Minyatüründe Beyazıt Camisi ve Eski Saray arasında kalan ince ve uzun meydan.	13
Şekil 1. 8 Beyazıt ve Fatih Külliyelerinin yerleşimleri. Sol Beyazıt, sağ Fatih Külliyesi.	14
Şekil 1. 9 İstanbul Haritası 1 Ocak 1923 (Alamy Stock Photo, 2021)	15
Şekil 1. 10 Beyazıt Meydanı 1845 Eldem koleksiyonu harita çizimi (Eldem, 1979) üzerine cami ve saray kapısı akslarının şematik olarak gösterimi.	18
Şekil 1. 11 Beyazıt Meydanı 1847 (Kayra, 1990) üzerine cami ve saray kapısının akslarının şematik olarak gösterimi.....	19
Şekil 1. 12 William Bartlett Gravürü, 1835. (Pardoe, 1997).....	20
Şekil 1. 13 Harbiye Nezareti Kapısı önünde iki tarafı ağaçlı yol. (Salt Fotoğraf Arşivi)	22
Şekil 1. 14 Haussmann'ın yeniden tasarladığı Fransa-Paris Étoile bölgesine tepeden bakış. (Story of cities #12: Haussmann rips up Paris – and divides France to this day, 2016).....	23
Şekil 1. 15 Soldan sağa, 1826 Vaka-ı Hayriye'den önce Beyazıt Meydanı, 1826 Vaka-ı Hayriye'den sonra Beyazıt Meydanı ve 1865-1880 Arası Beyazıt Meydanı. (Yeşilkaya, 2003)	24
Şekil 1. 16 1900'lu Yıllarda Beyazıt Meydanı Hava Fotoğrafı. (SALT Fotoğraf Arşivi).....	26
Şekil 1. 17 Beyazıt Meydanı Oval Havuza Beyazıt kulesinden bakış. (SALT Fotoğraf Arşivi)...	28
Şekil 1. 18 Beyazıt Meydanı Oval Havuz (SALT Araştırma Fotoğraf Arşivi).....	29
Şekil 1. 19 Barok stili bahçe örnekleri.	30
Şekil 1. 20 1958 Yılında Beyazıt Meydanı'nın Karayolu Kavşağı Olduğunu Gösteren Fotoğraf. (SALT Fotoğraf Arşivi).....	31
Şekil 1. 21 Şam şehrinin dönüşümünü gösteren plan. (Mansour, 2015).....	34
Şekil 1. 22 Bouvard'ın Beyazıt için önerdiği proje. (Atasoy Z. B., 2011)	35

Şekil 2. 1 Turgut Cansever eskizi üzerinde yaya hareketinin şematik gösterimi.	40
Şekil 2. 2 Turgut Cansever Beyazıt Meydanı Düzenlemesi Projesi Üniversite Kapısı önündeki setlerin düzenlenmesinde geçirdiği aşamalar sırasıyla şematik olarak verilmiştir.....	43
Şekil 2. 3 Üniversite kapısı merdivenleri, altıgen formdaki ara kot ve camiye yöneliş. (Martinelli, Turgut Cansever e la Scuola di Sedat Eldem: Unita e Tettonica nel Progetto per Istanbul, 2017).....	44
Şekil 2. 4 Beyazıt Camisi tarafından üniversite kapısına bakış, merdivenler. (Martinelli, Turgut Cansever e la Scuola di Sedat Eldem: Unita e Tettonica nel Progetto per Istanbul, 2017). 45	
Şekil 2. 5 Üniversite önü ağaçlandırma detayları maket ve orijinal proje çizimleri. (Cansever, Cansever Arşivi)	46
Şekil 2. 6 Turgut Cansever Merdiven Tasarımının Emine ve Mehmet Öğün Tarafından Restitüsyonu. (Öğün & Öğün, Emine Öğün ve Mehmet Öğün Arşivi).....	47
Şekil 2. 7 Sol da üniversite önü merdiven uygulaması, sağda Cansever'in drenaj sistemini çözmeye çalıştığı eskizlerindeki altıgen formlar.	48
Şekil 2. 8 Ordu Caddesi'nden alt meydana, oradan rampa ile ana meydana ulaşan yayaların hareketlerinin şematik gösterimi.	53
Şekil 2. 9 Orijinal rampa çizimi. (Cansever, Cansever Arşivi)	53
Şekil 2. 10 Rampa detay 1.....	53
Şekil 2. 11 Rampa detay 2.....	53
Şekil 2. 12 Rampa detay 3.....	53
Şekil 2. 13 Hava fotoğrafı üzerine meydanın kapladığı alanın şematik gösterimi.....	55
Şekil 2. 14 Önerilen yapılar ve Ordu Caddesi zemin kaplaması bitiş noktası.	56
Şekil 2. 15 Önerilen yapılar ve Ordu Caddesi zemin kaplaması bitiş noktası.	56
Şekil 2. 16 Zemin kaplaması bitiş noktası detay.	57
Şekil 2. 17 Zemin kaplaması bitiş noktası detay.	57
Şekil 2. 18 Orijinal Alt Meydan Kaplama Detay Paftası. (Cansever, Cansever Arşivi)	57
Şekil 2. 19 Üniversite önü tuğla kaplama. (Cansever, Cansever Arşivi)	58
Şekil 2. 20 Zemin tuğla kaplama, masif mermer basamaklar ve granit kaplamanın beraber görüldüğü fotoğraf.	61
Şekil 2. 21 Turgut Cansever kaplama yönleri orijinal çizimi. (Cansever, Cansever Arşivi)	62
Şekil 2. 22 Orijinal çizim üzerine zemin suyu toplama noktalarının şematik gösterimi.	63
Şekil 2. 23 Orijinal çizim üzerine eğim yönlerinin şematik gösterimi.	63
Şekil 2. 24 Orijinal çizim üzerine kaplama yönlerinin şematik gösterimi.....	63
Şekil 2. 25 Ana meydan kotları belirlenirken abidelerin kapı ve pencere kotlarının esas alındığını gösteren orijinal çizim. (Cansever, Cansever Arşivi)	64
Şekil 2. 26 Emine Öğün ve Mehmet Öğün tarafından hazırlanan zemin kaplama düzeni restitüsyon çizimi. (Öğün & Öğün, Emine Öğün ve Mehmet Öğün Arşivi)	66

Şekil 2. 27 Beyazıt Meydanı zemin düzenini gösteren maket fotoğrafı. (Cansever, Cansever Arşivi)	66
Şekil 2. 28 Ordu Caddesi'nden camiye ve medreseye doğru yönelten kitleler. (Cansever, Cansever Arşivi)	70
Şekil 2. 29 Ağaçlandırma paftası. (Cansever, Cansever Arşivi)	71
Şekil 2. 30 Cami yanı maket fotoğrafı yakın çekim. (Cansever, Cansever Arşivi)	75
Şekil 2. 31 Medrese yanı maket fotoğrafı, yakın çekim. (Cansever, Cansever Arşivi)	75
Şekil 2. 32 Cami, meydan, rampa ve önerilen yapıların maket fotoğrafı. (Cansever, Cansever Arşivi)	75
Şekil 2. 33 Turgut Cansever eskizi. (Cansever, Cansever Arşivi)	76
Şekil 2. 34 Maket fotoğrafı, önerilen kitlelerin cami ve rampa ile birlikte görünüşü. (Cansever, Cansever Arşivi)	78
Şekil 2. 35 Cansever önerisi abidevi ağaçlar.	78
Şekil 2. 36 Alt meydandan İstanbul Üniversitesi ve cami.	79
Şekil 4. 1 Turgut Cansever'in meydandaki 'hayat' tasviri. (Cansever, Cansever Arşivi)	91
Şekil 4. 2. Turgut Cansever'in projesinin uygulanan kısımlarının görüldüğü fotoğraf. (Müller-Wiener, 2001)	92

TABLO LİSTESİ

Tablo 1. 1 Spiro Kostof'un Roma kolonisi bir şehrin İslami bir şehre dönüşmesini anlatan tablo.	10
Tablo 1. 2 1865 düzenlemesinin Beyazıt Meydanı'nı Eski Taurus Forumu çizgileri doğrultusunda düzenlemeye çalıştığının şematik gösterimi.	35
Tablo 1. 3 Beyazıt Meydanı, Luigi Piccinato, Hans Högg ve Sedat Hakkı Eldem Teklifleri. (Cansever Arşivi).....	37
Tablo 2. 1 Alt Meydan orijinal Cansever çizimi üzerine şematik olarak zemin suyu toplama noktaları, meyil düzeni, kaplama düzeni ve yaya hareketinin gösterimi.	50
Tablo 2. 2 Günümüz fotoğraflarının rampa orijinal çiziminde tekabül ettiği yerler.	54
Tablo 2. 3 Turgut Cansever Eskizleri. (Cansever, Cansever Arşivi).....	55
Tablo 2. 4 Uygulanan tuğla kaplama noktaları. (Öğün & Öğün, Emine Öğün ve Mehmet Öğün Arşivi)	60
Tablo 2. 5 Emine Öğün ve Mehmet Öğün tarafından zemin suyu toplama noktalarının restitüsyon çizimi ve detayları. (Öğün & Öğün, Emine Öğün ve Mehmet Öğün Arşivi).....	67
Tablo 2. 6 Turgut Cansever Tasarımı detayların uygulama fotoğrafları. (Öğün & Öğün, Emine Öğün ve Mehmet Öğün Arşivi)	68
Tablo 2. 7 Cansever'in önerdiği kitlelerin ölçülü orijinal çizimleri.	72
Tablo 2. 8 Turgut Cansever orijinal çizimleri. (Cansever, Cansever Arşivi).....	73
Tablo 2. 9 Cami yanı ve arkası için önerilen kitlelerin görüldüğü vaziyet planları ve cephe eskiz çalışmaları. (Cansever, Cansever Arşivi)	74

GİRİŞ

Turgut Cansever İslam mimarisi hakkında, “İslam mimarisi sükûnet içinde harekettir, sınırlılığın berraklığına sahiptir, ifade bakımından mütevazı ve tabiidir, dramatik yahut dayatmacı olmaktan ziyade güzelliğe ve tezyiniliğe yöneliktir” der (Cansever, 1996, s. 133). Bu özellikleriyle İslam mimarisi, Antikite ve Roma'nın sakin fakat tüm ağırlığıyla zemine bağlanarak sonsuza kadar var olmayı hedefleyen dünyasının, Gotik mimarinin maddeyi yok sayarak tantanayla göğe doğru koşuşturmasının, onun tam aksine Rönesans'ın, taşa güç ifadesini kabul ettirmesinin, Barok 'un, kabalığından kurtulmak için taşı burkarak, kendine en uygun biçimi çıkartma çabasından farklı olarak, madde ile çatışmaya girmez, biçimi malzemeye dayatmaya çalışmaz. Biçim ile madde arasındaki ilişkinin gönüllülük esasına dayanması sayesinde mimariyi, insanı adaletin hâkim olduğu, güvenli, ferah ve "şen" bir ortama davet eder. Hareket, ışık, büyük ölçü, sınırsızlık, çok renklilik veya tersine hareketsizlik, karanlık, küçük ölçü, sınırlılık, tek renklilik gibi olguların bir veya birkaçı belli bir dayatmanın aracı olarak değil, tümü dengeli bir bütünlüğü meydana getirecek şekilde yan yana kullanılırlar. Teknoloji ise yapısal ihtiyaçları karşılayan bir araç olarak görülür, kesinlikle amaç haline gelmez. İslam mimarisindeki "hareket" olgusu niteliği bakımından farklıdır, sükûnet içerisinde cereyan eder. Varlığın-kâinatın farklı cepheleriyle, akan zaman içerisinde tekrar tekrar, yeniden algılanmasına, zenginliğinin derinliği ile fark edilmesine imkân sağlamaya yöneliktir. (Öğün & Öğün, 2021) Mimari, tasavvuftaki 'her an yinelenen oluş' anlayışına katkı yapar (Civelek, 2017). Dolayısıyla, etki altında bırakarak yönlendiren bir hareketi değil de tam aksine her türlü fetişistik tavra karşı duran, özgür bir bilinçlilik halinin devamını sağlamayı amaçlar.

“Çalabım bir şâr yaratmış iki cihân âresinde

Bakıcak dîdâr görünür ol şârın kenâresinde

Nâgihân ol şâra vardım ol şârı yapılır gördüm

Ben dahi bile yapıldım taş u toprak âresinde”

Anadolu'nun manevi mimarlarından Hacı Bayram-ı Veli'nin de yazdığı şiir de “insan şehri yapar; fakat şehir de insanı yapar” denilmektedir. Aslında bu şiir, gerçekte tasavvufî bir remzdır ve insanın yaratılışı, iki cihan arasındaki konumu, bir ayna olarak yansıttığı güzellikleri anlatır (Yeşil, 2016). Turgut Cansever'in Beyazıt Meydanı Yayalaştırma Projesi ise bu bilgilerin arka planında bulunduğu kapsamlı bir düşünce yapısına sahip ve Hacı Bayram-ı Veli örneği gibi bir bütün olarak ele alınmalıdır.

Bunun yanında Turgut Cansever'in Beyazıt Meydanı Yayalaştırma ve Düzenleme Projesi Türkiye şehircilik ve mimarlık tarihi için büyük öneme sahiptir. Doç. Dr. Halil İbrahim Düzenli “Türkiye’de Bir Meydanın Uzun Yaşanmış, Kısa Yazılmış Hikayesi” adlı yazısında projenin önemini dört açıdan ifade etmiştir; “birincisi; Cansever’in bir fikir ve görüş olarak “mekâna” yüklediği anlamı ve bu yöndeki çözümlerini en iyi yansıtan projesidir. İkincisi; Mimarının geçmiş-bugün-gelecek sürekliliğini araştıran Türkiye’deki ilk ve neredeyse tek “meydan” projesidir. Üçüncüsü ise Türkiye’de düşünce-tasarım-uygulama ile söylem-eleştiri-engelleme karşı tavır alışlar gibi durumların okunabileceği nadir, ibretlik ve münbit “mekân öykülerinden” biri olmasıdır. Dördüncü ve son olarak ise bu proje; mekânın ve tarihin madde ile anlamlı bir ilişkiye sokulduğu “İstanbul’un kalbinde” yer alan bir “tasarım”dır (Düzenli H. İ., 2020).

Tezin ilk bölümünde Turgut Cansever'in Beyazıt Meydanını tasarlamasına sebep olan tarihi arka plan anlatılacaktır. Bu arka plan aynı zamanda Turgut Cansever'in Beyazıt Meydanı'nı nasıl ele aldığı ile alakalı önemli noktalar içermektedir. İkinci bölümde ise, Cansever projesi bölümlere ayrılarak incelenecektir. Tasarımının incelikleri, detayları tartışılarak Türkiye için neden önemli bir proje olduğu araştırılacaktır.

Turgut Cansever 20. yüzyıl mimarlığının en önde gelen şahsiyetleri arasındadır. Kendi çalışmaları ve onunla ilgili yapılmış araştırmalar bunun göstergeleridir. Cansever'in öncelikle yazılı eserleri birincil kaynaklardır. Bunlar; "Selçuklu ve Osmanlı Mimarisinde Üslup Gelişmeleri" (1949), "Modern Mimarinin Temel Meseleleri" (1960), "Thoughts and Architecture" (1981), "Şehir ve Mimari Üzerine Düşünceler" (yazıları ve kendisiyle yapılmış röportajlar, 1992), "Ev ve Şehir Üzerine Düşünceler" (1994), "Kubbeyi Yere Koymamak" (1997), "İslam'da Şehir ve Mimari" (1997), "İstanbul'u Anlamak" (1998), "Mimar Sinan" (2005) "Osmanlı Şehri: Şiir'den Şehir'e" (2010), "Sonsuz Mekânın Peşinde: Selçuk ve Osmanlı Sanatında Sütun Başlıkları, doktora tezi" (2010). Cansever ile ilgili söyleşiler ayrıca dikkat çekicidir. Bunlardan bazıları; "Mehmet Ögün'le Turgut Cansever'in Mimarlık Dünyası Üzerine Söyleşi" (Düzenli, Arlı, & Keskin, 2019), "Bir Turgut Cansever Biyografisi" (Düzenli H. İ., 2009). Cansever'in mimari yaklaşımı ile ilgili yayınlardan bazıları ise; "İdrak ve İnşa: Turgut Cansever Mimarlığının İki Düzlemi" (Düzenli H. İ., 2020) "Ufki Şehir: Turgut Cansever'in İzinde" ((der.) Halil İbrahim Düzenli, 2016), "Vefeyat: Turgut Cansever (1920-2009)" (Düzenli H. İ., 2010), "Dünyayı Güzelleştirmek: Turgut Cansever'le Konuşmalar" (Ayvazoğlu, 2019), "Turgut Cansever: Düşünce Adamı ve Mimar" (Tanyeli & Yücel, 2007), "Dünyayı Güzelleştirme İhtirası" (Kara, 2008), "Bir Büyük Yol Gösterici: Turgut Cansever" (Yavuz, 2009), "Bir 'Hatırlatıcı' Olarak Turgut Cansever" (Emre, 2009), "İstikâmeti Muhkem, Sahih Bir Adam: Turgut Cansever" (Fazlıoğlu, Mart 2009). Doğrudan projelerine odaklanan çalışmalara da ayrıca dikkat çekmek gerekir; "Turgut Cansever ve Louis I. Kahn Mimarileri Üzerine Soruşturmalar: Bodrum Sualtı Arkeoloji Enstitüsü, Kimbell Sanat Müzesi" (Akkaya, 2017), "Turgut Cansever Düşüncesinde Yapı-Yapım Kavramları ve Türk Tarih Kurumu Binasında Mimari Detay" (Akdoğan, 2019), "Tamir, Tadil ve Tarih: Turgut Cansever Projelerinin Anlamsal İçeriği" (Düzenli H. İ., 2020), "Turgut Cansever'in Fikriyatında Üslup Meselesi" (Civelek, 2019).

Amaç

Bu tezin amacı Turgut Cansever'in Beyazıt Meydanı Düzenleme Projesi'nin tasarım kararlarını biçimlendiren öze ulaşmak ve analiz ederek tartışmaktır. Daha önce Beyazıt Meydanı, tarihi ve dönüşümleri hakkında çeşitli çalışmalar yapılmış olsa da Turgut Cansever'in projesini ve ayrıntılarını kapsamlı şekilde anlatan bir çalışma bulunmamaktadır. Türkiye mimarlık tarihi açısından önemli bir yer teşkil eden Beyazıt Meydanı Yayalaştırma projesi, bu nedenlerden dolayı seçilmiştir.

Kapsam ve Yöntem

Bu çalışma kapsamında öncelikle Beyazıt Meydanı Yayalaştırma Projesi öncesi meydanın dönüşümleri Cansever'in bakış açısından incelenmiştir. Cansever'in Beyazıt Meydanı tarihi için röportaj, yazı ve kitap gibi eserleri okunmuş, buradan hareketle anlattıklarının anlaşılabilmesi için çeşitli şemalar yapılmıştır. Bu şemaların bir kısmında eski haritalar kullanılmış, bir kısmında ise fotoğraf ve çizimlerle desteklenmiştir. Cansever'in Beyazıt Meydanı'nı tasarlama sürecinin arka planında etkilendiği düşünülen fikirler ve çizimler analiz edilmiştir. Örneğin Matrakçı'nın İstanbul Minyatüründe meydan ince ve uzun olarak tasvir edilmiştir ve 1845 ve 1847 yıllarına ait haritalar üzerinde Eski Saray'ın duvar izleri görülebilmektedir. Cansever, bu izlere ve verilere önem vermiş, meydanı tasarlarken bu bilgilerden etkilenmiştir.

Çalışmanın ilk aşamasında Beyazıt Meydanı'nın oluşum sürecinden Bizans Taurus Forumu zamanından itibaren önemli tarihler verilerek bahsedilmiş, bu değişim sırasında İslami şehirlerin biçimlerine ve karakterlerine yer verilmiştir. Bunun için yabancı kaynakların yanı sıra bilinen en eski kaynaklardan veriler kullanılmış, görsel ve metinler ile desteklenmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise Cansever'in Beyazıt Meydanı için çizdiği projenin orijinal çizim ve eskizleri analiz edilmiş, bu çizimlere yüklenen manalar anlaşılmaya çalışılmıştır. Beyazıt Meydanı projesinin restitüsyonlarını çizen ve konu ile birebir alakadar olan Turgut Cansever'in mimari ekibinden Emine ve Mehmet Ögün ile röportaj yapılmıştır. Cansever'in proje hakkında kendi anlatımları; video ve

yazıları incelenerek çalışmada kullanılmış, meydan ile ilgili görsel belgeler ile desteklenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. TURGUT CANSEVER'İN BEYAZIT MEYDANINI TASARLAMASINA DOĞRU

Beyazıt Meydanı, Roma döneminden bugüne yüzyıllardır meydan kimliğini korumuş nadir kentsel mekanlardan biridir. Bu kimliğin günümüze kadar ulaşması, dönemselsel politik müdahaleler, toplumsal dönüşümler ve şehrin değişen ihtiyaçlarının, meydanın morfolojik yapısıyla birlikte, işlevsel özelliklerinde yol açtığı radikal değişimlerle ortaya çıkmıştır.

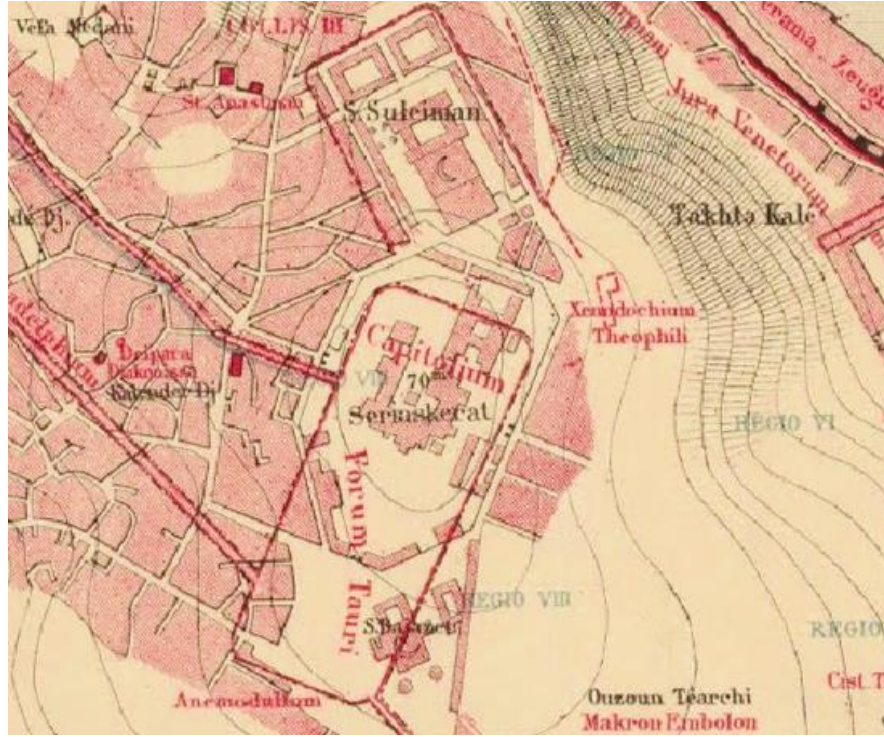
1956-57 yıllarında Beyazıt Meydanı'na yapılan son müdahaleler sonucunda alan, "meydan" özelliğini tamamıyla yitirmiş, yaşayamaz hale gelmiştir. Turgut Cansever, 1958 yılında hazırladığı Beyazıt Meydanı Yayalaştırma Projesi ile alana yeniden, şehirliler tarafından kullanılabilir bir meydan özelliğini kazandırmıştır. Cansever projesinin ana fikri, araç trafiğini kaldırarak, yaya hareketine özgürce imkân vermek şeklinde özetlenebilir.

Ancak daha yakından bakıldığında Cansever'in yaklaşımının, Beyazıt Meydanı'nı asli özellikleri, tarihi kökeni ile yeniden buluşturmak, bunu yaparken zaman içerisinde oluşan yanlışları özenle ayıklamak, tashihi mümkün olanları korumak esasına dayandığı; doğru ile yanlışın bir aradalığı sayesinde geçmiş ile gelecek arasında bilinçli bir bağ tesis etmenin hedeflendiği fark edilecektir.

Tezin bu bölümünde, Cansever'in Beyazıt Meydanı Düzenleme Projesi'ni daha iyi kavrayabilmek için, Meydan'ın Bizans'tan itibaren 1958 yılına kadar geçirdiği önemli dönüşümler araştırılacak, meydanın Turgut Cansever tarafından yeniden tasarlanma sürecinin arka planı incelenecektir.

1.1. BİZANS DÖNEMİ “TAURİ FORUMU” VE “FETİH SONRASI SARAY MEYDANI”

Meydanın bilinen en eski hali Bizans döneminde, Beyazıt Meydanı'nın da içinde olduğu alanı kapsayan Tauri (Taurus) diğer adı ile Doğu Roma İmparatorluğu'nun Theodosius Forumu'dur. Roma İmparatorluğu'ndaki forumlar, günümüzdeki meydan kavramı ile benzer bir anlama sahiptir. Romalılar, forumları alışveriş ve ticari faaliyetlerin yanında, sosyalleşme ve fikir alışverişinin yapıldığı yer olarak da kullanmaktadırlar (Tümer, 2007).

Şekil 1. 1 Taurus (Theodosius) Forumu'nun harita üzerinde konumlandığı alan. (Mordtmann, 2021)

Theodosius Forumu'nun, işlevsel olarak çok yönlü, çeşitli aktivitelerin yapıldığı dikdörtgen, uzun ve keskin sınırları olan geometrik bir yapısı vardır. Alan, Şekil 1. 1 de görüldüğü gibi günümüzdeki hali ile Beyazıt Camisi'ni, üniversite kapısını ve bahçesini içine almaktadır. Kuzey-güney doğrultusunda uzayan katı, dikdörtgen formlu bu geometrik mekân, zamanla daha esnek ve geçirgen bir hale dönüşecektir.

XV. yüzyılda gerçekleşen fetih sonrasında farklı bir şehirleşme, yapılaşma yaklaşımının uygulanmasıyla ile İstanbul artık bir Türk kentine dönüşmeye

başlamıştır. Fatih, ilk iş olarak Ayasofya'yı fütühhat camiine dönüştürmüştür. Vakfiye ile burada bir külliye kurmuştur. Surların, köprülerin, yolların ve su kanallarının tamirleri gibi işlerin yanısıra saray yapımının inşasına da başlanmıştır. “Padişah ileri gelen devlet adamlarını şehrin imarına katkıya çağırmış, şehrin bir bölgesinde bir yer seçmelerini, seçtikleri yere yaptıracakları külliyeler, hanlar, hamamlar, pazar yerleri vb. yapılarla ve kendi isimleriyle anılacak şekilde imarla görevlendirip, büyük imar hamlesinin başlatmıştır. Daha sonra, zengin ve büyük mal varlığına sahip yüksek makam sahipleriyle yanında ayrıcalıklı konumda bulunanları huzuruna çağırarak, şehir içinde nerede isterlerse gösterişli konutlar inşa etmelerini emretmiştir. Hamamlar, hanlar, çarşılar ve dükkânlar inşa etmelerini, camiler ve mescitler yapturmalarını, zenginlik ve güçlerine göre hiçbir masraftan kaçınmadan bu tür yapılarla şehri süslemelerini istemiştir. (Yılmaz, 2015) 1454 yılında Fatih Sultan Mehmet, 1204 yılında Latin işgali ile tahrip olmuş ve eski ihtişamını kaybetmiş olan Theodosius Forumu'nun kuzeyine İstanbul'daki ilk Osmanlı Sarayı olan Eski Saray'ı inşa ettirmiştir. (Eyice, 1994) Böylelikle Beyazıt Külliyesi'nin inşası öncesi Meydan, “Saray Meydanı” niteliğini kazanmıştır (Hasol, 2014).

Şekil 1. 2 Saray-ı Atik (Eski Saray) 1569 tarihli çizim. (Bilgicioğlu, 2009)

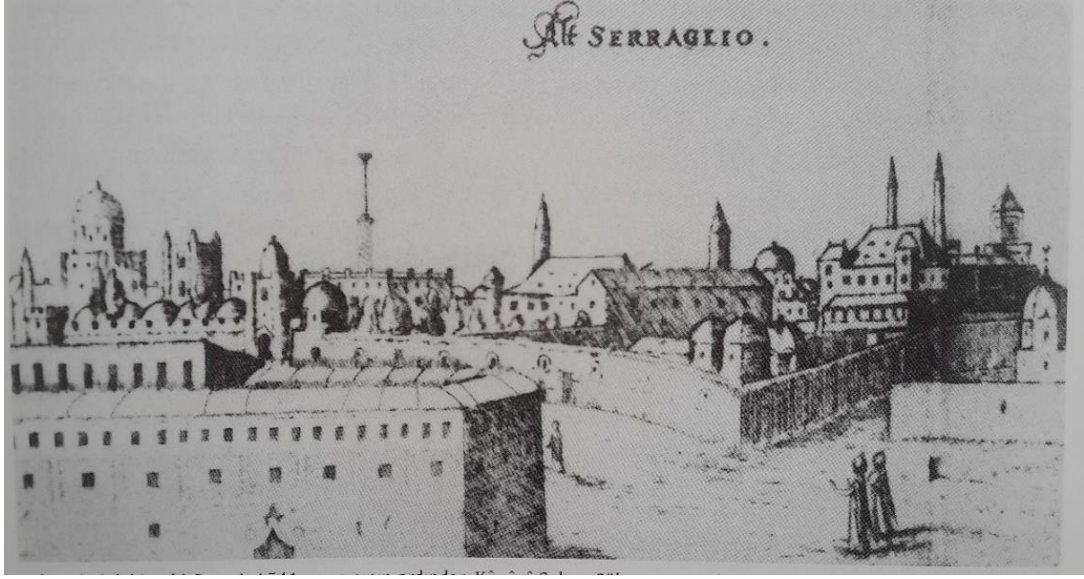
Eski Saray'ın yapısı ile ilgili veriler oldukça sınırlıdır. En ayrıntılı bilgiyi veren Evliya Çelebi, Seyahatnamesinde Eski Saray'ın dört köşeli, düz ve mavi kurşun ile kaplı 12 bin arşın uzunluğunda duvarları olduğunu belirtmiştir. Saray ile ilgili kendi ifadesi “Burçsuz, duvarsız, dişsiz, kalesiz ve hendeksiz bir surdur. [...] Bir tarafı Sultan Beyazıt kazancıları köşesinden Misk-i Sabunu kapısına kadar, bir köşesi Talak

Mustafa Paşa kapısında son bulurdu. Oradan bir tarafı küçükpazar Seddi ve sarnıcı üzere bitmişti. Halen Yeniçeri Ağası Sarayı ve Siyavuş Paşa sarayının yeri, meşkûr eski saray yerinde idi” şeklindedir (Atsız, 2015). Saray duvarları içerisinde harem daireleri, havuz ve şadırvanlar yer aldığını, etrafında muhtelif saraylar bulunduğunu ve dört tarafının umumi yollar ile çevrili olup toplamda dört adet kapısı olduğunu da eklemiştir (Bilgicioğlu, 2009). XVIII. yüzyılın bazı İstanbul çizimlerinde Eski Saray’a ait görsellere rastlanabilmektedir.

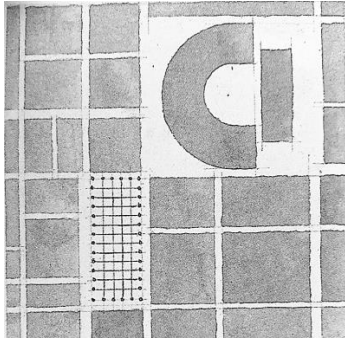

Şekil 1. 3 Saray-ı Atik (Eski Saray) 1710 tarihli çizim. (Bilgicioğlu, 2009)

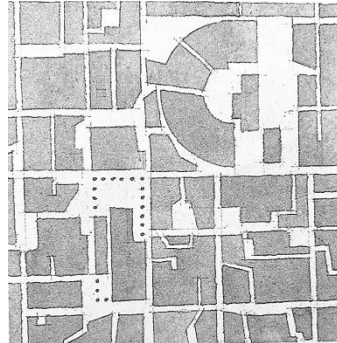
Fatih’in, Eski Saray’ın varlığına rağmen Topkapı Sarayı’nı yaptırmasının sebebi merak konusu olsa da Eski Saray kısa sürede padişahın ana ikametgahı olmaktan çıkmış, Saray-ı Atik-i Namure (Eski Saray) olarak yeniden isimlendirilip, ölen veya tahttan indirilen padişahların haremi olarak kullanılmaya başlanmıştır. Saray, çeşitli tarihlerde büyük yangınlar geçirmiştir. 5 Şubat 1541 tarihinde tamamen yanmış, yeniden inşa ettirilmiştir. İnşa edilirken, Beyazıt Camisi saray arazisinin bir kısmına yapıldığı için sarayın alanı daha küçülmüş, bir kısmına da Süleymaniye Külliyesi yapılmıştır (Bilgicioğlu, 2009). Eski Saray 1826’da Seraskerlik makamına tahsis edilene kadar önemini korumuş, bu tarihten sonra saray halkı Topkapı Sarayı’na taşınmıştır (Uzunçarşılı, 1988, s. 13).

Şekil 1. 4 1541 yılı yangınından sonra Kanuni Sultan Süleyman tarafından yeniden yaptırılan “Eski Saray” (Necipoğlu, 2007)

Şekil 1

Şekil 2

Şekil 3

Tablo 1. 1 Spiro Kostof'un Roma kolonisi bir şehrin İslami bir şehre dönüşmesini anlatan tablo.

Fetihten sonra İstanbul'un İslami bir şehre dönüşmesine benzer bir örnek olarak yukarıdaki şemalar incelenebilir. Mimarlık tarihçisi İstanbul doğumlu Spiro Kostof, “The City Shaped” adlı kitabında, gridal yapılar ile planlanmış bir Roma kolonisinin kademeli olarak İslami bir şehre dönüşmesinden bahsetmektedir. Tablo 1. 1’de görülebileceği gibi şehrin dönüşmeden önceki hali, keskin hatlara sahip Roma gridi, açık hava pazarı ve amfi tiyatro ile çevrelenmişken (Şekil 1), Müslüman nüfusun buraya yerleşmesi ile dönüşmeye başlamıştır. Bu süreçte şehrin kamusal alanları özel kullanım için tahsis edilmekte, oluşan ara yollar, çıkmaz sokaklar ortogonal sokak düzeni ihlal edilmektedir (Şekil 2). Son olarak, tamamen dönüşmüş olan İslami şehir, çok az açık kamusal alana sahip hale gelmiştir (Şekil 3). Ortogonal ve gridal bir

düzenden tamamen insani ölçülere ve yönelişlere göre yeniden düzenlenen şehir, orijinal halinden tamamen farklılaşmıştır (Kostof, 1999, s. 41). Özetle, bir üst akıl tarafından, önceden tariflenen düzenlemeler değil, ana unsurların ya da abidelerin konumlanmasından sonra halkın katılımı, yani tabii bir tavır ile çağın gerekleri, ihtiyaçlara göre biçimlenen serbest bir düzenin varlığı İslami şehirleri biçimlendirmektedir.

Kostof'un bahsettiği bu dönüşümün Beyazıt Meydanı içinde geçerli olduğu söylenilebilir. Yukarı da daha önce bahsedildiği gibi daha önce Taurus forumunun bulunduğu yere tekabül eden Beyazıt Meydanı, Bizans döneminde çeşitli yapılar ile daralmaya başlayıp fetihten sonra orijinal şeklini tamamen kaybetmiştir. Forum zamanla sonradan yapılan binaların altında kalmış veya toprak tabakaları ile örtülmüştür. Beyazıt Meydanı'nı düzenleme projelerinde bu foruma ait çeşitli kalıntılar bulunmuş, ancak günümüze kazılarda bulunan Zafer Takı dışında herhangi bir iz ulaşamamıştır (Ersin, 2007). Cansever, ileride değinileceği gibi, Zafer Takı kalıntılarının rekonstrüksiyonunu da önemsemiş, mekâna ait perspektif eskizlerinde ele almıştır.

Kostof'un şemalarından da görebildiğimiz gibi aslında katı geometrik formlarla desteklenen gridal çözümler hep tepeden inme, planlı dönemlerin ürünleridir. Aslında tıpkı tabiattaki diğer canlıların hareketlerinde gözlediğimiz gibi doğrusal hareketler insanlar tarafından da tercih edilmez, gridler insan hareketinin esnekliğini kısıtlar. Tüm diğer canlılar gibi insanlar da başkası tarafından zorlanmadıkça keskin açılı hareketler yapmazlar. Kostof bu gerçeğe Roma'nın yıkılmasından sonra kentte belediye denetimlerinin bozulmasıyla, kısa sürede gridal yapıların getirdiği büyük katı bloklar arasında doğal hareketin kısa yollar oluşturmaya başlamış olması gerçeğine değinerek dikkat çekmektedir (Kostof, 1999).

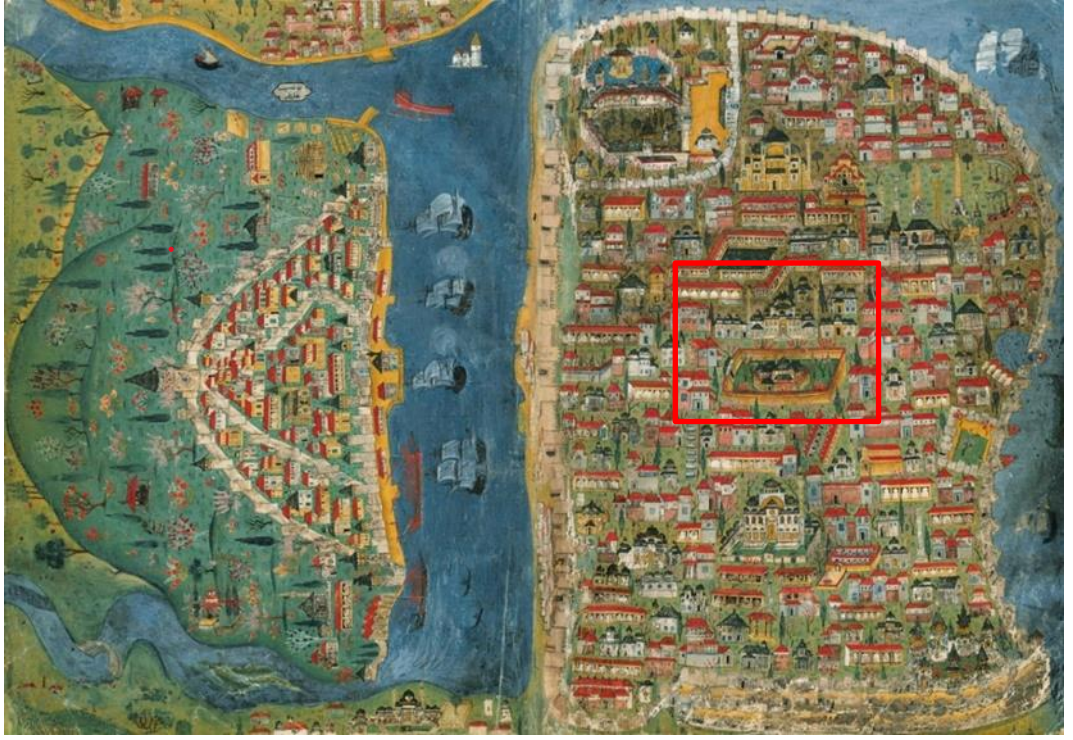
Roma döneminde konut yapısında bir blokta, birbirlerini tanımayan üç, dört aile, ya da bir blokta yaşayan tek bir aile varken, daha kalabalık şehirlerde de aynı

mantık ile çok katlı apartmanlar veya insulalar¹ vardır. Ancak, İslami şehirlerde bu düzen daha farklı bir yaklaşım ile oluşmuştur. İslami nüfus, akraba, birbirini tanıyan insanlar veya etnik kökene göre kendiliğinden ayrılır ve mahalleler oluşturur. Örneğin (Tablo 1. 1) Romalılardan alınan Şam'da, daha önce var olan abartılı açıklıklar ve meydanlar zamanla küçülmüş, geniş sokaklar kademeli olarak daralmıştır (Kostof, 1999).

1.2. MEYDANI'NIN "BEYAZIT MEYDANI" OLARAK DÖNÜŞTÜĞÜ DÖNEM, VEFA DÖNEMİ

Matrakçı'nın (Şekil 1. 5) XVI. yüzyılda İstanbul'u tasvir ettiği minyatüründe Beyazıt Külliyesi, şehrin tam merkezinde abidevi şekilde yükselirken cami ile medrese arasında yer alan Beyazıt Meydanı'nı imaret, hamam, Eski Saray'ın bahçe duvarı ve kapısı ile çevredeki konutların belirlediğini göstermektedir (Cansever, 1998). Matrakçı'nın bu eserinde İstanbul'un önemli yapıları özenle yerleştirilmiş, konutlar bu yapılar arası bütünleyici elemanlar olarak kullanılmış, Beyazıt Cami ve Eski Saray, gerçek halleri ile kıyaslandığında topolojik olarak doğru konumlandırılmıştır (Selvi & Keskin, 2017). Ayrıca Matrakçı'nın minyatürüne dikkatle bakıldığında Beyazıt Camisi, medrese ve imaret yan yana resmedilirken karşısındaki saray duvarları uzunlamasına, ortada kalan alan ise ince ve uzun, kible yönüne paralel genişleyen bir boşluk olarak tasvir edilmiştir (Şekil 1. 6).

¹ **İnsula**, (Latince: çoğulu insulae) Antik Roma'da çoğu kez caddeler ile çevrilmiş çok katlı bir yapı çeşididir. Alt katlar alışveriş ve eğlence mekanları (taverna) amaçlı kullanılırken, üst katlar konaklama amaçlı yapılmıştır.

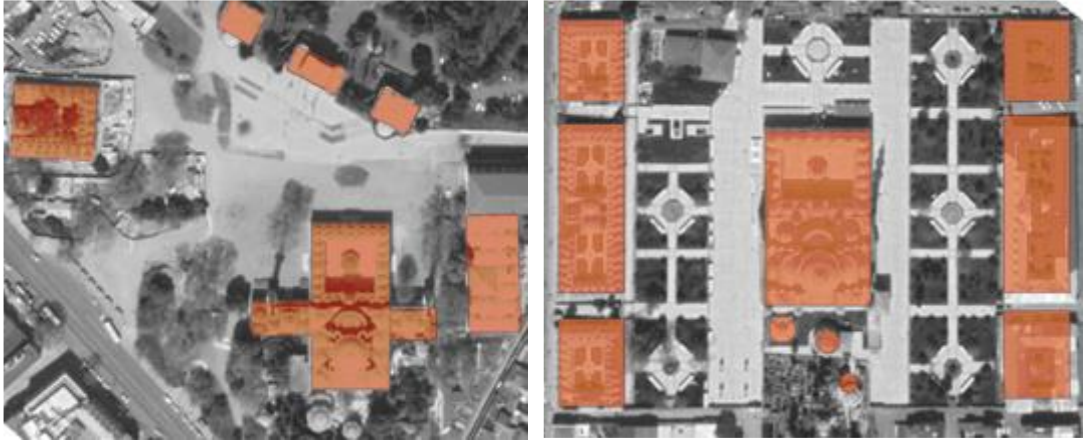

Şekil 1. 5 1543 Tarihli Matrakçı Nasuh'un İstanbul Tasviri (Atasoy N. , 2015).

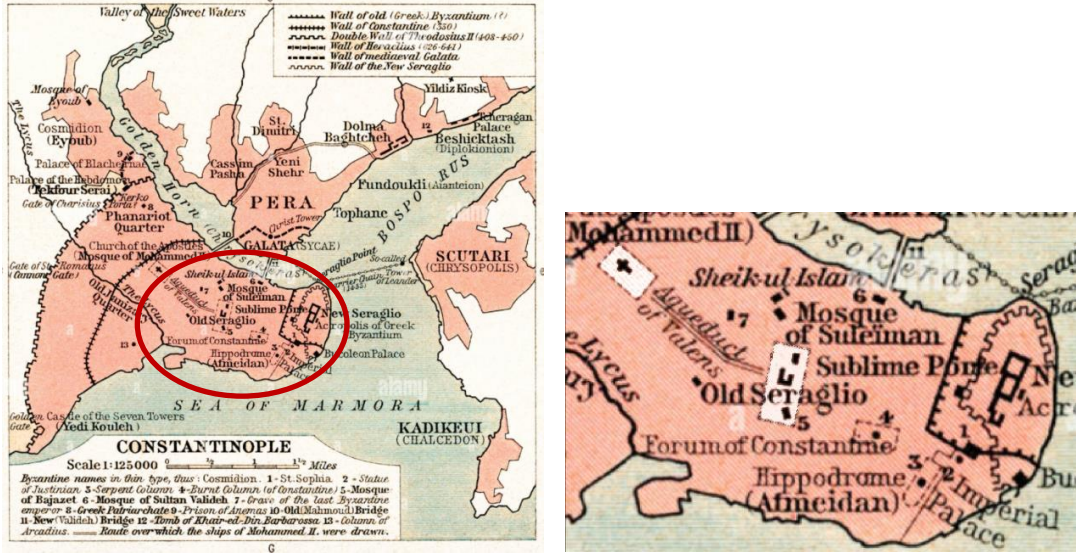
Şekil 1. 6 Matrakçı'nın İstanbul Minyatüründe Beyazıt Camisi ve Eski Saray arasında kalan ince ve uzun meydan.

XVI. yüzyılda inşa edilen Fatih Camisi ve Külliyesi'nin geometrik, katı simetrik düzene sahip merkezîyetçi şemasından farklı olarak serbest bir şekilde alana yerleşen cami, medrese ve imareten oluşan külliye, meydanın günümüze ulaşan Beyazıt Meydanı adını almasını sağlamıştır (Şekil 1. 7). Serbest düzenli, kible yönüne paralel olarak imareten başlayarak medreseye doğru genişleyen, ancak şehre bağlanan uçlarında adeta yönsüz, Külliye ile Eski Saray'ın arasında kalan bu meydan, şehrin sosyal hayatının en zengin noktalarından biri haline gelmiştir (Eyice, 1992).

Şekil 1. 7 Beyazıt ve Fatih Külliyelerinin yerleşimleri. Sol Beyazıt, sağ Fatih Külliyesi.

Turgut Cansever, meydanı anlamaya çalışırken “Beyazıt Meydanı’nda cami, medrese, hamam, imaret, saray duvarı ve kapısı büyük bir boşluk içinde, her biri kendi varlık sebebine göre yerleştirilmiş bağımsız şahsiyetler (tektonikler) olarak tasarlanmışlardır” şeklinde bir görüş ortaya koymuştur (Sonsuzluğun İzinde Bir Mimar: Turgut Cansever, 2019). Buna karşılık, yukarıda da değindiğimiz gibi Beyazıt’tan önce inşa edilmiş olan Fatih Külliyesi’nde tam tersi bir yaklaşım hâkimdir; hatta Taurus Forumu’nun kuzey-güney yönündeki katı geometrisinin, Fatih Külliyesi’nde kible istikametinde tekrar edildiği rahatlıkla söylenebilir.

Şekil 1. 8 İstanbul Haritası 1 Ocak 1923 (Alamy Stock Photo, 2021).

Turgut Cansever, “Sonsuzluğun İzinde Bir Mimar” adlı belgeseldeki konuşmasında, bu farklılıkları (Taurus Forumu ve Fatih Külliyesi’ndeki katı geometrik ve muhkem yerleşim ve Beyazıt Külliyesi’ndeki açık uçlu ve serbest yönlü yerleşim farkı) batı Avrupa’da Orta Çağ’dan Rönesans’a geçiş veya Rönesans’tan Barok sanatına geçiş gibi kültürel değişimlerin Osmanlı Dünyası’ndaki çok önemli yansımaları olarak görmemiz gerektiğini belirtmektedir (2019).

Cansever'in, İstanbul'daki Fatih Külliyesi'nin kararlı, tavizsiz bir simetriyle öne çıkan, statik, ek almaya kapalı vaziyet planı çözümlemesi ile, Beyazıt Meydanı'nın bağımsız birimlerinin, ortak, sonsuz zeminde serbest varlıklar olarak konuşlandığı, ucu açık kompozisyonunu kıyaslaması, daha sonra alacağı tasarım kararına temel kaynak teşkil etmektedir. Ona göre, meydana bilinçli bir dizi tercihler neticesinde kazandırılmış karakter özenle korunmalı, alınacak tüm tasarım kararları bütünlük içerisinde bu temel tercih ile çelişmeyecek bir tutarlılık taşınmalıdır; aksi durumda bir Rönesans dönemi meydanının Barok üslupta müdahalelerle yabancılaştırılmasına benzer bir hataya düşmek söz konusu olabilecektir.

II. Beyazıt tarafından inşa ettirilen Beyazıt Külliyesi'nin vaziyet planı çözümlemesi açısından Fatih Külliyesi'nden farklı oluşunu Turgut Cansever, o dönemdeki tasavvufi düşüncenin etkisine bağlamıştır. Cansever'e göre Muhyiddin-i Arabi'nin eseri Füsusu'l Hikem'in 15. asır sonunda Osmanlı fikir hayatında ön plana

çıkması, “ferdiyetin yüceliği” ve “güzellik sevgisinin” insanlığın ulaşabileceği en son iki erdem olarak önemszenmesine yol açmış ve giderek güçlenen bu sufi inanç mimari eserlere doğrudan yansımıştır (Cansever, 1998). Cansever, bahsettiği “ferdiyetin yüceliği” ve “güzellik sevgisi” kavramlarını şöyle açıklamıştır; “Muhyiddin-i Arabi Füsüsü’l Hikemin son bahsinde hazreti peygamberin hikmetlerini anlattıktan sonra bütün hikmetlere ilaveten iki hikmeti gündeme getirdiğini ve böylece insanlığın ulaşabileceği hikmetlerin bütünü tamamladığını söylüyor. Bu son iki hikmet ‘güzellik sevgisi’ ve ‘ferdiyetin yüceliğidir’. Ferdiyetin yüceliğini gündeme getirdiğimiz zaman şehrin her evinin tekrar şekillenebilmesini, her evin komşu evle doğru bir ilişki kurmasını, ve her evin mimarisinin iddiasız, belirli bir sadelik içerisinde olmasını ve aynı zamanda o sadeliğin bir vakar duyusunu yaşatmasını gördüğümüz gibi, bu esaslardan hareket eden ferdi, tek unsurlardan oluşan şehirde yahut birbirinin eşi olan pencerelerin tekrarından oluşan bir evin cephesinde, bu eş değerdeki nesnelerin tekrarıyla oluşan çok istisnai bir düzeninde gerçekleştirildiğini görüyoruz. Bu da tezyiniliktir.” (Cansever, 2022).

Bahsi geçen Füsüsü’l Hikem, İslam tasavvuf düşüncesindeki en başat eserlerden birisi olup İslam düşünce tarihinde en önemli entelektüel geleneklerinden biri olan Ekberilik okulunun etrafında teşekkül ettiği bir eserdir. Mutasavvıfların “varlığın birliği” öğretisinin temelini oluşturduğu gibi bir şerh geleneğinin ve sonraki tasavvufun seyrini belirlemiştir. Konusu Allah’ın varlığı ve alemle olan ilişkisidir. Füsüsü’l Hikem yirmi yedi ayrı fas’ta peygamberlere verilen hikmetleri Kur’an-ı Kerim, Hadisi Şerifler ve Arap dilinin gramatiği ile incelemiş ve 27. fas’ta Hazreti Peygamber ve ferdiyet hikmeti kavramları üzerinde durulmaktadır (Konuk, 2013).

Muhyiddin-i Arabi, Osmanlı Devleti’nde Şeyh Edebali vasıtasıyla tanınmaya başlamıştır. Ayrıca Arabi’nin eseri olan Füsüsü’l Hikem’in şarihi Davud-i Kayseri’nin devletin ilk resmi baş müderrisi oluşu da fikirlerinin Osmanlı elitine tesir ettiğinin bir göstergesidir. Bu tesiri destekleyen tarihten bugüne ulaşan önemli bir bilgi Yavuz Sultan Selim’in Mısır seferi dönüşünde Şam’a uğraması ve burada İbn-i Arabi’nin kabrini aratarak bulunduğu yere mescit, medrese ve tekkeden oluşan bir külliye inşa ettirmesidir. Osmanlı Devleti’nde duraklama dönemine kadar ilmiye sınıfı tarafından Muhyiddin-i Arabi hakkında sevgi ve hürmet ile bahsedilmiştir (Kılıç, 1999).

Muhyiddin-i Arabi'nin etkili olduğu bu dönem de Kemalpaşazade, II. Beyazıt döneminin Şeyh-ül İslam'ı, fetvaları arasında tasavvuf ve mutasavvıflar ile ilgili olanları oldukça fazla tutarak İslam hukukunun usulüne dair çeşitli eserler kaleme almıştır. İbn-i Arabi ve eseri Füsüsü'l Hikem ile alakalı övgü ve saygı dolu ifadeler kullanarak Arabi'nin Fütihat-ı Mekkiyye eserini destekleyici cümleler kurmuştur. Kemalpaşazade'nin tasavvufi yaklaşımı, II. Beyazıt dönemindeki Osmanlı toplumunun dini, ahlaki ve hukuki yapısını yansıtmaya açısından önemlidir. (Özen, 2002) Cansever'de Füsüsü'l Hikem'in yani tasavvufun en etkin olduğu bu dönemi Şeyh Ebul Vefa'ya atfen "Vefa dönemi" olarak anmaktadır (Cansever, 1998).

Vefa dönemine, yani, Beyazıt Külliyesinin inşa edildiği zamana ait bir tutum olabilecek bu dağınık yerleşim, sadece bu döneme aittir. Fatih Külliyesi'ne benzer bir yerleşim yapmak mümkünken bu radikal tavır değişikliği, çözükle yerleşim, dikkat çekicidir. Bu tavır Cansever tarafından oldukça önemsenmiş, Beyazıt Meydanı'na, hatta mimariye bakış açısını etkilemiştir (Öğün & Öğün, 2021). Cansever'e göre Fetih'ten sonra inşa edilen Fatih Cami, çevresine tepeden bakan, mağrur ve kibirli bir yapıdır. Öyle ki, güçlü geometrisi, kapalı yapısı ve mükemmel simetri arayışı nedeniyle kendinden öncekileri yok farz ederken, daha sonra inşa edilen yapıların onunla bütünleşmesine engel olmaktadır (Şekil 1. 7). Ancak Beyazıt Külliyesi önceden var olanlara saygı ile, zarifçe biçimlenen, sonradan eklenen yapıların kendisine katılmasını sağlayan yumuşak, açık uçlu bir yapılaşmadır (Sonsuzluğun İzinde Bir Mimar: Turgut Cansever, 2019). Zaten Fatih ve Beyazıt Külliyesi kıyaslanacak olursa, Fatih Külliyesi'nin sonraki dönemlerde herhangi bir değişim veya dönüşüme uğramamış olduğu söylenebilir. Ancak Beyazıt Camii, medrese ve imaretin konumlarının serbest düzende, ucu açık bir kompozisyon olması sayesinde meydanın farklı dönemlerde ekleme ve eksilmelerle değişime uğraması dikkat çekicidir.

Şekil 1. 9 Beyazıt Meydanı 1845 Eldem koleksiyonu harita çizimi (Eldem, 1979) üzerine cami ve saray kapısı akslarının şematik olarak gösterimi.

1845 ve 1847 yıllarında, Eldem'in İstanbul Anıları ve Cahit Kayra'nın İstanbul Mekanlar ve Zamanlar kitaplarında yer alan, Mühendishane-i Berri-i Hümayun tarafından çizilen ve Beyazıt Meydanı'nı gösteren haritalarda 19. yüzyılda meydan ve saray kapısı ilişkisi görülebilmektedir (Şekil 1. 9 ve Şekil 1. 10). Turgut Cansever'in ifade ettiği belirsiz çizgiler, meydanda Beyazıt Camii dışında daha baskın olan herhangi bir yapının olmayışı, imaret, medrese ve hamam gibi camii çevresinde varlığını sürdüren daha küçük geometrik binaların karşısında saray duvarının oldukça çekingen duruşu Beyazıt meydanının kimliğini ortaya koymaktadır.

Cansever Beyazıt Meydanı'nın kimliğinin ortaya çıkmasını şu şekilde özetlemiştir; "Beyazıt Meydanı'nın hakiki hüviyeti fetihten sonra bugünkü Üniversitenin bulunduğu yerde Fatih'in ilk sarayını ve saray surunu inşa etmesi ve II. Beyazıt devrinde cami, medrese ve hamamdan müteşekkil külliye inşası ile vücut bulmuştur. Bu şehir parçası, Bizans kültür çağı içinde Boğa (Taurus) Forumu ismi adı altında şehrin çok mühim bir buluşma yeri idi. Fatih'in Eski Saray'ı inşa ettirmesiyle ve Beyazıt Külliyesi'nin ilavesiyle ortaya çıkan meydan, bütün tarih boyunca mühim bir kültürel merkez hüviyetine sahip olmuştur." (Cansever, 2008).

Şekil 1. 10 Beyazıt Meydanı 1847 (Kayra, 1990) üzerine cami ve saray kapısının akslarının sematik olarak gösterimi.

1837 Bartlett 'in Beyazıt Meydanı'nın görüldüğü gravüründe (Şekil 1. 11) Saray Kapısı ile cami cümle kapısının birbirlerini karşılamadığı görülmekte, meydanı belirleyen bu iki odağın farklı yönlere baktıkları anlaşılmaktadır. Cansever'e göre cami, meydandaki tek değişmez, mutlak ve en kıymetli unsurdur ve daha önce bahsedildiği gibi o dönemin kültür ve dini inancı nedeniyle Fatih döneminde konumu belirlenmiş olan Saray Kapısı mevcutken, Beyazıt Camisi'nin kapının karşısına yerleştirilmemiş olması şuurulu bir tercih, kasıtlı bir davranıştır (Cansever, 1998). Emine Ögün ve Mehmet Ögün arşivinde bulunan, Beyazıt Meydanı hakkında Ayşe Orbay, Nur Altınyıldız ve Pülnur Soğangöz tarafından yapılan ve kısmen yayımlanmış bir röportajda Cansever, Bartlett'in gravürünün önemini vurgulamaktadır; "Saray kapısı önceden var olduğuna göre, caminin yeri bu kapı ile karşı karşıya getirilmeyecek şekilde seçilmiş... Bu resim (Bartlett'in gravürü) saray kapısı ile cami cümle kapısı arasında önemli bir seviye farkı olduğunu gösteriyor. Dümdüz olmayan, seviyesi değişen bir meydanla karşı karşıyayız. Bu fark meydan meselesi çözümünde önemli bir unsurdur." (Cansever, 2006).

Şekil 1. 11 William Bartlett Gravürü, 1835. (Pardoe, 1997).

Cansever bu tercihleri değerlendirirken “Her tezahür, her yansıma düzeyinde, bu yapının insanüstü halinin transandantal varlık görüşünün timsali olduğunu tespit etmek mümkündür. Bunun ilk işareti olarak ölçek farkı cami-medrese karşılaştırmasında hemen göze çarpmaktadır. XVI. asır çözümü, insanın kendini fark etmesi için, medreseyi bilimin, imareti sosyal dayanışmanın ve şehrin kültür hayatının nirengi noktaları olarak kabul etmiştir” ifadeleri Beyazıt meydanının felsefi arka planının ortaya koymaktadır (Cansever, 1998).

Yukarıda bahsedildiği gibi Cansever, Beyazıt Meydanı’nı tasarlarken cami, imaret ve medrese gibi mimari anıtları esas değerler olarak kabul etmiş, eski saray duvarının izlerini bir referans olarak görmüştür. Cansever’in bu yaklaşımını Doç. Dr. Halil İbrahim Düzenli yazısında, “...Beyazıt Meydanı projesi çeşitli dönemlerde yapılan yapıların çelişkilerini tashih ve alandaki her türlü yapıyla birlikte meydanın ana unsurlarına bir iade-i itibar çabasıdır” olarak değerlendirmiştir (Düzenli H. İ., 2020).

1.3. 1865 HARBİYE NEZARETİ YOLU SONRASI BEYAZIT MEYDANI

Beyazıt Meydanı'nın yok edilme süreci Eski Saray yapılarının yıkılarak yerlerine Antik Roma Zafer Takı'na benzer bir şema ile Endülüs mimarisinden esintiler ile şekillenen oryantalist bir üslup ile yeni Harbiye Nezareti'nin inşa edilmesiyle başlamıştır. Eski Saray Duvarı muhkem bir yön tayin etmeyen daha belirsiz izlerle mihrap yönüyle çelişmeyen, cami ve kible yönü ile rakip olmadan farklı yönelişler ile kendine yer bulan bir yapıdır. Neredeyse eğrisel yönsüz bir biçimlenişe sahiptir. Bu yapı, yeni Harbiye Nezareti yapılmak üzere yıkılmış, yerine katı, hükümler, robüst² bir çizgi şeklinde duvarlar, “mihrap yönünü reddeden bir aks” oluşturan giriş kapıları yapılmıştır. Giriş kapılarının mimarisinin geleneksel biçim tercihlerini adeta reddeden tamamen aktarmacı dili Beyazıt camisi, medrese ve imaretin mimari tarzını külliye reddetmektedir. Yapılan düzenlemeyi Cansever “Harbiye Nezareti giriş aksında, meydanı boydan boya bölen, iki tarafı ağaçlı bir arabası yolu ve bu yola paralel dükkanlar inşa edilerek meydan parçalandı, ‘cennet’ yok edildi” şeklinde tarif etmektedir (Cansever, 1998).

Meydanı ikiye bölen, belirli aralıklar ile iki tarafına ekilen ağaçlar, dönemin çok tipik bir yaklaşımıdır. Aynı tarihlerde Haussmann Paris'i yeniden düzenlemekteydi. Haussmann'ın şehirciliğinin bir kriz asrının ürünü olarak adlandırılan ve Haussmann'ın şehir dokusu ile belirsiz bir ilişkiye sahip olduğunu iddia eden İtalyan Mimar Petruccioli, bunun “bir gelişim krizi ve geçmişe ait sosyopolitik sınıfların çöküşü” olarak değerlendirmiştir (Petruccioli, 2008). Beyazıt'ın ise Haussmann mantığı ile ağaçlı meydanı ortadan ikiye ayırmasının yanısıra Harbiye

² **Robüst** kelimesinin Türkçe karşılığı “gürbüz” olarak geçmektedir. Gürbüzün TDK'daki kelime anlamı “sağlam, güçlü, iyi gelişmiş” olarak ifade edilmektedir. Gürbüz tasarım, Japon kalite gurusu olan Dr. Genichi Taguchi'nin öğretilerinden bir konsepttir. Ancak burada belirtilen sağlamlık, yapısal anlamda değil, çevresinden etkilenmeyen, değişken durumlarda aynı performans gösteren olarak algılanmalıdır. Çünkü gürbüz tasarım, bir ürünün geliştirme, üretim ve kullanım sırasında değişkenliklerden etkilenmeyen ürünler tasarlamayı hedefler. Başka bir deyişle, ürünü veya işlemi varyasyona (sapmalara) duyarsız hale getirmektir (Çubukçu & Arslan, 2020).

Nezareti kapılarına yönelen hattı güçlendirerek insanları sadece oluşturulan bu aksta hareket etmeye mahkûm eden buyurgan bir tasarım uygulanmıştır (Şekil 1. 12).

Şekil 1. 12 Harbiye Nezareti Kapısı önünde iki tarafı ağaçlı yol. (Salt Fotoğraf Arşivi).

Alanın ileriki yıllarda çok büyük sorunlara yol açacak, defalarca tasarlanacak, tartışılacak “meydan” konusu işte bu düzenleme ile başlamıştır. Beyazıt Meydanı’na yapılan bu tahribi Turgut Cansever, yukarıda değinilen Haussmann’ın Paris’te yaptığı radikal yenilikçi operasyonlara benzetmektedir (Cansever, 1998). Belki de Haussmann gibi tarih ve kültür mirasını hiçe sayarak, eskiyi tamamen yok etmek ve hatta bu türlü radikal yeni önermeleri görev edinmek o dönemin hem siyasi hem de mimari yaklaşımıydı denilebilir. Zaten o dönemin algısı ve insanların inançları ile Beyazıt’ın ucu açık düzeni taban tabana zıttır. Artık amaç rasyonel aklın tanımladığı, kolay algılanan, bireye seçme şansı vermek yerine karar vericilerin, yani idare ve tasarımcıların zihnindeki düzenlemeleri kurgulamaktır. Ucu açık yerleşimin tam aksine düzensizlik olduğu değerlendirilmektedir. Mevcut durumu yetersiz, ilkel olarak telakki edip bu durumun düzeltilmesi gerektiği düşüncesi hakimdir. Meydanı disiplin altına alıp birbirine bağlanmış, katılmış bir geometri ile aslında daha ilerici ve yenilikçi hale getirdiklerini düşünmektedirler (Öğün & Öğün, 2021). Belki de meydan, ucu açık bir kompozisyona sahip olduğu için, bu dönemde Batıda başlayan

Hausmann'ın yenilik hareketleri esnasındaki gibi büyük bir yıkıma gerek olmadan 19. yüzyılın ruhuna uyarlanabilmiştir. Meydanın çözümlü ruhu bir kere daha bizzat bu özelliği sebebiyle alanın asli izleri korunarak gelecek nesillere ulaşmasını sağlamıştır.

Şekil 1. 13 Hausmann'ın yeniden tasarladığı Fransa-Paris Étoile bölgesine tepeden bakış.
(Story of cities #12: Hausmann rips up Paris – and divides France to this day, 2016)

1848'deki "kanlı devrim" den sonra iktidara gelen III. Napolyon tarafından görevlendirilen Hausmann'ın Paris'teki uygulamalarının, bir diğer deyişle operasyonlarının yenilik adı altında asıl amacı (Hausmann's grands travaux) aslında şiddetli sivil itaatsizliğin tehdidine karşı gelebilmektir. Bu nedenle Hausmann, Paris'in karmakarışık sokaklarını yıkarak yerine olabildiğince düz cadde ve sokaklar inşa etmiştir. Hausmann'ın inşa ettiği yeni bulvarlar isyan karşıtı sokaklar olarak anılmış, özellikle ayaklanma çıkartabilecek işçi sınıfının olduğu doğu ucundaki tüm büyük kavşaklarda asker ve polislerin kalıcı olarak barınması için kışlalar kondurulmuştur. Ayaklanmaların ve barikatların mahallesi olan eski Paris'in iletişim halindeki ara sokakları, kaybolunacak kadar karışık ve labirenti andıran yollarının tahrip edilmesi ve yerine geniş bir merkezi cadde yapılması Hausmann'ın kendisi tarafından Paris'in bağırsaklarının boşaltılmasına benzetilmiştir (Kostof, 1999, s. 230). Ne yazık ki dönemin Osmanlı entelektüelleri tarafından tüm Türk modernleşme tahindeki gibi Paris meselesinin iç yüzü görülememiş, Paris'in İstanbul ile

kıyaslanması sonucu sokakların darlığı, meydanların küçüklüğü ve caddelerin yeterince geniş olmaması eleştirilmiştir (Bayrak, 2019).

Şekil 1. 14 Soldan sağa, 1826 Vaka-ı Hayriye’den önce Beyazıt Meydanı, 1826 Vaka-ı Hayriye’den sonra Beyazıt Meydanı ve 1865-1880 Arası Beyazıt Meydanı (Yeşilkaya, 2003).

Paris ile kıyaslandığında çok daha küçük ölçekli olsa da Haussmann vari girişim ile alandaki küçük ölçekli yapıların temizlendiğini, alanın açıldığını, tanımsızlaştırıldığını söylemek mümkün olabilir. Yukarıdaki Şekil 1. 14’de Beyazıt Camisi etrafında bazı yapılar olduğu görülmektedir. Bu yapıların Vaka-ı Hayriye’den sonra bir kısmı tahrip olmuş, bir kısmı yeniden inşa edilmiştir. Ancak 1865-1880 yılları arasını gösteren son görselde, Beyazıt Meydanı’nın çevresindeki çoğu yapının yok olduğu görülmektedir. Beyazıt Meydanı’nın bu muhkem ve buyurgan olmayan tasarımı Vaka-i Hayriye’nin Osmanlı tarihi açısından Osmanlı başkentindeki en kanlı ve şedit bir olay olduğunu da göz önünde bulundurduğumuzda Paris’teki kanlı devrim sonrası Haussmann’ın yenilikçi ve radikal operasyonları boyutunda büyük mimari değişikliklere gerek bırakmaksızın dönemin ihtiyaç ve ruhuna meydan, kolayca evirilebilmiştir. Bu yapıların yerine iki tarafı ağaç ile tanımlanmış Harbiye Nezareti’ne giden yol, meydanı ikiye bölerek Harbiye Nezareti kapıları aksını esas unsur haline dönüştürmüştür (Şekil 1. 12). Bu belgelerden hareketle Harbiye Nezareti inşası sırasında eskiden var olan yapıların tahrip edilmiş olduğu sonucuna varılabilir.

Beyazıt Meydanı’nı fiziki bir şekilde tanımlayan saf geometrik yapıların, yani cami, medrese, imaret ve hamamın yanında eski saray yapılarından birisi olan saray duvarı daha önce de bahsedildiği gibi az tarif edilmiş bir çizgi halinde varlığını sürdürmekteydi (Şekil 1. 11). Yine daha önce de bahsedildiği gibi bu az tarif edilmişlik

ve baskın olmayan tavır yanında saray kapısı ile cami cümle kapısı karşı karşıya değildi. Ancak, yıkım sonrası inşa edilen Harbiye Nezareti, merkez kapı binası ve yan köşkler daha önceki tavrın aksine, baskın bir şekilde Meydan'da belirmiştir (Cansever, 1998). Bu yapıların yan yana gelişleri ile oluşturdukları geniş iri kitle ifadeleri, hantal geometrileri, yabancı, aktarmacı detayları ile mevcut olanlara tepeden baktıkları söylenebilir. Harbiye Nezareti merkez kapı binası ve yan köşklarinin buyurganlıklarının çoklukla dillendirilmeyen askeri gücün, iradenin açık ifadeleri olduğu da değerlendirilmelidir.

1.4. 1926 DÖNER TRAFİK KAVŞAĞI

1926 yılında, meydandan geçen trafik hareketini çözümlenmeye yönelik olarak Harbiye Nezareti ve Cami arasında, oluşan yön problemini de ortadan kaldırmak amacıyla meydanı bölen yol, ağaçlar ve dükkanlar kaldırılmış, meydanın tam ortasına oval bir havuz inşa edilmiştir. Yuvarlak hatlı bir havuz inşa ederek Harbiye Nezareti Kapısı ve cami akslarının farklarından doğan çelişkiyi ve yön zıtlığını çözümlenmek amaçlanmıştır (Cansever, 1998).

Dönemin şairlerinden İsmail Hakkı 1926 yılında “Bizde şehir siyaseti, Türkiye şehirlerini değişiklikler neticesinde ne kadar garip ne kadar çirkin olursa olsun küçük ve biçimsiz bir Paris yapmaktı.” şeklinde ifade ederek daha önce bahsedildiği gibi erken cumhuriyet aydınlarının medenileşme tasavvurlarındaki nakısayı ortaya koymuş ve kötü taklitçiliği vurgulamıştır (Tanju, 2008, s. 68). Aslında Beyazıt Havuzu yıkılana kadar bulvarların Paris'teki rolünü üstlenmiş, belki de İstanbul'un Paris'e en çok benzeyen yerlerinden birisi olmuştur (Bayrak, 2019). Bir yandan yine İsmail Hakkı'nın, “İstanbul'un hiç benzemeyeceği bir şehir varsa o da Paris'tir” tespiti Beyazıt içinde geçerlidir (Tanju, 2008).

Şekil 1. 15 1900’lu Yıllarda Beyazıt Meydanı Hava Fotoğrafi (SALT Fotoğraf Arşivi).

19. yüzyıl sonlarında tahtın başında olan Sultan Abdülaziz, tren yolu hattının Topkapı Sarayı’nın bahçesinden geçmesi söz konusu olduğunda “Memleketime demiryolu yapılınsın da isterse sırtımdan geçsin, razıyım” diyerek o dönemin demir yollarına ve taşıtlara verdiği önemi de göstermektedir (Bengin, 2014). 20. yüzyılın başları da yıkıcılık tutumu ile korumacılık tutumunun karşı karşıya geldiği belki de ilk yıllardır. Dönemine damga vuran Mimar Kemaleddin 1913 yılında kaleme aldığı “İmar-ı Belde Fikrinin Yanlış Tatbikatından Mütevellit Tahribat” adlı yazısında “gelecekte bir gün, sırf demiryollarını ucuza yapabilmek için şehri düz ve geniş bulvarlarla tahrip edenler, ileride herkesin bedduasını alacaktır” demiştir (Tekeli & İlkin, 1997). Tabii gelişmeler Mimar Kemalettin’in bu önemli uyarı ve eleştirisinin maalesef hiç dikkate alınmadığını göstermektedir.

Oval havuzlu çözüme önce tepki gösterilmiştir. Bu eklemenin Beyazıt Meydanı'nın letafetini bozacağı ve halkın meydandan istifade etmesini engelleyeceği yönünde eleştiriler yapılmıştır. Hatta dönemin belediye meclisinde İstanbulluların oylarıyla seçilmiş temsilciler projeye itiraz etmişler, Beyazıt Meydanı'nın ortasında manevra yapacak tramvayların kentin estetiğini bozacağını dile getirmişlerdir (Açıkgöz, 2017). Bu konu hakkında Reşad Ekrem Koçu, Beyazıt Meydanı adlı yazısında Beyazıt Meydanı'nın bulunduğu durumdan şikâyet ederek “İstanbul Belediyesi, büyük bir havuz ve havuzun etrafına çiçek çimen tarhları yaptırarak meydanı öldürmüş, ağaçsız bir park içinden geçen müteaddid yollara halbetmiştir. (...) meydanları şenlendirme, güzelleştirme adı altında, havuzlarla, tarhlarla, ağaçlarla arızalandırmaya, mümkün olduğu kadar insanın ayak basacağı sahasını daraltmağa çalışmışlardır” şeklinde ifade etmiştir (Koçu, 1960).

Reşad Ekrem Koçu'nun bu çok isabetli eleştirisine rağmen aslında sadece bir döner kavşak çözümü olan oval havuzlu uygulama hakkında sonraki dönemlerde ise çeşitli güzelleme yazılmıştır. Örneğin 22 Eylül 1957'de gazeteci Burhan Arpad, “Yok Edilen İstanbul” adlı kitabında “Fakat sonra Beyazıt havuzunun yapılması bitti ve bembeyaz mermerden fiskiyeleri sıcak akşamlarda mis gibi çimen kokuları ile karışık serinlikler saçmaya başladı. Havuzu çevreleyen kanepelere oturan insanlar birer sigara tellendirip yorgunluk çıkardı. İstanbul insanlarının hikayecisi Sait Faik Abasıyanık'ın kişileri bile, Beyazıt havuzu çevresindeki kanepelere yan gelip türlü hayaller kurdular. Beyazıt havuzunun fiskiyeleri bayram ve şenlik geceleri renk renk akıp dar gelirli on binlerce İstanbullunun bunaltıcı dünyasına birer damla da olsa yaşama gücü serpti. Otuz iki yıldır hiç kararmadan bembeyaz duran fiskiyeler, şimdi toz toprak içinde yerlerde sürünüyor. İstanbul'un her yönden her zaman kopan esintileri ile sık sık ürperen tertemiz sular bataklık oldu. Beyazıt Camisi'nin minareleri ve üniversite dış kapısının süslü görünüşü ile bağdaşıp çeyrek yüzyıl gönül ve göz okşayan çimenler, sardunyalı ve ortancalar, ayaklar altında.” şeklinde not düşmektedir (Arpad, 1983).

Şekil 1. 16 Beyazıt Meydanı Oval Havuza Beyazıt kulesinden bakış (SALT Fotoğraf Arşivi).

Halbuki ortadaki havuzun çevresinde bitki düzenlemesi, bu düzenlemenin sınırında birkaç bank ve hemen dışında da trafik yolu bulunmaktaydı. Tramvaylar Beyazıt Cami son cemaat mahalline neredeyse sürtünerek geçmekteydi (Şekil 1. 16). Her ne kadar yön çelişkisi oval biçim ile halledilmeye çalışılsa da cami ile kurulan ilişkideki bu duyarsızlık tasarımın sadece oval havuz, fiskiyeler, aktarmacı çevre peyzajının gösterisine ve trafik hareketine odaklanıldığını vurgulamaktadır. Özellikle hem havuzun hem de peyzajın sadece kuş bakışı tam olarak algılanabildiğini, insan gözünden kavranmasının zor olduğunu göz önünde bulundurduğumuzda Beyazıt Meydanı için uygun olmadığı ifade edilebilir.

Şekil 1. 17 Beyazıt Meydanı Oval Havuz (SALT Araştırma Fotoğraf Arşivi).

Meydanda giderek artan hareketlilik, yaya hareketi yanında taşıt trafiğinin artması üzerine 1926’da uygulanan oval havuz, geç Cinquecento döneminde Jacopo Barozzi da Vignola tarafından mimariye katılan oval biçim aslında İtalyan Rönesans’ının kutsal mimarisinin merkezi kilise planı ilişkilidir, hatta Roma mimarisine uzanmaktadır. Barok dönemin oval kubbelerinin kaynağı buradadır (The Editors of Encyclopaedia Britannica, 2021). Kömürcüoğlu’nun Osmanlı yapı geleneğinde kapalı açık hiçbir mekânında kullanılmayan bu formu büyüterek Beyazıt Meydanı’na bir döner kavşağın merkezini oluşturacak şekilde yerleştirmesi aslında Batılı çözümlere özentinin devamı niteliğindedir. Havuzun çevresindeki bitki düzenlemesine dikkat edildiğinde barok bahçelerin biçim dilinin çekinilmeden aktarıldığı anlaşılabilir (Şekil 1. 20). Özetle, Haydar Bey Havuzu olarak da anılan havuzlu döner kavşak çözümü de Beyazıt Meydanı’nın yaşanmasını imkansız kılan, yaya hareketini döner kavşağın çevresine sınırlayan, taşıtların hakimiyetini tescil eden, insan gözü ile fark edilmesi imkansız bir bitki düzenlemesini özentileri tatmin etmek üzere havuz çevresine yerleştiren, havuzu temaşa ettiğini anlatan yazarların da belki kabul edecekleri gibi eliptik biçim çevresinde dizilmiş bankların göz göze gelerek sosyal temasın sağlanmasına imkan vermeyen düzeni ile ülke kültürüne tamamen yabancı bir uygulamadır. Ancak Cansever bütün bu olumsuzlukları yanında Harbiye

Nezareti aksındaki ağaçlı taşıt yoluna nazaran meydanı sınırlayıp belirleyen yapılar arasındaki yön çelişkisini çözme arzusunu zikretmeyi değer bulmuştur.

Şekil 1. 18 Barok stili bahçe örnekleri.

1.5. 1958 KARA YOLU KAVŞAĞI

1950’li yıllara gelindiğinde artan motorlu araç sayısı Beyazıt Meydanı’nı bir düğüm noktası haline getirmiştir. Bu nedenle trafiğe bir çözüm üretmek amacıyla havuzlu döner kavşak “rond-point”, bu sefer karayolu kavşağına çevrilip meydan tamamen motorlu araçlara bırakılmış, yayaları hiçe sayan bir karayolu ağına dönüştürülmüştür, bu uygulama yapılırken ortada var olan oval havuz da yıkılmıştır (Cansever, 1998).

“Aslında İstanbul’un 1950’li yıllarda yaşamış olduğu köklü değişim genel olarak XIX. yüzyılın ilk dönemlerinde başlayarak devam eden bir modernleşme serüveninin sonucu olarak ortaya çıkar. Diğer bir deyişle bu dönüşüm dönemin başbakanı Adnan Menderes’in adı ile anılan imar hareketi ile vücut bulsa da bu imar programının arka planında 150 yıllık bir süreç yatar. İstanbul’un 1956-1960 arasında geçirmiş olduğu köklü değişimin tam olarak anlaşılabilmesi de ancak bu uzun modernleşme yolculuğu ile birlikte bir okuma yaparak mümkün olur.” ifadeleriyle karayolu kavşağının ve meydanın proje öncesi halinin tarihi geçmişi olduğunu ve Türkiye’nin yaşadığı kırılmaların bir sonucu olarak ortaya çıktığı ifade edilmektedir (Gül, 2015). Ayrıca her ne kadar Menderes, Henri Prost’un önerdiği planı uyguladığını dile getirirse de önerilen projeden çok daha fazla açılan ve yaklaşık 5.000 yapının yıkılmasına neden olan imar programının tartışmalı bir konu olduğundan bahsetmekte

ve “bu durumun karayolları mühendislerinin imar hareketleri sürecinde oynadıkları rolün bir tezahürü olarak algılanır” değerlendirmesini yapmaktadır (Gül, 2015).

Cansever’de, “Henri Prost’un “Tarihi Yarımada Master Planı”, 1957-60 yıllarında uygulamaya konularak yalnızca motorlu taşıt yol sistemini önceleyen, insan ölçeğini ve yayayı hiçe sayan yaklaşımı nedeniyle Beyazıt Meydanı tamamen yok edildi” diye ifade etmiştir (Cansever, 1998).

Şekil 1. 19 1958 Yılında Beyazıt Meydanı'nın Karayolu Kavşağı Olduğunu Gösteren Fotoğraf (SALT Fotoğraf Arşivi).

1.6. DEĞERLENDİRME

19. yüzyılın ikinci yarısı ile 20. yüzyılın ilk yarısında batı şehirlerinde izlenen değişim hamleleri Beyazıt Meydanı'nın değişimlerinin kaynağını oluşturur. Attilio Petruccioli'den alıntılarsak 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra “kendiliğinden oluşan bir bilincin ürünü olan bina anlayışı, benzeri görülmemiş bir krizle karşı karşıya kalmış ve sonuç olarak kültürle arasındaki doğal ilişki zedelenmiştir.” (Petruccioli, 2008, s.

17). Avrupa'nın aydınlanma olarak adlandırdığı bu dönemde Haussmann'ın Paris'in içini boşaltması gibi, orta çağdan kalma dar ve dolambaçlı sokakların ulaşım ve sağlık gibi hizmetlerin verilmesini imkansızlaştırdığı bahaneleri, Petruccioli'nin deyiimiyle "hijyenik tavırlı bir tablo" ile orta çağ kentini anlamayı reddetmiştir (Petruccioli, 2008).

1950-60'lı yıllarda toplumun aydın kesimin kentleşme, modernleşme başlığı altındaki tüm olaylara yaklaşımı "eski olandan kurtulma" şeklindedir. Avrupa hayranlığının egemen olduğu bu yıllar, dönemin entelektüellerinin eserlerinde sıkça karşılaşılan bir durumdur. Örneğin Peyami Safa, Paris Seyahatnamesi'nde, "Avrupa Mucizesi" olarak adlandırdığı geniş bulvarları, bu bulvarların büyüklüklerinin Avrupa görmemiş birisinin tahayyül dahi edemeyeceğini, kendi deyiimiyle "üç Beyoğlu caddesi genişliğinde kaldırımlar, içine yan yana en az altı Galatasaray Caddesi alan bir cadde..." şeklinde anlatmıştır (Bayrak, 2019, s. 11).

"Kenti, özellikle de meydan gibi kalabalıkların toplandığı alanları, siyasi mesajlarını yaymak için bir araç olarak gören yöneticiler, nasıl bir politika yürütürlerse yürütsünler, ufacık meydanlarda, labirent gibi sokaklarda mesajlarını geniş kitlelere iletemeyeceklerini düşünüyorlardı." (Bayrak, 2019, s. 9). Düz caddeler ve sokaklar, düzensiz sokakların kuytu köşelerini ortadan kaldırarak kamu düzenini teşvik eder ve bu sayede oluşabilecek bir ayaklanma da rahatlıkla kurulabilecek barikat veya kolluk kuvvetlerinin geçişini engelleme gibi eğilimleri tamamen ortadan kaldırır. Hatta Napoli Kralı Ferdinand bu konu hakkında "Dar sokaklar Devlet için tehlike arz eder" demiştir (Kostof, 1999, s. 230).

Haussmann ve Violet Le Duc gibi 19. yüzyıl şehirciliğinin kilit ve önemli isimlerin, geçmişle olan çelişkili ilişkileri neticesinde, uyguladıkları bu reddedici tavır, Petruccioli tarafından bir "kriz asrının ürünleri" olarak tanımlanmıştır. Batı zihniyetini yaratan Kartezyen varoluşsal düşünce, İslami düşünce için itici bir güç değildir. Aksine tarih, kültür ve inşa etme birbirlerinden ayrılmamıştır (Petruccioli, 2008).

Modernleşmek adı altında eskiyi reddetmek de çelişkili bir durumdur. Yusuf Civelek, Turgut Cansever'in Fikriyatında Üslup Meselesi adlı yazısında bu çelişkiden bahsetmiştir; "...mademki modernizm bir üslup olarak ortaya çıktığı andan itibaren

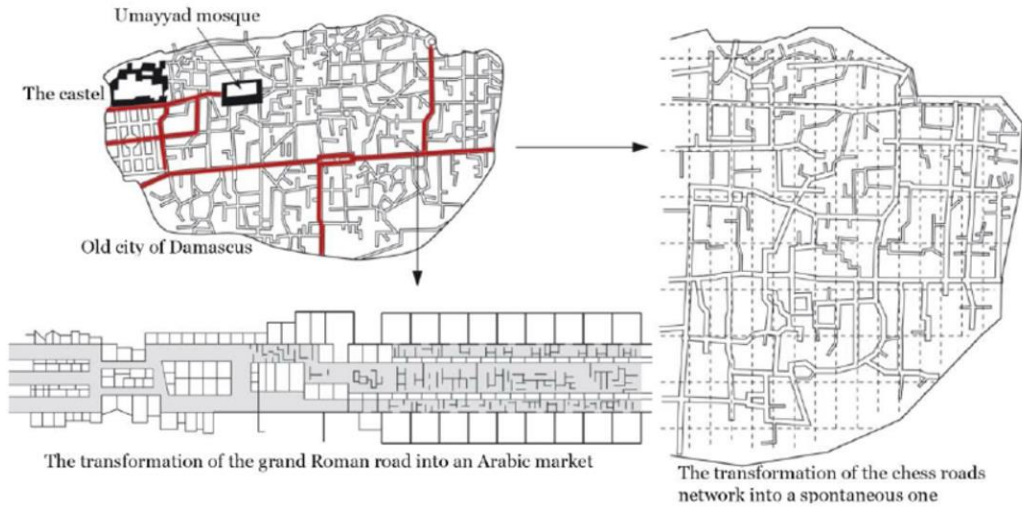
tarihe mal olmuştur, geçmişin biçimlerini kullanmak açısından bir zaman sınırı koymanın anlamı yoktur. O halde 1980’lerde modern mimari yapmak, tarihselci mimari yapmak anlamına gelebilir. Bu belki de modern çağda üslubun en önemli çelişkisidir. Çelişki saklanamaz hale geldiğinde onu reddetmek değil, benimsemek gerekir.” (Civelek, 2019). Cansever’in de bu konu hakkında “Çelişkilerden bütünüyle arınmış bir dünya imkânsız” ve “İslam kültürü büyük çelişkilere büyük çözümler getirmiştir” (Cansever, 1997) diyerek mimarlıkta çelişkiyi reddetmediğini ancak “onu fetişleştirmeyi reddettiğini belirtmek gerekir.” (Civelek, 2019).

Türkiye’nin de Avrupa gibi bir medeniyet seviyesine erişebilmesi için, İstanbul’un yeniden ele alınması gerektiği ve kıvrımlı dar sokaklarından, küçük, net bir şekli olmayan meydanlarından kurtulması, yerine geniş caddeler, Avrupa’daki gibi devasa ve keskin çizgileri olan meydanlar oluşturulması gerektiği düşünülüyordu (Bayrak, 2019). Fatma Cana Bilsel de benzer bir değerlendirme yaparak “İstanbul XIX. yüzyılın başlarından itibaren şehri bütünüyle dönüştürmeye yönelik tasarı ve müdahalelere konu olmuştur. Yasal düzenlemeler ve nizamnamelerle kent mekânını modernleştirmek üzere uygulamaya koyulan bu müdahalelerin arkasında yeni bir şehir tahayyülü ve tasavvuru bulunduğu görülür. Bu tasavvur, İmparatorluk’tan Cumhuriyet’e miras kalmıştır. İstanbul’da kapsamlı bir şehir planlama yaklaşımı ilk defa 1933 yılında açılan uluslararası şehircilik yarışmasının ardından Prost planlamasıyla II. Dünya Savaşı öncesinde uygulamaya koyulmuş ve XX. yüzyılın ikinci yarısında metropoliten ölçekte kapsamlı planlama kurumsallaşmıştır. Bununla birlikte, XIX. yüzyıl başında şekillenen kentsel projenin Prost planında olduğu gibi, Başbakan Adnan Menderes’in çalışmalarında da belirli bir sürekliliğinin olduğu ve XX. yüzyılın son çeyreğine kadar İstanbul’da aşamalı olarak uygulandığı görülür.” demektedir (Bilsel, 2015).

Tanzimat Divanı, 17 Mayıs 1839 tarihinde, Von Moltke haritası tamamlanmasından bir yıl sonra İstanbul şehrinin nasıl yapılacağını tarif eden bir belge yayınlamıştır. Ayrıntılı bir şekilde projeyi tasvir eden bu belge de şehirde açılması planlanan caddeler yer almakta ve genişletilecek yolların boyutları tariflenmektedir. Bu belgenin yazımına katkıda bulunmuş Mustafa Reşit Paşa 1836 yılında aldığı bir yangın haberine cevaben Londra’dan yazdığı bir mektubunda, yanan

mahallenin şehrin diğer yerlerine örnek olması adına “kavâ ‘id-i hendese üzere” (geometri kurallarına göre) uygun olacak yeni bir plana göre yapılmasını önermiştir. Bunun yanında Stefanos Yerasimos “Tanzimat’ın Kent Reformları Üzerine” başlıklı makalesinde Osmanlı merkezî yönetiminin Tanzimat ile şehir üzerinde ilk defa gerçek anlamda otoritesini kurmayı başardığını savunmuştur (Bilsel, 2015).

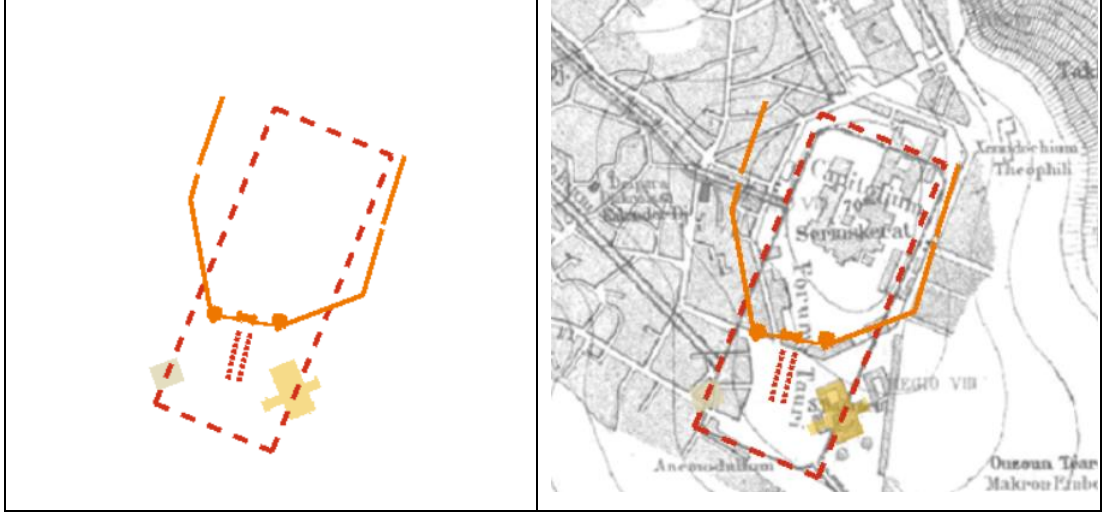
İşte Beyazıt Meydanı da bu idealden en çok etkilenen, bu ideal ile en büyük tahribata uğrayan şehir odağıdır. Aslında Beyazıt Meydanı İstanbul’da meydan olarak adlandırılabilir sayılı yerlerden birisi olmasına karşın Beyazıt Meydanı’nın Paris veya Viyana’daki meydanlarda olduğu gibi belirli bir geometrik şekli olmadığı gibi, Ordu Caddesi ile Üniversite kapıları arasında +51,00 kotundan +60,000 kotuna yükselen toplam 9 metre kot farkı olan bir topoğrafyası vardır. Bunun yanında, Bizans döneminden sonra Beyazıt Meydanı’nda abidelerin çevresindeki doku, yapılar, gridal, geometrik bir yaklaşımın aksine, birbirine eklenerek, eskiyi, tarihi reddetmeden topoğrafya ile uyum içerisinde gelişmiştir.

Şekil 1. 20 Şam şehrinin dönüşümünü gösteren plan (Mansour, 2015).

1800’lü yıllarda Batı şehirlerine yapılan müdahalelerde Roma ve Yunan tavırlarının etkisi açıktır. İstanbul’da, Beyazıt Meydanı’nda da benzer bir ilişkiden söz etmek mümkün olabilir. Kible istikametini takip eden Cami ve medrese, dışında adeta

yönsüz bir düzene sahip meydan, 1865 yılında inşa edilen Harbiye Nezareti kapıları ve ağaçlı yol ile Bizans dönemi Taurus Forumu şekline ve yönelişine benzer kılınmıştır. 1902’de Antoine Bouvard’ın Beyazıt için tasarladığı düzenleme daha da çarpıcı bir şekilde Roma ile kurulmaya çalışılan bağ özlemini ortaya koymaktadır (Tablo 1. 1).

Tablo 1. 2 1865 düzenlemesinin Beyazıt Meydanı’nı Eski Taurus Forumu çizgileri doğrultusunda düzenlemeye çalıştığının şematik gösterimi.

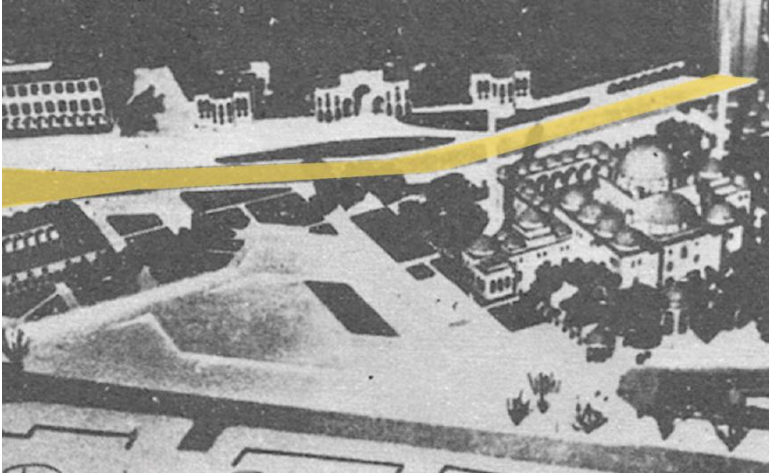
Şekil 1. 21 Bouvard’ın Beyazıt için önerdiği proje (Atasoy Z. B., 2011).

Medreseyi yıkmaktan çekinmeyen Bouvard, Beyazıt Camisi’ni bir kenara itmiş, topoğrafyayı hiçe sayarak meydanı ufka güneye, alçalan meyile doğru uzatmış, Roma’da imar faaliyetine girişip orta çağ yapılarını yıkarak düz yollar açan Papa 5. Sixtus’u geride bırakmıştır (Burroughs, 2017). Hazin olan Osmanlı eliti bu Avan

projeyi beğenmiş ancak maliyet nedeni ile uygulamaya geçilememiştir (Atasoy Z. B., 2011).

Oval havuzlu çözümlerle Beyazıt Camisi'nin duvarlarına neredeyse yaslanarak geçen tramvayların olumsuzluğunu aratacak gelişme maalesef 1950'lerin ruhu ile gerçekleşmiştir. Beyazıt Meydanı'nın karayolu kavşağına dönüşmesi kararının ardında "1950'lerde İstanbul'daki imar operasyonlarında kullanılan "trafiğin su gibi akması" sloganı bütün Türkiye'de "millî mesele" hâlini almıştır (Bayrak, 2019). Roma Tauri meydanı hatlarına paralel 1850'ler uygulaması, bağlamından koparılmış aktarmacı bir barok havuz ve nihayet Amerikan rüyasının ulaşım modeline tapan karayolu kavşağı uygulaması meydanı yaya şehir halkı için yaşanmaz hale getirmiştir.

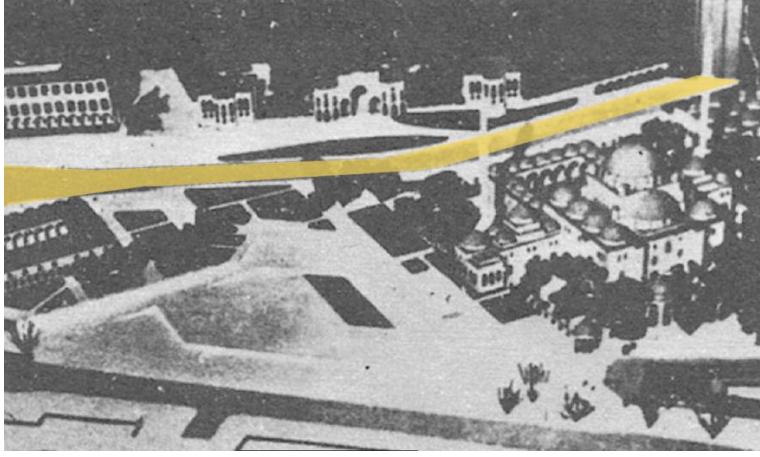
Tam bu noktada, uygulanan karayolu kavşağının hatalı olduğunun fark edilmesi ile Luigi Piccinato, Hans Högg ve Sedat Hakkı Eldem'den talep edilmesi ile üç teklif hazırlanmıştır. Bu üç tekliften biri olan Sedat Hakkı Eldem teklifi, daha sonra Turgut Cansever'inde katılacağı yarışmaya katılmamıştır, ancak değerlendirilmiştir. Her üç projenin ortak özelliği İstanbul Üniversitesi kapıları önünden geçen Vezneciler ile Bakırcılar Çarşısı arasındaki yolu korumaktır.

Luigi Piccinato
teklifi

Hans Högg teklifi

Sedat Hakkı Eldem
teklifi

Tablo 1. 3 Beyazıt Meydanı, Luigi Piccinato, Hans Högg ve Sedat Hakkı Eldem Teklifleri (Cansever Arşivi).

Bu üç teklifin diğer bir ortak özelliği de yine Üniversite kapıları önünde yay formunda, yeşil alan bırakmaya çalışmalarıdır. Her üçü de bu alan ile cami kotu arasındaki yaklaşık üç metrelik farkı eğimli satırlarla gizlemeye çalışmaktadır.

Hazırlanan bu tekliflerin değerlendirilmesine katkı veren Cansever'den, yaptığı eleştiriler üzerine kendi teklifini hazırlaması istenmiş, böylece Cansever'in Beyazıt Meydanı serüveni başlamıştır (Cansever, 11. Sayı, 1981).

İKİNCİ BÖLÜM

2. TURGUT CANSEVER'İN BEYAZIT MEYDANI YAYALAŞTIRMA PROJESİ, TASARIM KARARLARI VE ELDEKİ DÖKÜMANLARIN TASNİFİ

Cansever, “Beyazıt Meydanı, formel bir meydan yaratmak iradesinin sonucu olarak ortaya çıkmamıştır. Burada yapılar ve yaşanan hayat arasında canlı bir alışverişin var olduğu görülüyor. Trafik bu alışverişi yok edene kadar Beyazıt Meydanı yaşamaya devam etmiştir. Onu yeniden yaşatmak, bu alışverişi, yani yürüyen, konuşan adamları tarihi anıtlar arasındaki ilişkiyi yeniden yaratabilmeye bağlıdır” demiştir (Cansever, 1961). Tezin bu bölümünde, meydanın farklı dönemlerde yok oluşundan sonra, Turgut Cansever’in meydanı adım adım hayata döndürme kararlarından, Beyazıt Meydanı’na tasarım ve mimari olarak yaklaşımından, düşüncelerini, bu düşüncelerin arka planını ve bunları uygulamaya aktarışından bahsedilecektir.

Beyazıt Meydanı Yayalaştırma Projesini anlatırken Cansever ““Bu çelişkiyi önce ne vardı?” sorusunu sormak, çelişkiyi tarihi oluşum içinde anlatma çabasını göstermek gerekliydi” şeklinde ifade etmiş ve var olanı koruyup, yapılan yanlışları düzelterek ilerlemenin doğru olacağını savunurken, yok etmenin, yıkmanın savaşlar zinciri yaratan yeni bir yanlış olduğunu söylemiştir (Cansever, 1998). Ona göre mekanlar geçmiş ile geleceği birbirine bağlayan köprülerdir. Hatta, İtalyan Mimar Eliana Martinelli Cansever’i ve Cansever’in şehirciliğini anlattığı çalışmasının başlığını “Yeni İnşa Edebilmek İçin Eski İyileştirmek” olarak vermiştir (Martinelli, 2020).

Cansever sırayla meydanın çözüm bekleyen meselelerini ele almıştır. Her ne kadar dönemin motorlu taşıtlara verdiği önemin yüksek olduğu hatta motorlu taşıtların putlaştırıldığı bir zaman için fazla ilerici olsa da Turgut Cansever için öncelik alanın mutlak yayalaştırılmasıdır. Eski Harbiye Nezareti Kapısı, Yeni İstanbul Üniversitesi Kapısı’nın Beyazıt Cami’sini yok farz eden hâkim yönelişinin sebep olduğu buyurgan ifadenin düzeltilmesi gerektiğini vurgulayarak, meydanın eskisi gibi ucu açık bir kompozisyon haline gelmesi, bağımsız, herhangi bir dayatmanın olmadığı bir tasarıma sahip olması esas amaçlardandır. Bu konu hakkında Beyazıt Meydanı Projelerini

Tektik Toplantısı Zaptında “Sanat eserleriyle çevrili meydanın tarih ve kültür kıymetlerine yabancı kalan ve bir Versailles taklidi aks yaratmak hevesiyle inşa edilen Bâb-1 Seraskerî tesislerinin, meydanı bugüne kadar içinden çıkılamayan tezatlarla düşürdüğü görülmektedir. Bu tezat cami, medrese, imâret istikametleriyle Bâb-1 Seraskerî aksının çatışmasından doğmaktadır. Projemizde bu ikiliği bertaraf etmek ve böylece sanat ve kültürün insanca yaşandığı bir çevre tasarlamak ana gaye olmaktadır” şeklinde ifade etmiştir. Yayalaştırmanın sağlanabilmesi için öncelikle Vezneciler ile Bakırcılar Çarşısı arasındaki trafik hareketi Üniversite kapıları önünde yer altına alınarak alanın araç trafiğinden arındırılması sağlanmıştır (Cansever, 1998).

Tasarımın ikinci amacı olan Üniversite kapıları ile Beyazıt Camisi arasındaki yön çelişkisinin çözümü ise Cansever tarafından çalışmalar sırasında kuzey yönü esas alınarak devam etmiştir. Üniversite Kapıları önünde yer alacak ağaçlar ve setler ile bir yön tashihi yaparken ekipte bulunan Mimar Ümit Asutay’ın çalıştığı paftayı kible yönüne çevirmiş olduğunu fark edince Turgut Cansever için Medrese Cami ve İmaret arasındaki kibleye paralel dar uzun meydan formu çözümü oluşturmuştur. Aslında bu dar uzun biçim ilginç bir şekilde Matrakçı’nın çizimindeki konumlanışa benzerlik göstermektedir. Cansever’in bilinç altında Matrakçı’nın bu tasvirinin bir tesiri olduğundan belki söz edilebilir (Öğün & Öğün, 2021).

Şekil 2.1 Turgut Cansever eskizi üzerinde yaya hareketinin şematik gösterimi.

Çözüme, Üniversite kapılarının önüne eklenen set, Üniversite bahçesinin meydana taşırılması, yeşil ve gölge eklenmesi suretiyle yaklaşmıştır. Çözülmesi gereken bir diğer yön çelişkisi ise Ordu Caddesi istikametindedir. Cansever bu sorunu da iki imkânı değerlendirerek ele almıştır. Öncelikle caminin kible yönündeki türbeleri Ordu Caddesi'ndeki trafik hareketinden koruyacak küçük yapı dizileri önermiştir. Bu tampon bölge medrese tarafındaki alt meydandaki öneri yapılar ile sonlanmaktadır. Güney batı yönünde Caminin yan cephesine doğru yükselen rampaya ulaşmayı sağlayan Ordu Caddesi kotundaki bir alt meydan, Ordu Caddesi ile cami arasında konumlanan, eski İstanbul yapı geleneğindeki benzer, hafif, kısmen direkler üzerindeki küçük unsurların oluşturduğu doluluk yanında alt meydanın boşluğu ile yani bir dolu bir boş önermesi ile çözümlenmiştir.

Bu bölgeleme Ordu Caddesi ile üniversite kapıları arasındaki 9 metrelik kot farkını da çözmeyi sağlamıştır. 51,00 kotundaki Ordu Caddesi'nden hafifçe alt meydana yükselerek 51.60 kotunda başlayan rampa 56.10 kotundaki Beyazıt Camisi kotuna ulaşma imkanını sağlarken, üniversite kapıları önündeki merdivenler ile üniversite kapılarının kotu olan +60,00 kotuna yükselmek mümkün olabilmiştir.

Caminin güçlü mimari dili, düşey minareleri ve meydana paralel genişleyen cephe düzeni eğimli bir satıhta yer aldığı anda adeta devriliyormuş izlenimi yarattığı için külliyein kotu ile aynı kottaki meydana, yani yatay bir zemine oturduğu çözümün oluşturulması da Cansever'in önemle aradığı bir çözüm olmuştur.

Böylelikle, Harbiye Nezareti kapılarının ve ağaçlı yolun kible yönünü reddeden ve Roma Taurus Forumu'nun yönelişini dikte eden buyurgan tavırları yumuşatılmış, kible yönünü reddeden tavır yerine çelişkileri kabul ederek, birbirini reddetmeyen bir biraradalığın kurulması esas amaç olmuştur.

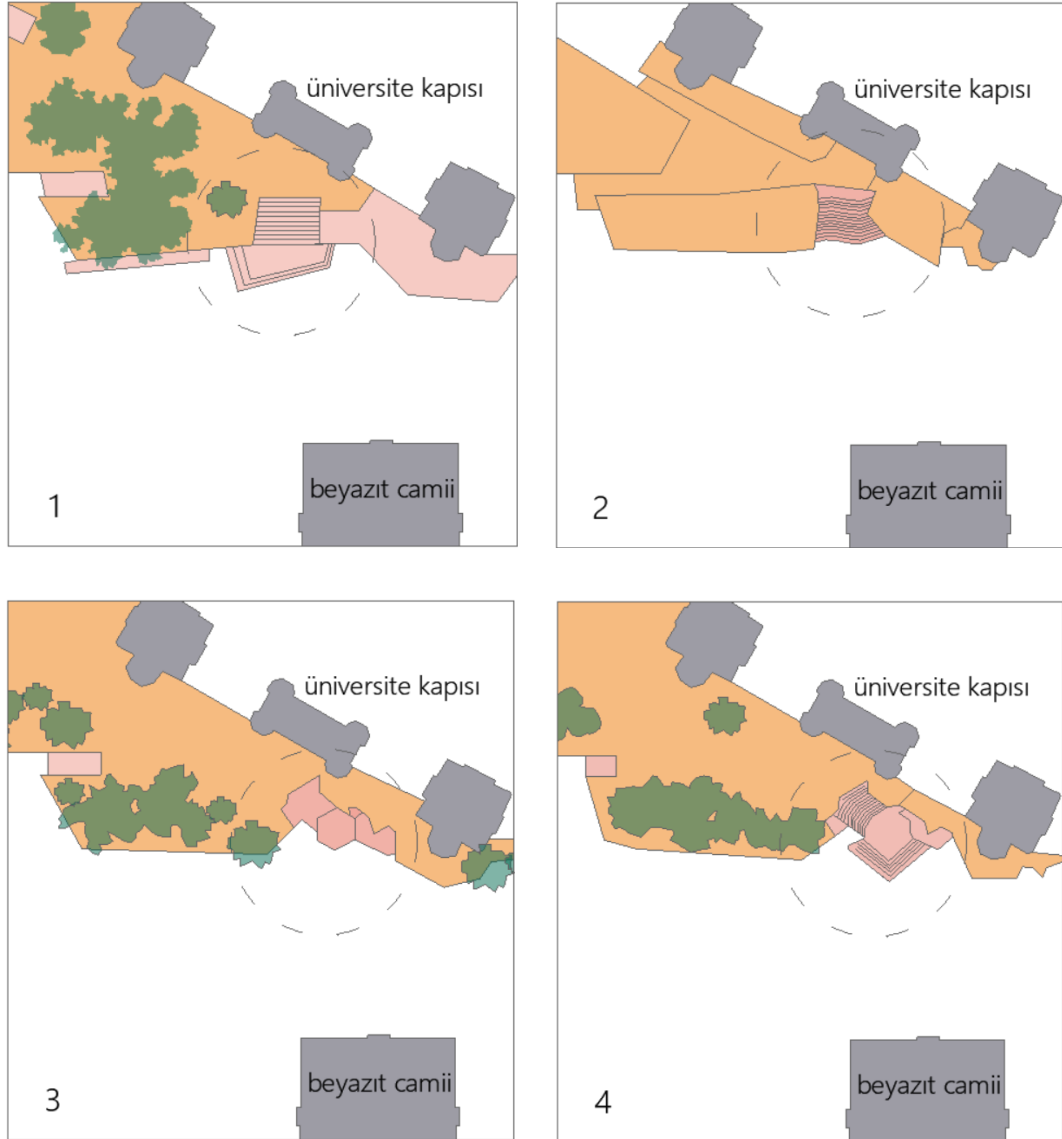
2.1. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ ANA KAPISI İLE MEYDANI BAĞLAYAN MERDİVENLER

Cansever, üniversite kapılarının biçim dilini anlamaya çalışırken "...Simetrik karakterleri, köşkleri arasındaki büyük mesafe, ortada kapı unsurunun sağ ve sol kulelerinin güçlü ifadesi, üç yapının da aynı yöne bakmasından doğan frontallık, yapıların her birinin adeta bir sfenks gibi toprağa bağlanması, taşıyıcı duvarlarla bütünleşen yükseklikleri ile üniversite kapısı ve köşkleri, caminin önemsizleştirilmesinin, yön zıtlığının, yani kible yönünün reddinin başlıca unsurlarıydı." demiştir (Cansever, 1998, s. 276).

Yön çelişkisini doğuran bu yapıların isterse yıkılabileceğini söyleyen idarecilerin bu teklifini ise Cansever reddetmiştir. Caminin kible yönünü reddeden eklektik oryantal mimari tarzındaki üniversite kapısını mevcut gerçekliğin bir parçası olarak görmüş, kapıya müdahale etmeden, kapı önüne "...cami ile bu çelişkili unsurların arasına yeni bir unsur, kible istikameti ile bağdaşan bir set..." tasarlamıştır (Cansever, 1998). Bu yaklaşım, Cansever'in kitaplarında ve konuşmalarında bahsettiği "tevhid (birlik)" düşüncesi ile bağlantılıdır, Füsusu'l Hikem'de karşılaştığımız estetik tasavvur parçalı ve dağınık fenomenlerin bütüne kavuşma iştiyakı adeta bahsi geçen set ile sağlanmıştır. Nitekim İslam'daki birlik fikri "bütün varlık düzeylerine ait problemlerin bütününe kapsar ve cevaplandırır." (Cansever, 2016).

Cansever'in Beyazıt Meydanı Yayalaştırma Projesi'nde temel çıkış noktasının kible yönünün reddini ortadan kaldırmak ve meydana yayalaştırmak olduğundan yukarıda bahsedilmişti. Çizilen eskiz ve planlarda meydanın genel kurgusunun en

önemli sorunu olan “üniversite kapısının” meydan ile ilişkisi gelişerek son halini aldığı görülmektedir (Şekil 2. 2). Cansever’in oluşturduğu odak kırıcı ve yönsüz merdivenler, yaya hareketlerini de göz önünde bulundurarak, öncelikle camiye ve sırasıyla Kapalıçarşı, Sahaflar, Vezneciler ve Ordu Caddesi’ne yönelik hareketleri tasarlanmıştır. “Ucu açıklık” fikrini benimseyen Cansever, üniversite kapısının önüne koyduğu set ve önündeki duvarın cami karşısına denk gelen kısmına altıgen vari bir merdiven yerleştirmesi de tesadüfi değildir, bu yerleşim ile amorf düzeni tekrar kurgulayarak meydanın yönsüzlüğünü ya da çok yönlülüğünü, yani ucu açık kompozisyon meselesini tekrar vurgulamıştır.

Şekil 2. 2 Turgut Cansever Beyazıt Meydanı Düzenlemesi Projesi Üniversite Kapısı önündeki setlerin düzenlenmesinde geçirdiği aşamalar sırasıyla şematik olarak verilmiştir.

Şekil 2. 2’de Belediye’ye önerdiği projelerinden esinlenerek yapılmış olan şematik planlarda tasarımın nasıl geliştirildiği kısmen görülebilmektedir. 1. ve 4. plan arasında üniversite kapısının önündeki merdiven ve setlerin değişimi ilginç bir serüvene işaret etmektedir. 1 numaralı şematik planda merdivenler amorf trapezoid ya da yamuk formdadır. +60,00 kotundan ana meydana inen merdivenler adeta doğrudan camiye yönelmişlerdir. Halbuki 4 numaralı şematik planda ulaşılan biçim farklıdır. Önce doğuya, Kapalıçarşı, Sahaflar istikametine yönelen hareket set duvarları ile adeta sadece dikkatli bir gözün fark edeceği şekilde biçimlendirilen altıgen vari formdaki

ara kota inilerek, buradan ya kıblenin doğu ya da kıblenin batı istikametine yönelen basamaklarla cami kotuna ulaşmaktadır.

Set ve merdivenin projede aldığı son hali Cansever şu şekilde açıklamaktadır; “...caminin kible yönünü reddeden  yapıyı bilimin araştırma alanı içine almak üzere, camiyle bu çelişki unsurları arasına yeni bir unsur, kible istikameti ile bağdaşan bir set tasarlandı. Bu sete Eski Saray kapısı gibi ‘dar’, hızlı hareketin ifadesi kesintili bir merdiven ile çıkılması ngrld. Seviye ve yn çelişkisi böylece çözülürken, bu tarihi yanılığı sonraki nesillere intikal etmek üzere yerinde bırakıldı.” (Cansever, 1998, s. 277).

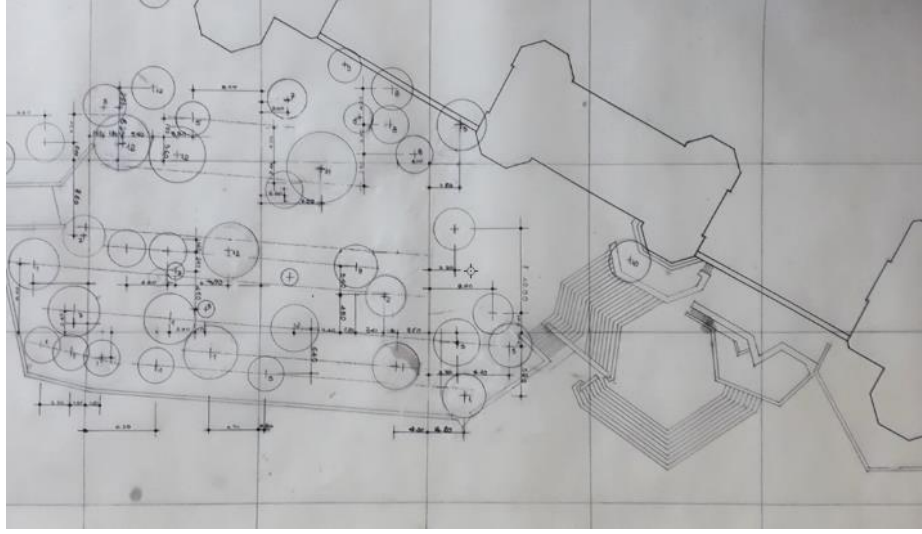
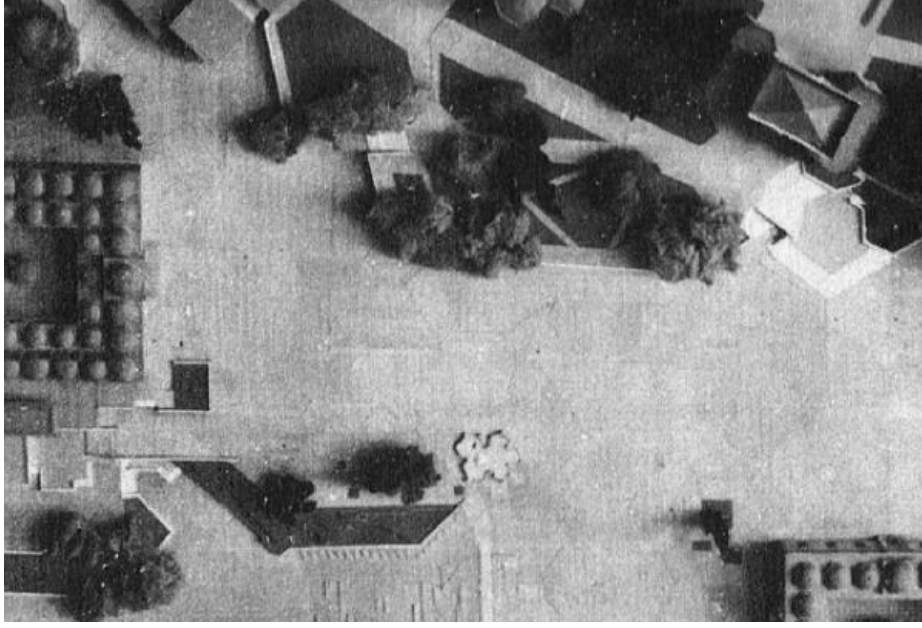
şekil 2. 3 niversite kapısı merdivenleri, altıgen formdaki ara kot ve camiye yöneliş (Martinelli, Turgut Cansever e la Scuola di Sedat Eldem: Unita e Tettonica nel Progetto per Istanbul, 2017).

Şekil 2. 4 Beyazıt Camisi tarafından üniversite kapısına bakış, merdivenler (Martinelli, Turgut Cansever e la Scuola di Sedat Eldem: Unita e Tettonica nel Progetto per Istanbul, 2017).

Yan yana iki merdiven çözümünün varlığı da ilginçtir. Kapalıçarşı, Sahafalara yönelen geniş merdiven kolu ve altıgen vari ara sahanlıktan sonra tasarlanan bölüm de basamak rıhtları az ve basamak yüzeyleri geniş tasarlanmıştır. Burada hem Üniversite kapılarına doğru yükselirken hem de ana meydana doğru inerken çevre değerleri fark etme ve içselleştirme imkânı sağlayacak yavaş hareket etme fırsatı önemsenirken hemen yandaki merdiven hızlıca kot değiştirmeye imkân veren basamak rıhtları yüksek bir ikinci seçeneği oluşturmaktadır.

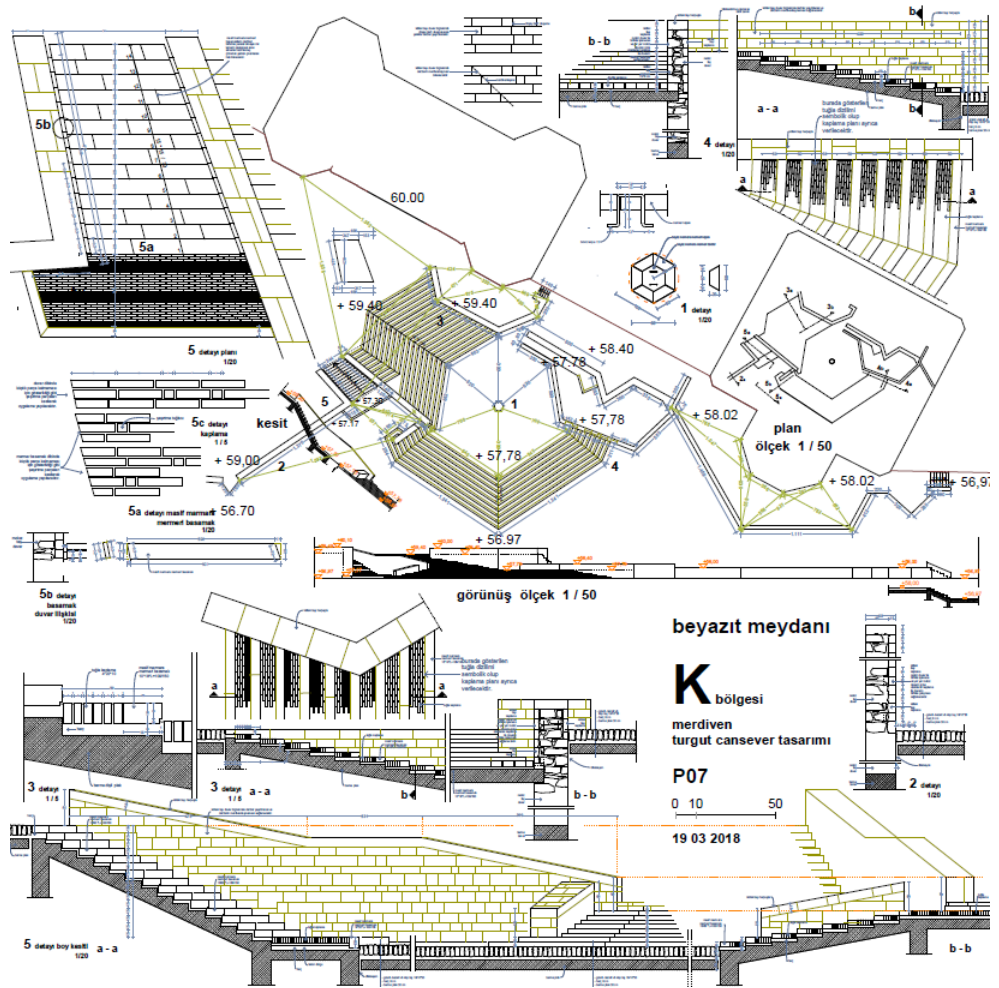
Üniversite kapıları önündeki +59,00 kotundaki geniş set için orijinal projelerde detaylı ağaçlandırma çizimleri mevcuttur. Cansever'in bu alanı eski saray bahçesinin adeta meydana taşmasını sağlamak gibi bir hedefi olup olmadığı bilinmemekte, ancak bu koyu yeşil peyzaj düzenlemesinin meydan kaplaması ve abidelerin renkleri ile oluşturacağı karşıtlığın, insanın kâh birine kâh diğerine odaklanmasını sağlayacağı, böylece alanda hareket halindeki yayaların duygu ve düşünce dünyalarını zenginleştireceğini düşünmüş olması muhtemeldir. Her halde, bir taraftan üniversite kapısı önündeki +59,00 kotundaki setten ağaçların gölgelerinde, ufka bakma imkânı, bir taraftan meydana paralel +56,10 kotundaki meydandan bu yeşil üst kotun tadına varmak ilginç deneyimlere yol açmayı hedeflemektedir (Öğün & Öğün, 2021).

Şekil 2. 5 Üniversite önü ağaçlandırma detayları maket ve orijinal proje çizimleri (Cansever, Cansever Arşivi).

2.1.1. İstanbul Üniversitesi Ana Kapısı ile Meydanı Bağlayan Merdivenlerin Restitüsyonu

Üniversite önündeki merdivenlerin yıkımından sonra hazırlanan merdivenin restitüsyon çiziminde tasarımın büyük bir hassasiyetle detaylandırıldığı, altıgen formun önce kabullenilip daha sonra hafifçe deforme edildiği, farklı merdiven formları ile geometrik olanla doğal rastlantısallığın heykelsi bir duyarlılıkla, ustaca bir araya getirildiği görülebilmektedir.

Şekil 2. 6 Turgut Cansever Merdiven Tasarımının Emine ve Mehmet Ögün Tarafından Restitüsyonu (Ögün & Ögün, Emine Ögün ve Mehmet Ögün Arşivi).

2.1.2. Değerlendirme

Cami ve medresenin çevresinde kurgulanan ve +56.10 kotundaki ana meydan hem Vezneciler ve Bakırcılara hem de Sahaflara ulaşımı önceleyen, herhangi bir belirleyici yönlenme olmaksızın yayanın hareketini taşımaya imkân sağlayan tarafsız bir düzlem oluşturmaktadır (Öğün & Öğün, 2021).

Üniversite kapısı ve köşklerde kullanılan sekizgen formların burada kullanılan altıgen plan düzeni ile tekrar edilmiş olması ilginçtir. Aynı altıgen form, projenin eğim düzeni oluşturulurken ortaya çıkan desende, bu deseni örten kaplama düzeninde kullanılan odaklarda ve drenaj için tasarlanan kapaklarda farklı ölçeklerde devam etmektedir. Daha sonra değineceğimiz meydanın tasarımına eşlik eden düşünce serüveninin gizlerini aralayan unsurlar bu altıgen formlar olup olmadığı sorusu hala cevap beklemektedir.

Şekil 2. 7 Sol da üniversite önü merdiven uygulaması, sağda Cansever'in drenaj sistemini çözmeye çalıştığı eskizlerindeki altıgen formlar.

Üniversite ve cami arasındaki çelişkiyi gidererek bağları oluşturan çözüm ile “...insanın zaman-zemin sınırsızlığının yanında kendi ürünlerinin sınırlılığının

bilincine varabileceği büyük bir yaya alanı...” kurularak yön zıtlığı, çatışma ortadan kalkmıştır (Cansever, 1998).

Üniversite kapısından çıkan birey için en üst kottan meydana, cami ve medreseye, Marmara denizine doğru ufka, sonsuzluğa bakma imkânı veren çözüm ile üniversite, bilgi önemsenmiş, meydan kotunda ise bu sefer cami, medrese, inanca yönelik ve cami ile Ordu Caddesi arasındaki rampa, setler ve ağaç düzeni ile varoluşun, günlük hayatın çeşitli yönlerinin kavranmasına imkân sağlanmıştır.

2.2. RAMPA VE +51.50 KOTUNDAKİ ALT MEYDAN ORJİNAL ÇİZİMİ VE DETAYLARI

Ordu Caddesi’nden ulaşılan alt meydan ve rampanın tasarımı da en az merdivenler kadar dikkat çekicidir. Ordu Caddesi kotu, trafik hareketinden korunmuş alt meydan sayesinde yayanın +51.50 kotundan yürüyerek ulaştığı geniş bir rampa ile camiye doğru yükselerek, meydan kotuna ulaşması sağlanırken, rampanın özgün tasarımı sayesinde hem cami hem de üniversite kapılarının her an değişen bakış noktaları ile sinematografik bir akış içinde, sekanslar halinde algılanmaları amaçlanmıştır (Öğün & Öğün, 2021).

Şekil 1 – zemin suyu toplama noktaları

Şekil 2 – meyil düzeni

Şekil 3 – kaplama yön değişimleri düzeni

Şekil 4 – yaya hareketi

Tablo 2. 1 Alt Meydan orijinal Cansever çizimi üzerine şematik olarak zemin suyu toplama noktaları, meyil düzeni, kaplama düzeni ve yaya hareketinin gösterimi.

Yukarıda Tablo 2. 1’de Ordu Caddesi için önerilen kaplama detayı ve +51.50 kotundaki alt meydan kaplama detayları orijinal çizim üzerine şematik biçimde gösterilmiştir. Şekil 1’de Cansever’in alt meydan tasarımında konumlandığı zemin suyu toplama noktalarının iki adet kareden meydana gelen bir dikdörtgeni oluşturduğu, ancak bu rasyonel formun sol alt köşedeki toplama noktasının daha aşağıya kaydırılarak bozulduğu görülebilmektedir. Bu bozulmanın ise kayan toplama noktasının soluna denk gelen Cansever’in önerdiği yapı ile ilişkili olduğu düşünülebilir. Böylelikle Cansever’in, rasyonel akla dayalı formlara başvurmakla beraber, geometrik düzenden gerektiğinde vazgeçerek, şehrin vernaküler düzenine, yani rasyonel geometriden bağımsız olan tabii dokusuna atıfta bulunduğu söylenebilir.

Zemin suyu toplama noktalarının sol alt köşesindeki kayıklık dışında oluşturduğu rasyonel dikdörtgen biçim, (Şekil 2) kaplama yönlerinin oluşturduğu doğrusal hatlar veya çizgilerin rasyonelliği ile tekrarlanmıştır. Ancak, bu rasyonel formlar planda incelendiğinde tesadüfi ya da başka deyişle tabii hareketliliğinin yansıması gibi okunabilir. Bu elemanların kullanım şekli, alanda dağılımları tesadüfi gibi görünse de tasarımın yaya hareketlerini yansıttığı varsayılırsa, tasarımcının tasarladığı alan ile ilişkili hedefleri gözeterek rasyonel bir tavır sergilediğini ancak bu hedeflerin düzensiz dağılımlarının, farklı açılardaki yönelişlerinin bu irrasyonel hareket düzenini yansıttığı söylenebilir.

Şekil 3'te ise kaplama yönleri farklı renkler ile gösterilmiştir. Cansever, son yıllarda Ordu Caddesi çevresindeki yaya alanlarında uygulanan tekdüze, aynı deseni alana bir sınırdan diğerine sıvama yayan kaplama tercihi yerine, medrese alt kotunda oluşturduğu teraslar, caddenin karşısına ilave ettiği yapılar ve cami altında oluşturduğu alt teras gibi çeperini kısmen kendisinin belirlediği bir alanı tasarlamaktadır. Yani aslında problem alanını da kendisi belirlemekte, bir yandan mesela yağmur suyunu drene etmek üzere su toplama noktaları ve eğim yönlerini ele alarak teknik meseleyi çözümlenmekte, diğer yandan bu teknik çözümlenmenin üzerine serdiği kaplamalar için çok yönlülük ya da yönsüzlük arayışı içinde kurduğu kompozisyon ile adeta soyut bir resim elde etmektedir.

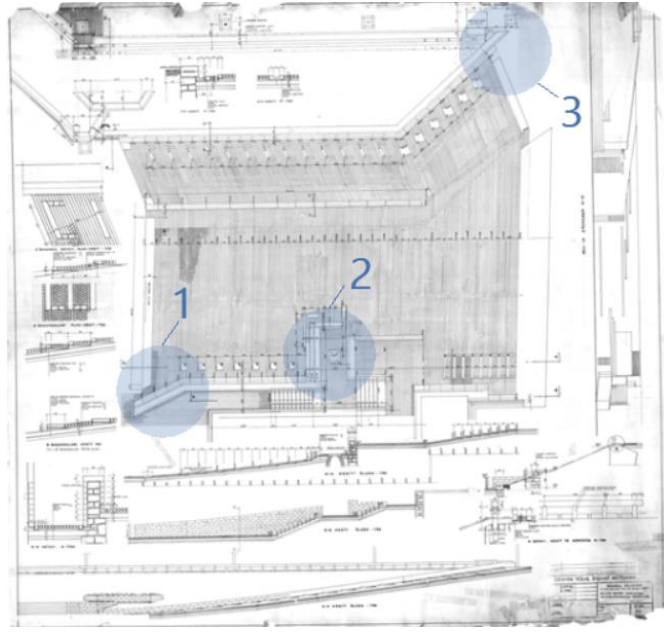
Cansever'in alt meydan çalışmasını Emine Öğün şu cümleler ile özetlemiştir; "Kare formdaki su toplama çukurları, bunlar arasında hareket yönlerini ima eden düz rasyonel çubuklar, bu çubukların yaya hareketinin tesadüfiliğine karşılık gelen irrasyonel bir düzende kaplama içinde dağıtılması, kaplama yönünün elastiki bir biçimde değişmesini sağlıyor. Bu sayede kaplamada kullanılan prizmatik ve endüstriyel bir malzemenin (ilk teklifte tuğla, daha sonra küp taş) rasyonel olarak zihnimizde tutabileceğimiz bir paterne bağlı olmayan yön değiştirmeleriyle, sanki su sathında çeşitli yönlerden esen rüzgârın yarattığı oynak kıpırdanmalar benzeri bir hareketlilik yaratıyor ve meydana gelen yayalar üzerinde hiçbir desen empoze etmiyor. Ancak konu ile detaylı ilgilenecek ve meseleyi anlamak isteyenler için kaplamanın içinde üstü örtülmüş birçok katmandan oluşan tasarım arayışı mevcut." (Öğün & Öğün, 2021).

Şekil 4'te ise yayaların Ordu Caddesi'nden ana meydana rampa ile yönelme hareketleri şematik olarak gösterilmiştir. Cansever bu bağlantıyı şu şekilde ifade etmiştir; "Cami ve medrese, Ordu caddesi tarafında irili ufaklı yapılarla yeniden çerçeveselendi. Önerilen bu yapı grupları ile oluşan trafik arterini meydan kotuna bağlamak için, Ordu caddesi kotundaki bir meydancıktan başlayan ve yapıların yanından yükselen bir rampa düzenlendi." (Cansever, 1998).

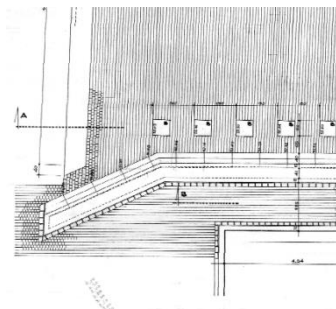
Cansever'in alt meydan ile ana meydan arasında tasarladığı rampaya daha yakından bakıldığında, (Şekil 2. 8) ana meydana paralel setin, hareket halindeki bireyin yönünü rampaya (Şekil 2. 9) çevirmekte, olduğu görülebilir. Rampanın alt kottaki sağ kanadında yer alan açığı (Şekil 2. 10) yayayı bu yöne adeta davet etmektedir. Rampadan yükselirken sağa eklenen merdivenli tasarım (Şekil 2. 11) bu kez yaya hareketini sola doğru yönlendirmektedir. Rampa caminin kotuna ulaşırken sol tarafta (Şekil 2. 12) üniversite kapısına doğru açılarak sonlanmakta ve yayayı bir tercihle karşı karşıya bırakmaktadır. Camiye, İstanbul Üniversite'sine, Bakırcılar Çarşısı'na, ya da Vefa yönüne doğru ilerlemek yayanın tercihinin bırakılmaktadır. Bu zarif ekler, yönelişlerin çeşitlenmesini sağlamakta ve Cansever'in tüm yönelişlere saygılı tavrını yansıtmaktadır.

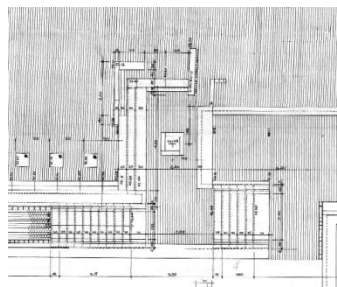
Şekil 2. 8 Ordu Caddesi'nden alt meydana, oradan rampa ile ana meydana ulaşan yayaların hareketlerinin şematik gösterimi.

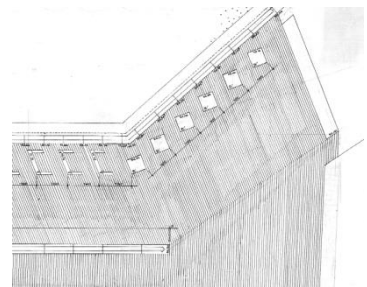
Şekil 2. 9 Orijinal rampa çizimi. (Cansever, Cansever Arşivi)

Şekil 2. 10 Rampa detay 1

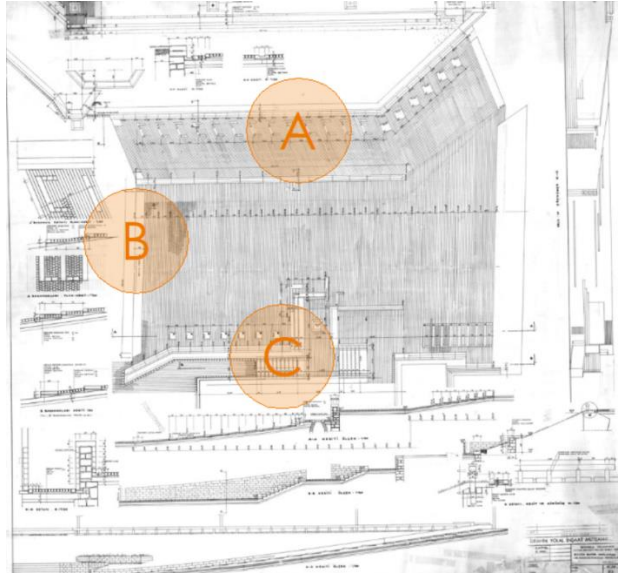
Şekil 2. 11 Rampa detay 2

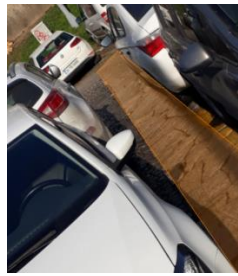
Şekil 2. 12 Rampa detay 3

2.2.1. Değerlendirme

Düzenli, Cansever'in rampa tasarımı hakkında, "...iradi olarak insanların kendi çıkış güzergahlarını belirleyebilmesi, onun iki kot arasındaki bağlantıyı ustaca kurma girişiminin daha da ötesinde bir tavır. Bir taraftan rampa çıkarken etrafının 'abideleri saran setlerin düzenlenmesi' hem kot farklılıklarını adım adım tanzim etmekte hem de ana abidelerle nispet ilişkileri kurmakta. Setlerin ağaçlandırılması, bahçelerin, küçük yapı birimlerinin oluşturulması kullanıcılara tercih çeşitliliği sunmakta" demiştir (Düzenli H. İ., 2020). Bu kadar hassasiyet ve incelikte düşünülerek tasarlanmış ve insanı önceleyen rampanın günümüzdeki hali ve kullanım biçimi incelendiğinde hala insan yerine motorlu araçlara verilen önemi görmek ne yazık ki mümkündür.

Rampa detay A

Rampa detay B

Rampa detay C

Tablo 2. 2 Günümüz fotoğraflarının rampa orijinal çiziminde tekabül ettiği yerler.

Cansever'in Beyazıt Meydanı'nı yayalaştırma girişimi sadece üniversite, cami ve medrese arasındaki geniş alanla sınırlı kalmamış, yaya hareketini zemin kaplaması üzerinden Ordu Caddesi'ne taşımıştır. Bu amaçla cadde üzerinde belirlediği noktalara kadar kaplamayı sürdürmüş, (Şekil 2. 14) destekleyici olarak caddenin karşısına kible yönünde yapılar yerleştirmeyi önermiştir (Şekil 2. 15). Var olan anıtları korumuş, çizdiği eskizlerden de anlaşılacağı gibi eskiyi reddetmeden değerlendiren bir tavır ile tasarımının parçası haline getirmiştir (Tablo 2. 3).

Şekil 2. 13 Hava fotoğrafı üzerine meydanın kapladığı alanın şematik gösterimi.

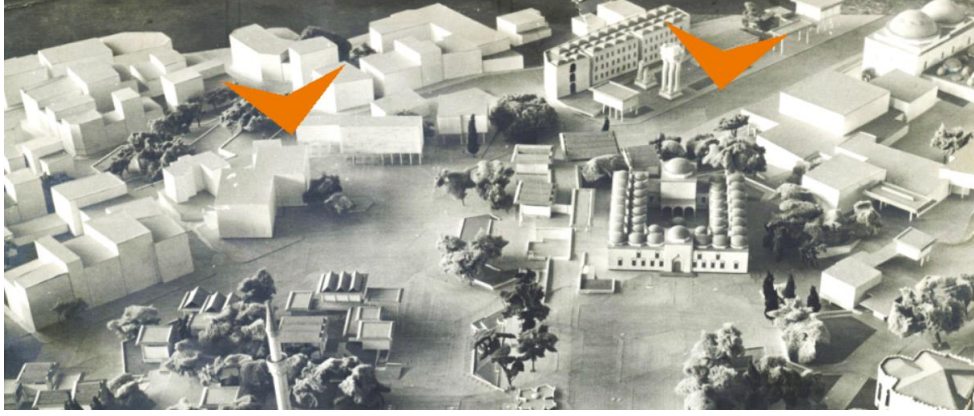

Sağda Turan Emeksiz anıtı, Camiye bakış

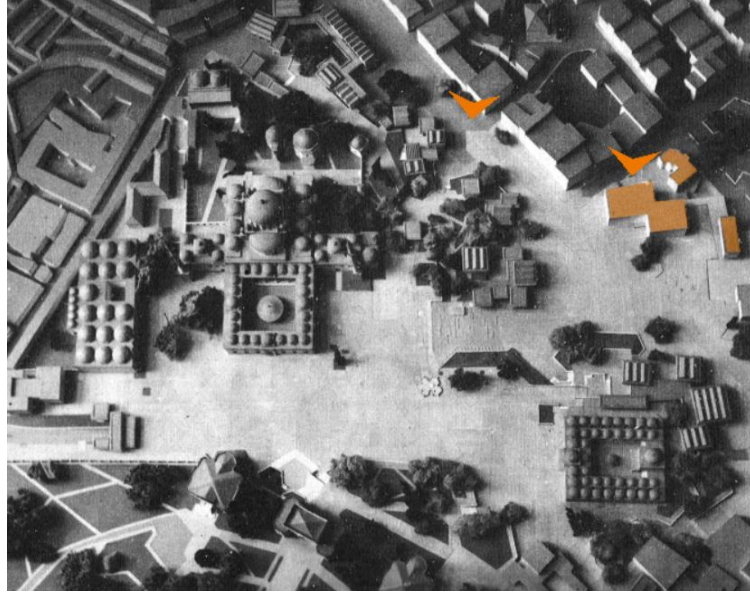

Ortada Zafer Takı, solda önerdiği kitleler ve cami

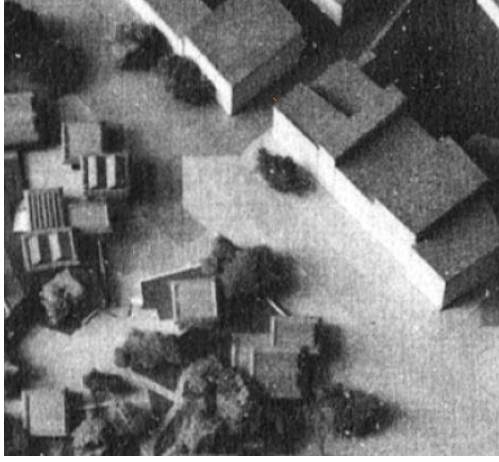
Tablo 2. 3 Turgut Cansever Eskizleri (Cansever, Cansever Arşivi).

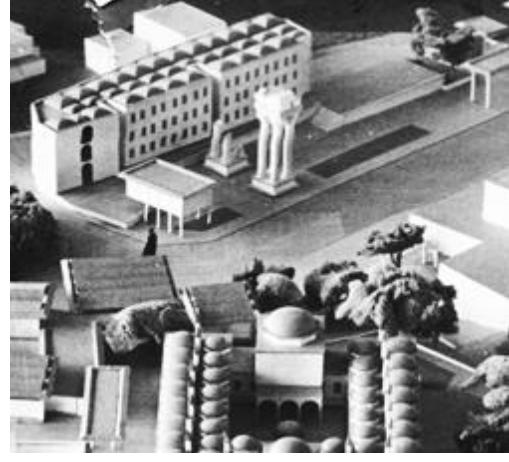
Şekil 2. 14 Önerilen yapılar ve Ordu Caddesi zemin kaplaması bitiş noktası.

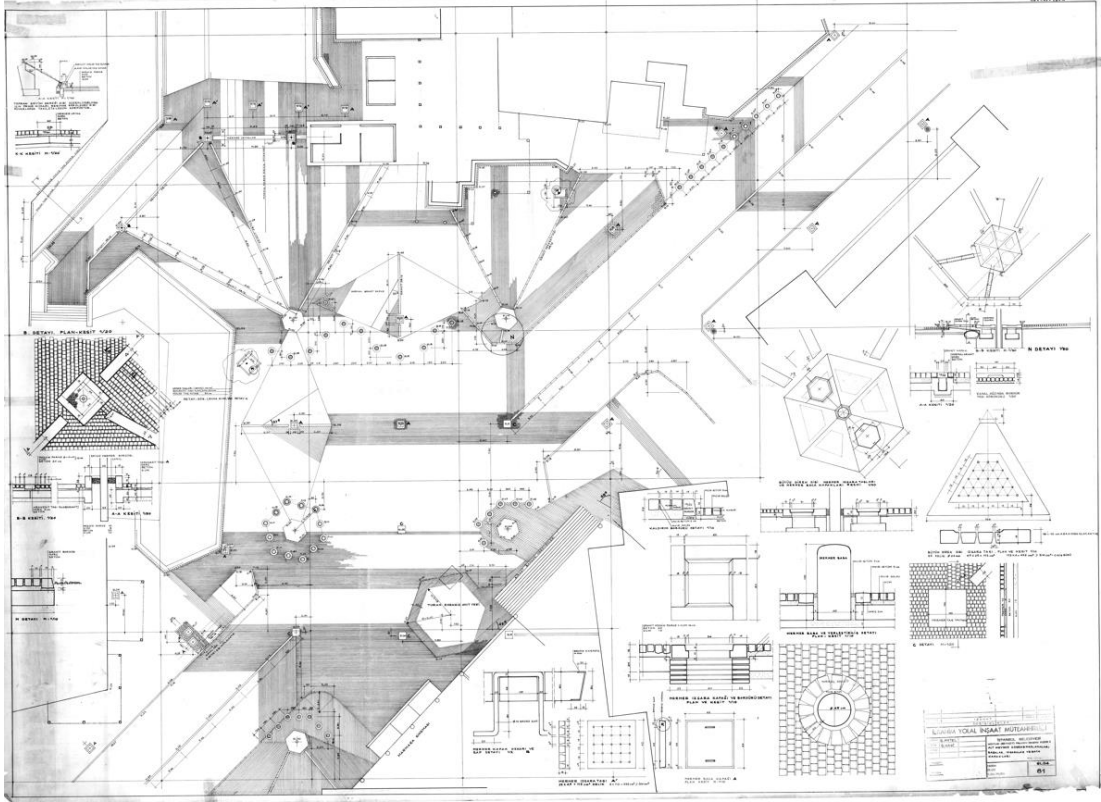
Şekil 2. 15 Önerilen yapılar ve Ordu Caddesi zemin kaplaması bitiş noktası.

Şekil 2. 16 Zemin kaplaması bitiş noktası detay.

Şekil 2. 17 Zemin kaplaması bitiş noktası detay.

Şekil 2. 18 Orijinal Alt Meydan Kaplama Detay Paftası (Cansever, Cansever Arşivi).

Alt meydan ve meydanın kaplama tasarımı üzerinde tartışılması gereken bir konudur. Sadece alt meydanda çizilen orijinal detay paftaları incelendiğinde bile üzerinde hassasiyetle düşünüldüğü, derin bir arayış içerisinde olduğu anlaşılmaktadır. Türkiye’de bu yaklaşıma benzer bir tasarım veya uygulama görmek

nadir olsa da Cansever'in Beyazıt Meydanı projesini çizdiği zamanlara çok yakın bir tarihte Venedikli Mimar Carlo Scarpa da Olivetti Showroom'unu tasarlamıştır. 1956-58 yıllarına tekabül eden Olivetti'de de Scarpanın tasarıma yaklaşımı Cansever ile benzer niteliktedir. Scarpa'da "üretim makineleştiği; seri üretim, standardizasyon ve modüler sistemlerin ağırlık kazandığı bir dönemde, zamansız detaylar üretmesi, görsel hafızasına yüklenerek detaydan bütüne götüren tasarımlarını poetik yapı tektonikleriyle çözümlenmeye..." çalışmıştır (Yüksel, 2013).

2.3. ÜST MEYDAN ZEMİN KAPLAMASI

Şekil 2. 19 Üniversite önü tuğla kaplama (Cansever, Cansever Arşivi).

Cansever, Meydan zemin kaplaması ise, projemizin diğer önemli bir unsuru olduğunu ifade etmiştir (Sonsuzluğun İzinde Bir Mimar: Turgut Cansever, 2019). Tasarımı meydan zemin kaplaması konusuna üniversite kapısının yön tarifi kadar önem vermiştir. Cansever'e göre meydana yapılacak olan döşemenin camiye belirleyecek, ortaya çıkaracak, ağaçlar ve çiçekler ile uyumlu bir renk ve dokuda olması için zemine en yakın renk olan tuğla uygulanmalıdır. Yerde kullanılacak olan tuğlanın Büyük Selçuklu ve Anadolu Selçuklu tuğla gelenekleri ile bağlantı

kuracağını, eski İstanbul evlerindeki çatı örtüsünün bu defa zeminde yekpare bir şekilde yayılacağını, böylelikle eski ile de bir bağlantı kuracağını ifade etmiştir (Cansever, 1998).

Tuğla kaplama örnekleri aşağıdaki tabloda gösterildiği gibi (Tablo 2. 4) A; Meydanda Beyazıt Cami Sahaflar ıkışında, B; Rampa ara kotunu Ordu Caddesi ile Cami arasındaki setleri bağlayan düzlemde ve Medrese'nin alt kotundaki teraslamada mevcuttur. B bölgesindeki kaplama yıllardır İspark otoparkı olarak kullanılmış olmasına rağmen kaplama büyük ölçüde yerli yerindedir. Tuğla kaplamadaki uygulama, işçilik ve malzeme kalitesi dikkat çekicidir. Tuğlalardaki aşınmaya karşılık derz harçları mukavemetlerini korumuştur. C bölgesinde ise bu müstesna kaplama üzerine kaplamanın sağlamlığı, uygulamadaki özeni hiç fark edilmeden şantiye kurulmuştur.

A

B

C

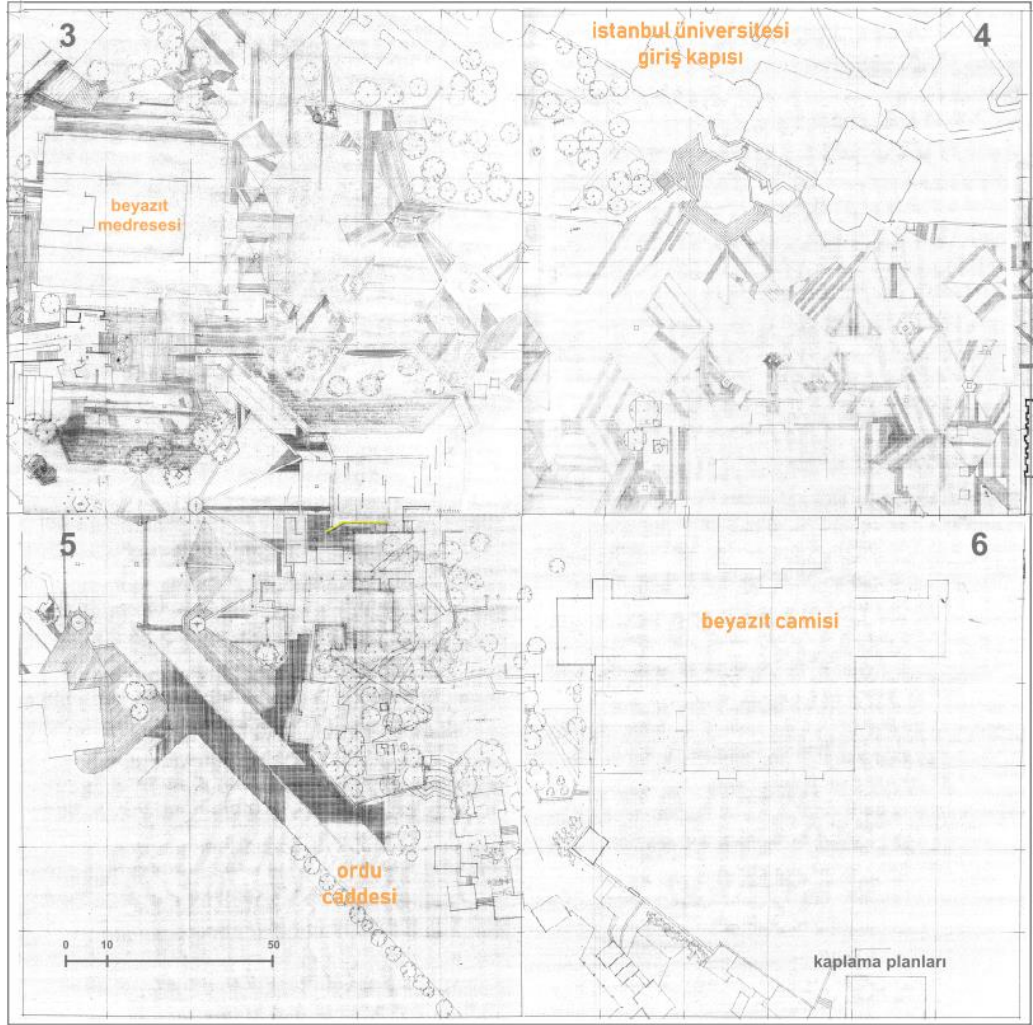
Tablo 2. 4 Uygulanan tuğla kaplama noktaları (Öğün & Öğün, Emine Öğün ve Mehmet Öğün Arşivi).

Meydan tasarımındaki bütüncül bir yaklaşım Cansever'in, zemindeki tuğla kaplama ile Beyazıt Camisi'nin gri ve beyaz tonunu, meydandaki kestane, çınar ve servi ağaçlarının değişen mevsimler ile alacağı tüm renklerin beraber meydana oluşturacağını şeklindeki söyleminde yansımaları bulmaktadır. Kısmen tuğla uygulaması yapılmasına rağmen, tuğlanın kırmızı rengi ile ilgili yapılan eleştiriler, gelen tepkiler neticesinde kaplama malzemesi olarak 8x8 ya da 10x10, Cansever'in deyimiyle "şematik, haşin bir granit kaplama" tercih edilerek uygulama çizimleri tamamlanmıştır (Öğün & Öğün, 2021).

Şekil 2. 20 Zemin tuğla kaplama, masif mermer basamaklar ve granit kaplamanın beraber görüldüğü fotoğraf.

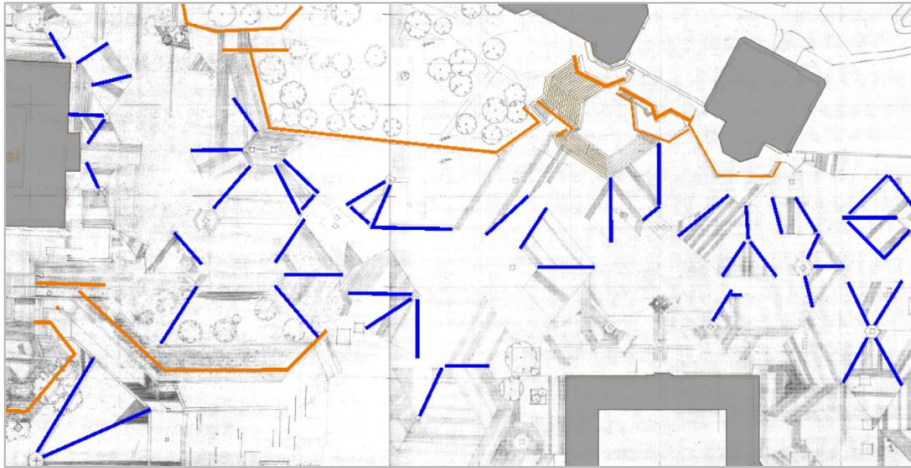
Cami ve medresenin çevresinde kurgulanan ve +56.10 kotundaki ana meydan hem Vezneciler hem Bakırcılara hem de Sahafalara ulaşımı önceleyen, herhangi belirleyici yönlenme olmaksızın yayanın hareketini düzenlemesine imkân sağlayan, yukarıda da bahsedildiği gibi “çok yönlülük ya da yönsüzlük” arayışı içinde tasarlanmıştır. Meydanın uygulanmayan kaplama düzeni ise projede detaylı olarak çalışılmıştır. Şekil 2. 22’den de görüleceği gibi meydan kaplamasının yatay tesirin korunması için zemin suyunun birçok noktada rögarlar vasıtası ile uzaklaştırılması öngörülmüş ve meydan için çok özel bir topoğrafya üzerinde çalışılmıştır. Cansever’in orijinal çizimlerinde (Şekil 2. 25) zeminde verilen eğimlerin ve meydandaki kotların abidelerin kapı ve pencere kotları esas alınarak oluşturulduğu anlaşılmaktadır. Cansever meydandaki meyil meselesine verdiği önemi şu sözlerle anlatmıştır; “Namütenahi önemli bir meyil meselesi var. (...) Sadece meydan meyili için birkaç sene maketler ile çalıştığımı biliyorum. Bunlardan bihaber belediye eğimleri yaptığı için, medresenin kapısının önünde durup camiye bakarsanız minareler eğik duruyor. Size ufki çizgiyi zemin verir, bu nedenle minare eğimli duruyor.” (Öğün & Öğün).

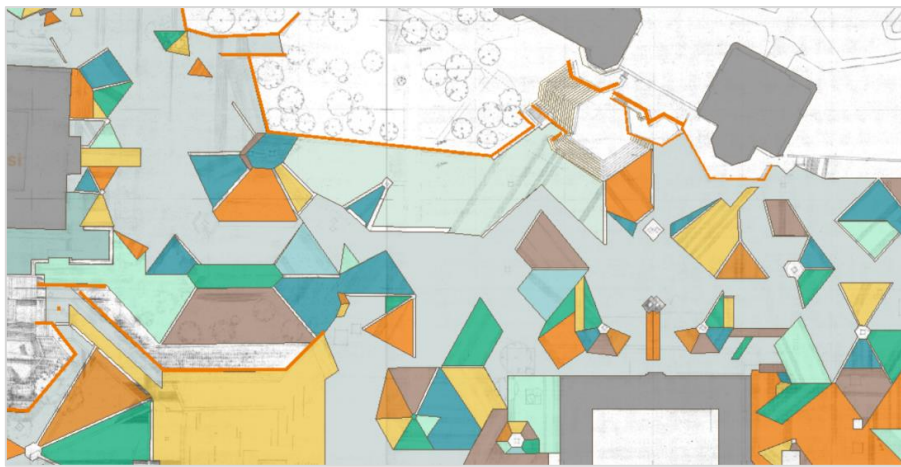
Şekil 2. 21 Turgut Cansever kplama yönleri orijinal çizimi (Cansever, Cansever Arşivi).

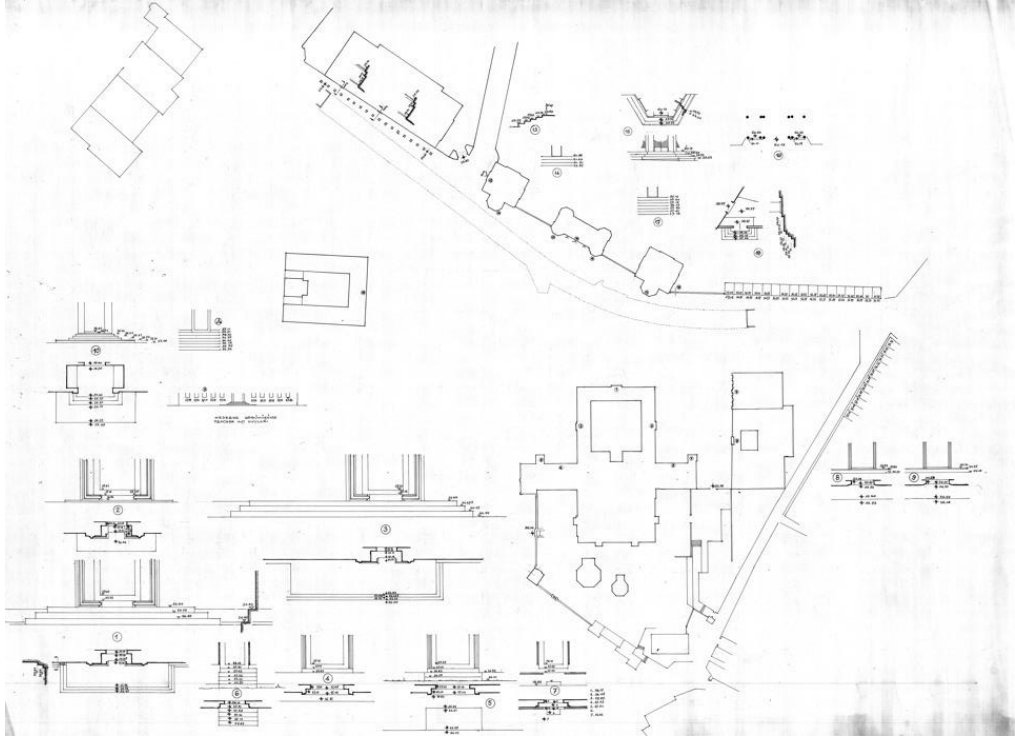
Şekil 2. 22 Orijinal çizim üzerine zemin suyu toplama noktalarının şematik gösterimi.

Şekil 2. 23 Orijinal çizim üzerine eğim yönlerinin şematik gösterimi.

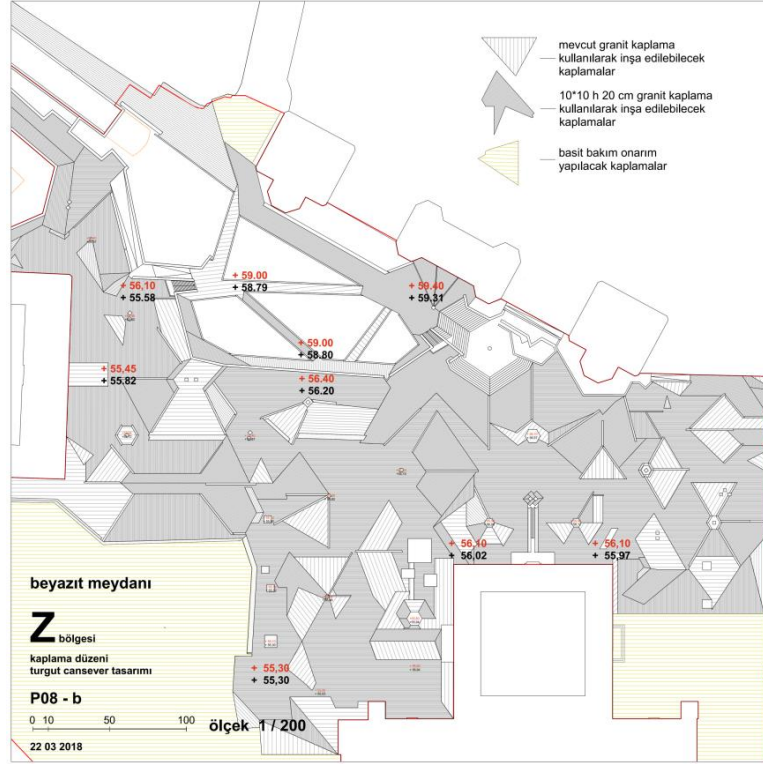
Şekil 2. 24 Orijinal çizim üzerine kaplama yönlerinin şematik gösterimi.

Şekil 2. 25 Ana meydan kotları belirlenirken abidelerin kapı ve pencere kotlarının esas alındığını gösteren orijinal çizim (Cansever, Cansever Arşivi).

2.3.1. Meydan Zemin Kaplaması Restitüsyonu

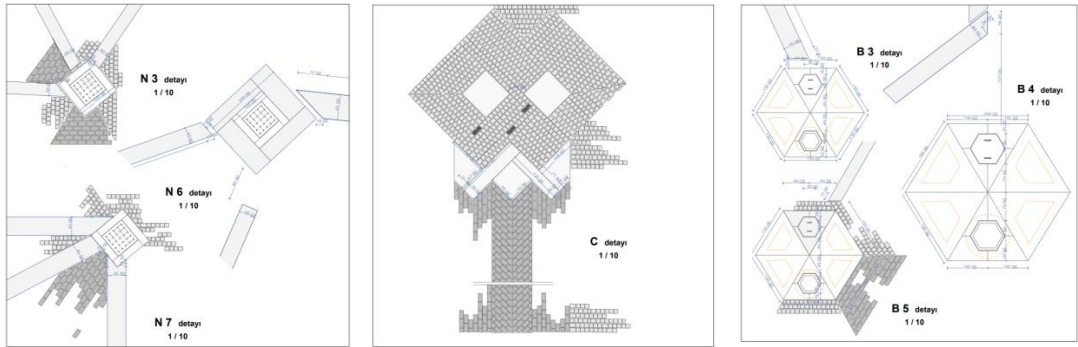
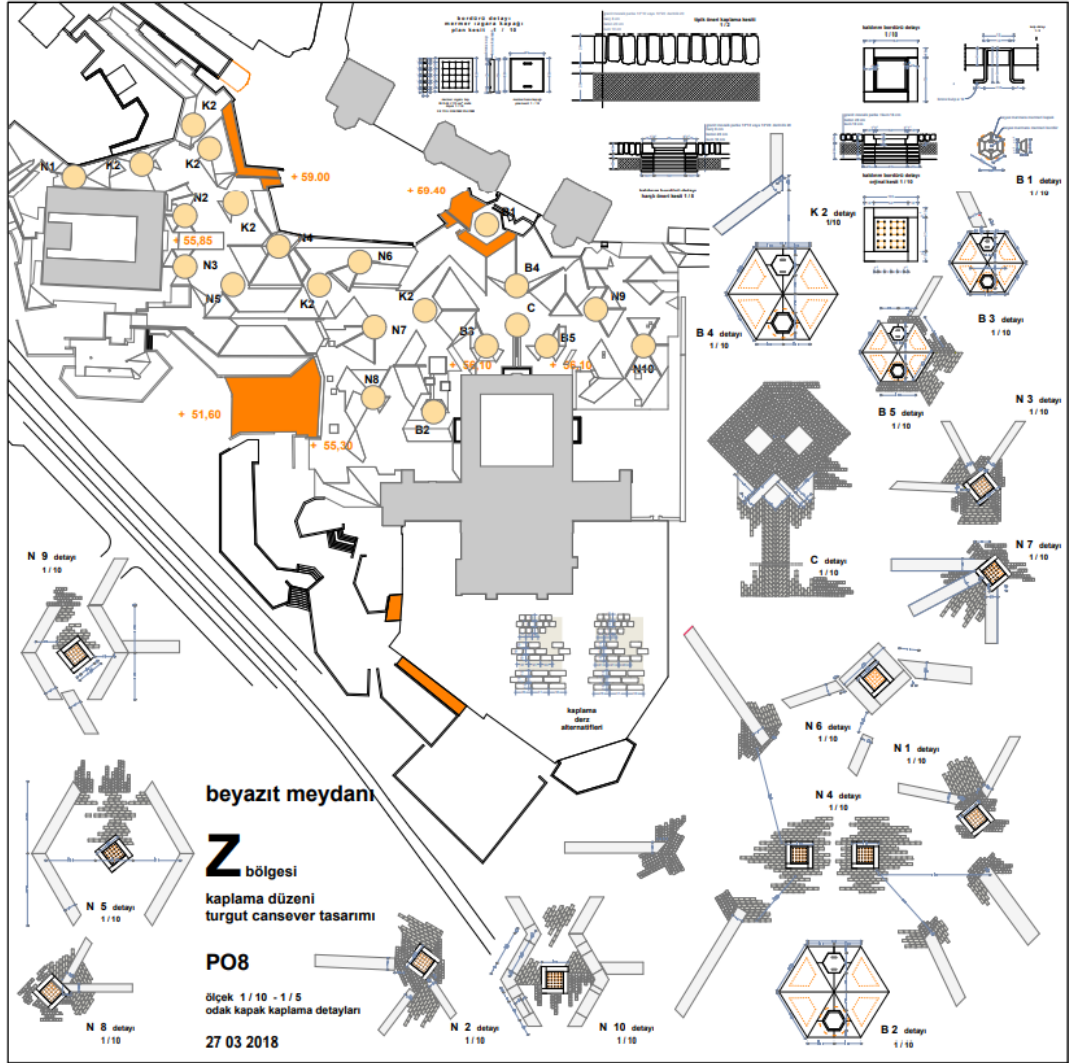
Meydan kaplamasının altında yer almak üzere hazırlanan çizimlere bakıldığında oldukça karmaşık, yine tekdüzelikten uzak bir yaklaşım ortaya konulduğu yukarıda bahsedilmiştir. Emine ve Mehmet Öğün tarafından hazırlanan drenaj sistemini anlatan çizim ise sanki yıldızların yere, zemine yansımaları andırmaktadır (Şekil 2. 26). Adeta kozmolojik bir tasavvur zemine nakşedilmiş, kilim deseni gibi bir çalışma yapılmıştır. İlginç olan, Cansever burada bizi bir defa daha şaşırtarak bu deseni kaplama düzeni ile neredeyse gizlemektedir. Bize ilk bakışta tamamen tesadüfi gibi gözükken kaplamadaki yön değişiklikleri ile oluşturulan bir desen ile drenaj sistemi katmanı üzerine yeni bir katman örtülerek gizlenmiştir. Makette zemin kaplamasının tüm deseni özenle balsa malzemenin dokusunun yönleri ve su toplama noktaları ile ifadesini bulmuştur (Şekil 2. 27). Maketteki bu dokular ile çizimler karşılaştırıldığında iki çalışmanın çakıştığı görülmektedir (Öğün & Öğün, 2021).

Şekil 2. 26 Emine Öğün ve Mehmet Öğün tarafından hazırlanan zemin kaplama düzeni restitüsyon çizimi (Öğün & Öğün, Emine Öğün ve Mehmet Öğün Arşivi).

Şekil 2. 27 Beyazıt Meydanı zemin düzenini gösteren maket fotoğrafı (Cansever, Cansever Arşivi).

Tablo 2. 5 Emine Ögün ve Mehmet Ögün tarafından zemin suyu toplama noktalarının restitüsyon çizimi ve detayları (Ögün & Ögün, Emine Ögün ve Mehmet Ögün Arşivi).

Tablo 2. 6 Turgut Cansever Tasarımı detayların uygulama fotoğrafları (Öğün & Öğün, Emine Öğün ve Mehmet Öğün Arşivi).

2.3.2. Değerlendirme

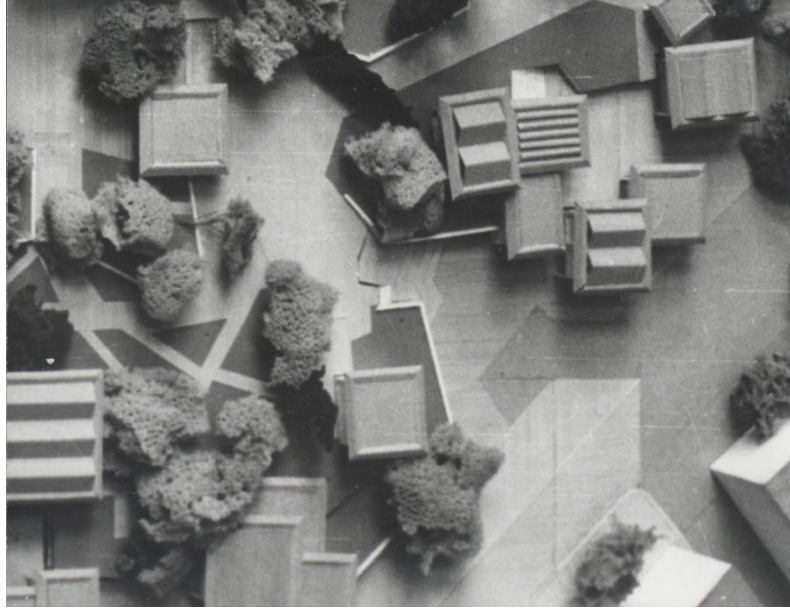
Cansever'in tasarladığı zemin, meydanın her noktasında farklı detaylara sahiptir. Meydan en ince ayrıntısına kadar düşünülmüş hesaplanmıştır. İki farklı yüzey ve malzemenin ustaca bir araya gelişi, başta rastlantısal izlenimini veren altıgene benzer formlardaki kaplama yönleri ve zemin suyu toplama noktaları, ana meydana bağlanan merdivenlerin detayları, sadelik ve detay saflığı ile rögar kapakları dahi meydanın birer parçası olarak mekânı tecrübe eden kişi veya kişilerde farklı tesirler oluşturmaktadır. Çünkü Cansever “caminin ibadetle bütünleşen transandantal dünyası, bu iç mekândan son cemaat yerine, oradan da meydana ulaşır ve meydan, bu transandantal dünyanın devamı olarak var olur; ağacı, seti, döşemesi ile bu ilahi idrakin ayrılmaz bir parçasıdır” diyerek, projesinde koyduğu her parçanın önem teşkil ettiğini ve bir düşünceye bağlı olduğunu ifade etmiştir (Cansever, 1961).

Daha önce bahsedilen Füsüsü'l Hikem'in 27. faslında anlatılan ‘peygamber sevgisi’ ve ‘ferdiyet’ hikmeti belki de yukarıda daha önce bahsedilen İstanbul Üniversitesi önü merdivenler, rampa, alt meydan ve meydan zemin kaplaması, hatta

bahsedilecek olan setler ve önerilen kitleler, kısacası tüm proje üzerinde de tesirini göstermektedir. Söz konusu 27. Fasta İbn-i Arabi Resul-ü Ekrem’de ferdiyet bahsini iki mesele üzerinden incelemeye başlar ve Resulü Ekrem’in bizatihi varlığının bu iki mesele üzerinden Allah’a delil olduğu izah edilir. Bunlardan ilki ayeti kerime ile kendisine verilmiş olan “cevaimül kelime” (kelimelerin toplanmışlığı) dir, yani yaratılmış olan tüm kelimelerin cem olduğu kimsedir. Resulü Ekrem’in bu vasfıyla ontolojik bir anlam olarak birlik, teklik, ferdiyet hikmetine işaret edilir. İkinci mesele ise “Allah ilk olarak benim nurumu halk etti” hadisi şerifi ile Nur-i Muhammediyye’nin mahlukatın ilki olması ve aynı zamanda Resulü Ekrem’in “Hatemül enbiya” yani peygamberlerin sonuncusu olması durumuna işaret ederek tasavvuftaki varlık ve hareket tasavvurunun daireselliğine işaret etmiştir (Konuk, 2013). Nitekim sonsuzluk kavramı daire ile tasvir edilegelmiş olup, başlangıcın ve bitişin olmaması bu teşbihi temellendirmiştir. Cansever’in zemin kaplamalarında gördüğümüz sonsuz mekânın içerisinde rast gele serpiştirilmiş izlenimi veren neredeyse dairesel sayılabilecek altıgen formlar altında yatan meselelerin derinliği düşündürücüdür.

2.4. SETLER, ÖNERİLEN VE UYGULANMAYAN KİTLELER

Cansever, Beyazıt projesini anlatırken 1957 yılında Ordu Caddesi ile cami ve medrese arasında yer alan 18. ve 19. Yüzyıl yapı adalarının yıkılmasıyla oluşan dev boşluktan bahsetmektedir. Oluşan bu dev boşluğu düzenlemek adına Cansever, yayaları cami ve medreseye yöneltecek bir düzenleme yaparak, yayaları trafikli yoldan ayırıp himaye edecek bir yapı grubu önermiştir. Cansever bu konu hakkında, “Teklifimiz cadde ile meydan kotları arasındaki seviye çelişmesini çözen ve değişik seviyelere oturan yapılardan oluşuyordu. Bu yapı grubu, eski şehirde olduğu gibi, şehrin tarihi oluşumunun bir devamı niteliğindedir. Her yapı, çevresindeki mihrak mahiyetindeki yapılardan hareket ederek ve komşularının durumlarını göz önünde tutarak yönlendirildi. Eski İstanbul’un tek veya iki katlı, bahçeli, avlulu evleri, insanların yeryüzündeki özel cennetleriydi” demiştir (Cansever, 1998, s. 278).

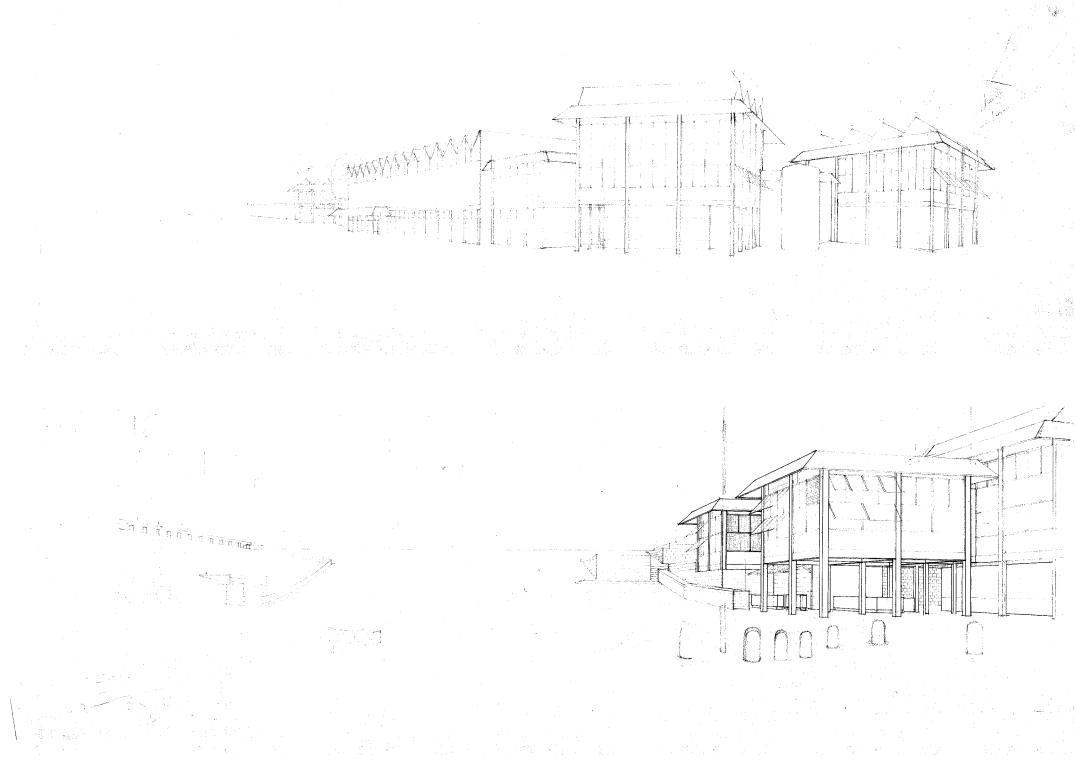
Şekil 2. 28 Ordu Caddesi'nden camiye ve medreseye doğru yönelten kitleler (Cansever, Cansever Arşivi).

Ordu Caddesi, cami ve medrese arasında oluşan kot farkını, Cansever tasarladığı setler ile çözümlenmiştir. Bu sayede var olan mekanik hareketlilikten medrese arındırılmıştır. Aynı yaklaşım ile caminin güney cephesinde var olan cadde ile arasındaki kot farkı aynı yaklaşımla çözülmüş, bu setlere ağaçların ilavesi abidelerin çevresine ve meydana eklenen yeşil alanlar ile şehrin merkezinde ve cami etrafında vahalar oluşturulmuştur. Oluşturulan yeşil alana dizilen küçük ölçekli yapılar ise Ordu Caddesi kotundan yükseltilmiş, böylelikle kaldırımda yürüme imkanını kısıtlamayan gölgelikler oluşturulmuştur. Yukarıda daha önce bahsedildiği gibi ağaçların konumlarının detaylıca çalışılmış olduğunu Cansever arşivindeki eskiz ve ağaçlandırma paftalarından görebilmekteyiz.

Şekil 2. 29 Ağaçlandırma paftası (Cansever, Cansever Arşivi).

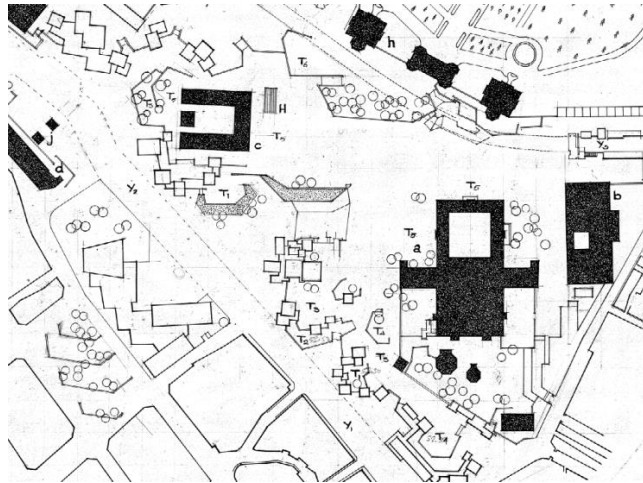
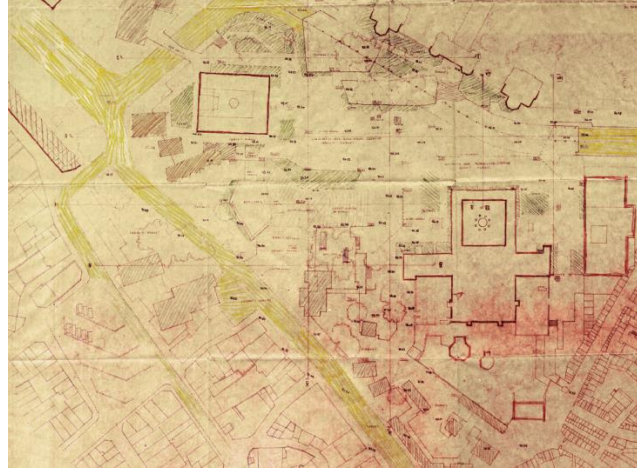
Önerilen kitlelerin camiye sarması, “modern makine kültürünün vahşi gürültüsünden ve tek yönlülüğünden” uzak olarak insana kendi yönünü tayin edebilme fırsatını vermesi tasarımın ana fikirlerindedir. Cansever, çeşitli fonksiyonların barındığı bu yapıların mimarisinin de cami ve medresenin üslup özellikleri arasında bağ kurmasını, “Ruh halini tarif ettiğimiz insana saygı gösteren, onu bu ruh hali ile oluşan yüce kişiliğini hiçbir şekilde zedelememeye yönelik, o insanı kontrol etmeye hiçbir şekilde teşebbüs etmeyen bir tarafsızlık, çekingenlik içinde olan bir mimari geliştirmek gerekliydi” demektedir. Cansever’in tasarladığı kitleler, caminin ağırlığına ve kalıcılığına karşı, geçici ve hafif strüktürlerdir (Cansever, 1998).

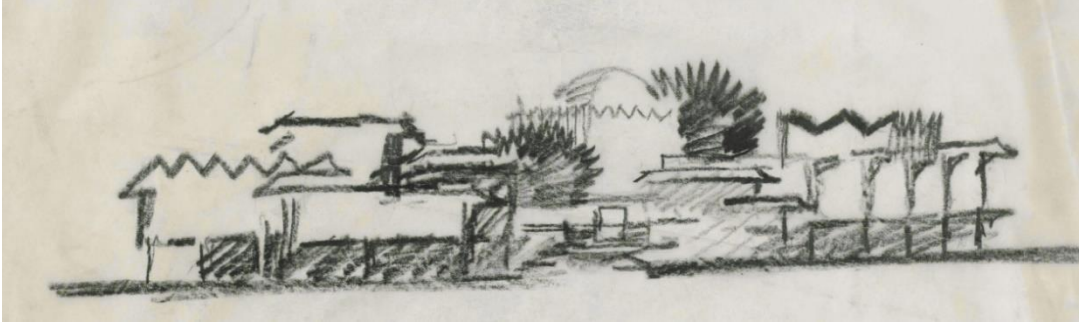
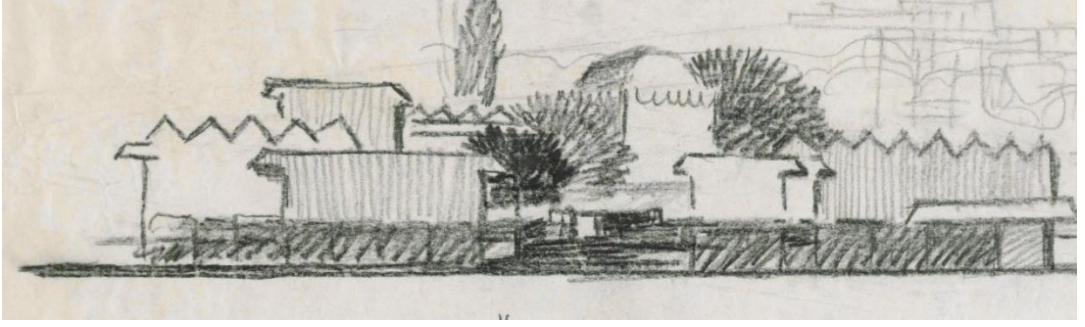
Tablo 2. 7 Cansever'in önerdiği kitlelerin ölçülü orijinal çizimleri.

Önerilen kitleler uygulanmamıştır. Projeyi anlatan maketin yapılabilmesi için detaylı projelerin hazırlanmış olması gerekirdi ancak Cansever arşivinde sadece Cansever'in çizdiği eskizler ve ölçülü perspektifler bulunmaktadır (Tablo 2. 7). Tasarlanan yapılar cami ve medrese ile üslup özellikleri arasında bağ kurmakta, büyük abideler ile yarışmamaktadır. Cansever yapılar hakkında, “1957 yangını ile yaratılan ‘seviyeler çelişkisi’ni ilişkiler zenginliğine dönüştüren araçlar olarak düşündüğümüz bu yapılar, transandantal kozmolojik görüşün biçimlendirdiği cami, medrese, imaret ve hamamın çevrelediği sınırsız sonsuz mekân ifadesi taşıyan Beyazıt Meydanı’nda, insan ürününün sınırlılığının ifadesi olarak insanın günlük ihtiyaçlarının barınakları olarak tasarlandı” demiştir (Cansever, 1998). Maket fotoğrafları incelendiğinde Cansever'in tasarımının altında var olan düşüncelerin uygulandığı görülebilmektedir. Yapılar her yönden ulaşılabilir ve görülebilir olarak yerleştirilmiş, Ordu Caddesi kotundan meydan kotuna bu tektoniklerin arasından hareket eden yaya için yapıların cami ve çevresindeki konumları neticesinde camiye her adımda değişen açılardan göstermekte ve çıkılan veya inilen her sette farklı tecrübeler edindirmektedir. Bu yapıların Cansever için önemi ilk vaziyet planlarından itibaren ele alınmış

olmalarından, birçok eskizde cephelerinin bizzat Cansever tarafından ele alınmış olmasından anlaşılmaktadır. Aşağıda gösterilen ilk planda rampa yerine merdiven olduğunu da belirtmek gerekir.

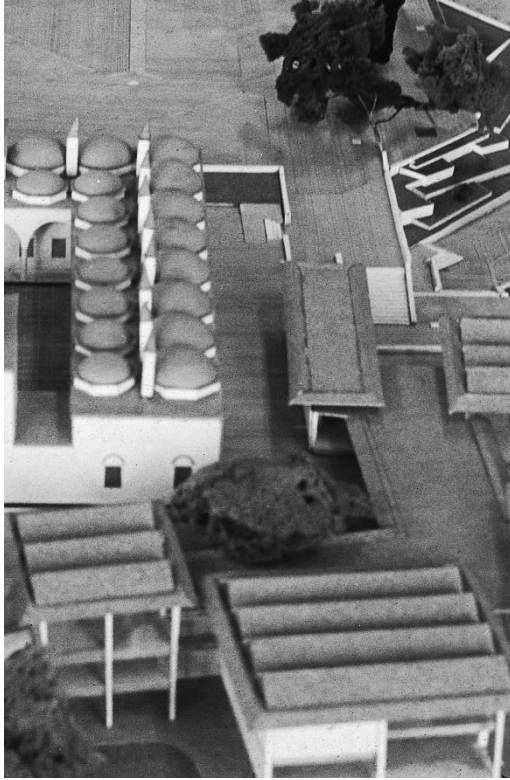
Tablo 2. 8 Turgut Cansever orijinal çizimleri (Cansever, Cansever Arşivi).

Tablo 2. 9 Cami yanı ve arkası için önerilen kitlelerin görüldüğü vaziyet planları ve cephe eskiz çalışmaları (Cansever, Cansever Arşivi).

Şekil 2. 30 Cami yanı maket fotoğrafı yakın çekim (Cansever, Cansever Arşivi).

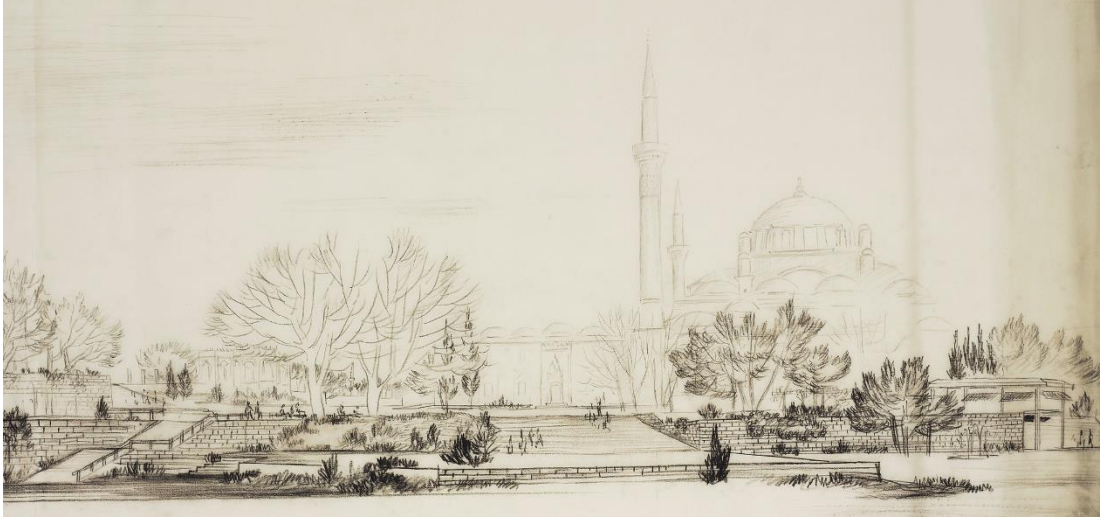

Şekil 2. 31 Medrese yanı maket fotoğrafı, yakın çekim (Cansever, Cansever Arşivi).

Şekil 2. 32 Cami, meydan, rampa ve önerilen yapıların maket fotoğrafı (Cansever, Cansever Arşivi).

2.4.1. Değerlendirme

Şekil 2. 33 Turgut Cansever eskizi (Cansever, Cansever Arşivi).

Üniversite kapısına yükselen merdivenler ve rampa projelerine sadık kalınarak uygulanmıştır. Meydanın uygulanmayan iki tasarım ögesinden biri Ordu Caddesi ile cami arasında yer alan dükkân dizileri, diğeri ise büyük özenle hazırlanan kaplama düzenidir. Söz konusu yapı grupları en kolay Cansever'in aktarımı ile yok edilen maketten³ izlenebilmektedir. Bu yapıların planda konumlanışları biçim ve ölçü değişikliklerinde de çeşitlilik, tek tip olmama kararı ancak temel standartların tekrar edilmesi ile bütünlüklü bir mimari dil kurma çabası açıkça görülebilmektedir.

Cansever tasarladığı yapılar ile bütünlüklü bir mimari dil kurmasının yanısıra, arka planda var olan İslami düşünce ile bütünleşen birbirine bağlı iki kategori olduğundan bahseder; zaman ve mekân. Beyazıt Meydanı bir mekân olarak düşünülürse, meydan, zaman içerisinde hareket halinde iken idrak edilebilir. Cansever bu İslami yaklaşımın, Rönesans'ta bir yere bir noktadan bakıldığında varlığın o noktadan görülen yüzüyle anlaşılacağı konusuna tamamen karşı bir tavır olduğunu "Var olan her şeyin hareket eden göz tarafından bütün veçheleriyle görülerek idrak edebileceği inancı var." şeklinde ifade etmektedir. Bu nedenle Beyazıt Meydanı'nda

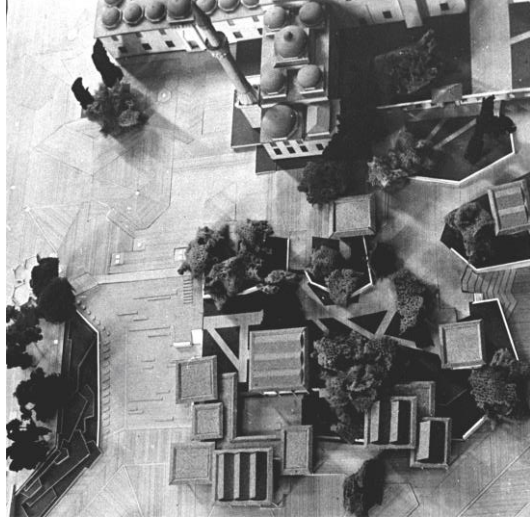
³ Turgut Cansever'in, Beyazıt Meydanı Yayalaştırma Projesi'nin detaylıca görülebildiği çok önemli bir belge yerinde olan maketin günümüze ulaşmaması konusunda Emine ve Mehmet Ögün, "Turgut Cansever bize maketin ortadan kaldırıldığından bahsederdi" demiştir (Ögün & Ögün, Turgut Cansever Beyazıt Meydanı Yayalaştırma Projesi Hakkında, 2021).

yayanın hareket ettiği hatlar, durduğu noktalar büyük önem taşır. Çünkü “yürüyen insanın yaşamı, yürüme eylemi boyunca karşılaştığı olaylar dizisinin bir bütünlüğüdür. Bu bütünlük içinde durduğu noktalar ayrı önem taşır. Meydana varan insanın cami ve diğer yapısal unsurları, bir süre önce yaşadığı anların zemini üzerinde idrak edeceğini düşünerek, incelememizi buna göre yapmamız gerekir.” (Cansever, 1998).

Turgut Cansever’in önerdiği yapılar, maket fotoğraflarından da görüldüğü gibi tüm cepheleriyle farklı noktalarda farklı tesirler ile algılanmaktadır. Tekrar eden saçaklar, tuğla dokular, çatı örtüsü unsurları, kiremit dizileri gibi kullanılan malzemelerin hepsinin bir bütün oluşturduğu birçok yöne bakan yapılar, meydanı zenginleştirecek niteliğe sahip olmasına karşın ne yazık ki uygulanmamıştır (Cansever, 1998).

Düzenli’nin “Ordu Caddesi diğer küçük ek birimler uygulanmamış, fakat üzerinde yükselecekleri setler inşa edilmiş ve halihazırda bu yapılardan murad edilen etki dikilen ağaçların büyümesinin de katkısıyla büyük oranla sağlanmıştır” diyerek kastettiği ağaçlar Şekil 2. 35’de görülebilmektedir (Düzenli H. İ., 2020). Caminin rampa tarafında Cansever’in önerisi olan abidevi ağaçlar, siluete, tasarladığı kitleler uygulanmamış haliyle bile tamamen olumlu yönde katkı sağlamıştır. Şekil 2. 36’da alt meydandan İstanbul Üniversitesi Kapısı ve camiye bakıldığında her ne kadar otopark kullanımı görüş açısını kapatsa da Turgut Cansever tasarımı setler ve ağaç düzenlemesiyle oldukça güzel bir siluet elde edildiği görülebilmektedir.

Ayşe Orbay, Nur Altınyıldız ve Pülnur Soğangöz’ün 2006 yılında Cansever ile görüşmesinde, Cansever, projenin uygulanmaması hakkında sitemini dile getirmiştir; “Burada yapılacak çok şey vardı. Bu setin üzerine bir havuz koyduk. Doğrusu ben buralara Sedat beyin kahvesini koymayı düşünüyordum. O, bu meydanın bir miktar daha fazla yaşamasına imkân verirdi. Bugün çok daha fazlasını yapabilir miyim diye düşünüyorum. Mesela, buraya koyduğum rampa yerine bir yapı grubu meydana getirip de bu yapı grubuna aşağıdan girme imkânı, aynı zamanda meydana açılan teşhir yerleri veya kahveler yapılsa bu meydan daha çok insanların etrafında oturduğu, yaşadığı bir yer haline gelebilir. Şimdi insanların yürüyüp geçtiği bir yer. Ayrıca bu setlerin önüne de bir direklik yapıлып altına bazı dükkanlar ilave edilse, burasıda çok fazla yaşanan bir yer haline gelebilirdi.” (Cansever, 2006).

Şekil 2. 34 Maket fotoğrafı, önerilen kitlelerin cami ve rampa ile birlikte görünüşü (Cansever, Cansever Arşivi).

Şekil 2. 35 Cansever önerisi abidevi ağaçlar.

Şekil 2. 36 Alt meydandan İstanbul Üniversitesi ve cami.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

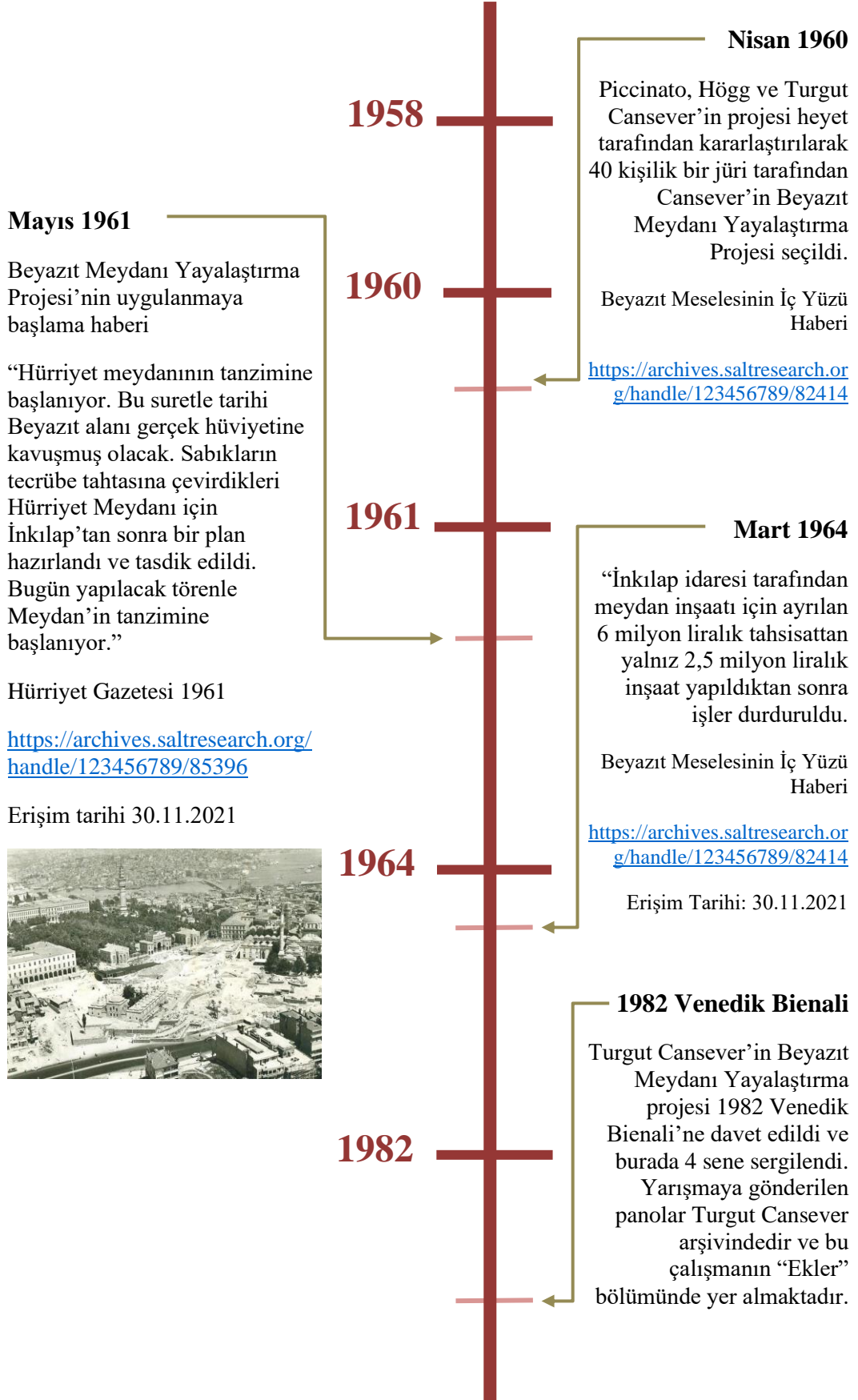
3. BEYAZIT MEYDANI'NIN KRONOLOJİSİ

3.1. 1960 – 2022 YILLARI ARASINDA BEYAZIT MEYDANINDA YAŞANAN GELİŞMELER

Turgut Cansever'in 1960'lı yıllarda tamamlanan Beyazıt Meydanı Yayalaştırma Projesi; cami çevresindeki setler, rampa, üniversite önündeki ana set ve merdivenlerin inşasından sonra meydan, yıllarca Cansever'in tasarladığı yaya meydanı olarak trafikten arı yaşamıştır. Meydanın bu dönemde ana tasarımındaki eksikleri Ordu Caddesi tarafındaki önerilen yapı kitleleri ve Turan Emeksiz Anıtı için yapılan tasarımın konumudur.

Turgut Cansever'in tasarladığı Beyazıt Meydanı Projesi, Eylül 1982'de Venedik Bienali'ne davet edilmiş ve Bienal kapsamında 4 sene boyunca sergilenmiştir. Sergiye yollanan orijinal panolar Cansever arşivindedir. Ayrıca bu çalışmanın "EKLER" bölümünde bulunabilir.

Aşağıdaki 1960 – 2022 yılları arasını kapsayan özet kronoloji, eksikleri olmakla birlikte, Beyazıt Meydanı'nın son 62 yıllık sürecini daha anlaşılır kılmak amacıyla çeşitli medya mecralarında yapılmış haberlerden ve mimar Emine Ögün ile yapılan görüşmelerden derlenmiştir (Ögün & Ögün, 2021).

Ağustos 2012

“Sultan 2. Beyazıt tarafından inşa ettirilen ve adını taşıyan camide, 5 asırlık tarihinin en kapsamlı restorasyonu başladı.” haberi

<https://www.haber7.com/mimari/haber/958623-beyazit-camiine-kapsamli-restorasyon>

Erişim Tarihi: 30.11.2021

2012

Ocak 2013

Cumhuriyet döneminin en önemli mimarlarından olduğu tüm mimarlık camiası tarafından kabul edilen Turgut Cansever’in bu eseri ile ilgili telif hakları dikkate alınmayarak, İstanbul Büyükşehir Belediye (İBB) Başkanı **Kadir Topbaş** tarafından, Beyazıt Meydanı’nda bir meydan düzenlemesi yapılacağını duyuruldu. Meydan düzenlemesine konu alanın bir bölümü UNESCO Dünya Mirası alanı olan Süleymaniye yenileme alanında kaldığı için projenin bir kısmına 1 No’lu Yenileme Kurulu bakarken diğer kısmına 4 No’lu Koruma Kurulu bakacağı kamuoyuna açıklandı.

<https://www.arkitera.com/haber/beyazit-meydani-boyle-olacak/>

Erişim Tarihi: 30.11.2021

Mart 2013

1 No’lu Yenileme Kurulu, Darülfünun Alt Geçidi Güçlendirme Projesi’ni onayladı. Tünellerin geriye alınması için 1/5000 ve 1/1000 ölçekli koruma amaçlı imar planlarının hazırlanarak Kurula iletilmesini istedi.

<https://www.arkitera.com/haber/beyazit-meydanini-da-sifirliyorlar/>

Erişim Tarihi: 30.11.2021

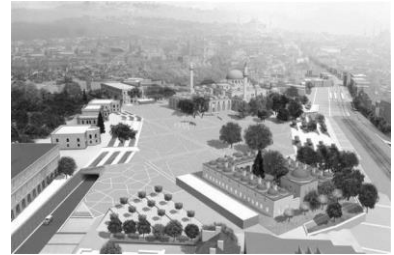
2013

Nisan 2013

“Beyazıt Meydanı Kentsel Tasarım Fikir Projesi 17 Nisan 2013 tarihinde İstanbul 4 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından onaylandı.” haberi

<http://www.haberturk.com/yasam/haber/1035936-iste-yeni-beyazit-meydani>

Erişim Tarihi: 30.11.2021

Ali Kural Beyazıt Meydanı Projesi

2014

Ağustos 2014

“Darülfünun Altgeçidi yenilenmesi inşaatı ihalesini Işıldak İnşaat ve Mak. İş İnşaat ortaklığı kazandı. Proje İstanbul 4 numaralı Koruma Kurulu tarafından onaylandı ve çalışmalara başlandı.” haberi

http://www.radikal.com.tr/cevre/bizanstan_kalma_sarnici_betonl

2015

Mart 2015

“Darülfünun alt geçidi ve Beyazıt Meydanı yenileme projesi kapsamında çalışmalarda, 1 No’lu Koruma Kurulu’nca henüz bir onay verilmemesine rağmen İstanbul Üniversitesi girişindeki tarihi merdivenler usulsüz biçimde kaldırıldı.” haberi

<http://www.sendika.org/2015/03/universiteliler-kacak-insaata-ve-tahribe-karsi-beyazit-meydaninda/>

Erişim Tarihi: 30.11.2021

Mart 2015

Darülfünun Altgeçidi yenilenmesi inşaatı kapsamında yıkılan Turgut Cansever tasarımı merdivenler tekrar inşa edilmiş, alt geçitin yenilenme çalışması meydan kotları korunarak tamamlanmıştır.

“Merdivenden sökülen mermer bloklar bir kamyonu yüklenerek meydandan götürülüyor.”

2016

Ağustos 2017

Beyazıt Meydanı tekrar ihale edildi.

“Beyazıt Meydanı Çevre Düzenleme İnşaatı’ ihalesini, ‘Taşyapı İnşaat Sanayi ve Ticaret A.Ş.+ Reskon Mimarlık Restorasyon Tur. San. Tic. Ltd. Şti.’ ortaklığının kazandı. Söz konusu ortaklık Beyazıt Meydanı’nı 49 milyon 350 bin TL’ye yeniden düzenleyecek. İhale şartnamesine göre yeni düzenlemenin 21 Ekim 2018 tarihine kadar tamamlanması gerekiyor.” haberi.

<http://www.arkitera.com/haber/29121/tarihi-beyazit-meydanina-50-milyonluk-duzenleme>

Erişim Tarihi: 30.11.2021

2017

Aralık 2017

İhaleyle, daha önce önerilen proje [muellif Ali Kural] yeniden uygulamaya konulmuştur.

2018

Ocak 2018

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Beyazıt ve Çemberlitaş meydanlarında yeniden başlayan çalışmalarla ilgili açıklama yaptı.

“İBB'den yapılan açıklamada ise, çalışmalara 3 Numaralı Kültür Varlıkları Koruma Kurulu'nun izni, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü tarafından görevlendirilen arkeologlar denetiminde öncelikle İstanbul Üniversitesi önü -Profesörler Konuk evi- ile Darülfünun alt geçidinin üstünden başlanıldığı açıklandı.” haberi

http://www.yapi.com.tr/haberler/beyazit-ve-cemberlitas-meydanlari-yenileniyor_162646.html

Erişim Tarihi: 30.11.2021

Mart 2018

“İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB) tarafından yürütülen "Beyazıt Meydanı Çevre Düzenleme İnşaatı" projesi, İBB Başkanı Mevlüt Uysal'ın "Proje yeniden değerlendirilsin" talimatı üzerine durdurulduğu öğrenildi. İBB yetkililerinden alınan bilgiye göre, çalışmalar projenin değerlendirilmesinin ardından yeniden başlayacak.” haberi

<https://www.hurriyet.com.tr/video/istanbulun-tarihi-meydani-icin-flas-karar-40758225>

http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/cevre/936213/Beyazit-Meydani_nda_cevre_duzenleme_calismalari_durdu.html

Erişim Tarihi: 30.11.2021

Temmuz 2018

İBB'nin talebiyle Emine Ögün ve Mehmet Ögün Mimarlık tarafından dijitalleştirilen orijinal Cansever projesine ait çizimler ve taranmış orijinal paftalar tek bir ozalit halinde İBB'ye teslim edildi.

(Kaynak: Emine Ögün)

2019

Ağustos 2019

“İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı **Ekrem İmamoğlu**, Beyazıt Meydanı'nın yıllardır ihmal edildiğini belirterek, yardımcılarına alandaki çalışmaların 6 ay içerisinde bitirilmesi talimatını verdi. Meydan, Türkiye'nin en ünlü mimarlarından Turgut Cansever'in 1960'lı yıllarda gerçekleştirilen yarışmada kazandığı proje temel alınarak düzenlenecek.

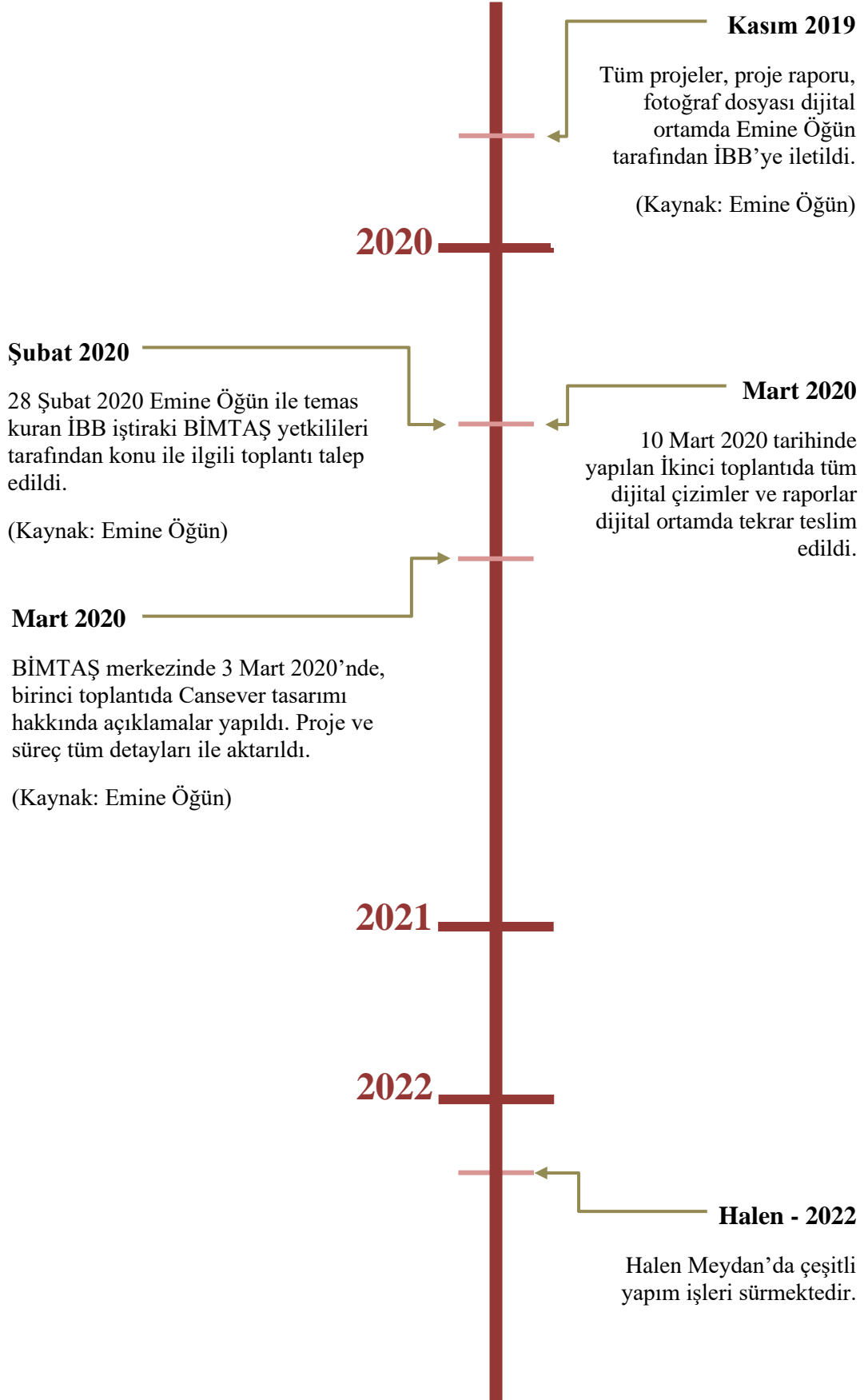
<https://t24.com.tr/haber/imamoglu-beyazit-meydani-ni-turgut-cansever-in-odullu-projesiyle-canlandiracak.835173>

Erişim Tarihi: 30.11.2021

Ağustos 2019

İmamoğlu, Genel Sekreter Yavuz Erkut, yardımcıları Murat Kalkanlı ve Orhan Demir ile birlikte dün inşaat halindeki Beyazıt Meydanı'nda inceleme yaptı (...) Tarihi meydanın çok uzun zamandır bu durumda olduğunun altını çizen İmamoğlu, yardımcılarına meydandaki düzenlemelerin en geç 6 ay içinde bitirilmesi talimatını verdi (...)Türkiye'nin en ünlü mimarlarından Turgut Cansever'in 1960'lı yıllarda meydan düzenlemesi için gerçekleştirilen yarışmada kazandığı projesini arkadaşlarıyla incelediklerini belirten İmamoğlu, “Bu yarışma paralelinde burayı hızlıca bitirebilme imkanına sahibiz. Arkadaşlarımdan teknik çalışmayı sonlandırmalarını istedim. Yarışmayı kazanan merhum Turgut Bey'in kızı ile görüşecekler (...)”

3.2. DEĞERLENDİRME

Yukarıdaki şematik kronolojide görüleceği gibi, Turgut Cansever Beyazıt Meydanı Yayalaştırma Projesi'nin tamamlanmasından sonra son 62 yılın değişimi gözlemlenebilir. Meydan sürekli müdahalelere ve yıkımlara maruz kalmış, adeta bu çalışmada da daha önce bahsedilen 1958 yılında düğüm haline dönen Beyazıt Meydanı durumunu anımsatır hale gelmiştir.

Günümüz, 2022 yılında da İstanbul Büyük Şehir Belediyesi tarafından sürdürülen çalışmada yapılan ve uygulanan projenin detayları bilinmemektedir. Turgut Cansever'in Beyazıt Meydanı Yayalaştırma Projesi'nin detayları, arka planı ve incelikleri bu çalışmada hassasiyetle değinilmiştir. Halihazırda defalarca çizilmiş, tamamlanmış ve Beyazıt Meydanı'nın güncel durumuna uygulanabilmesi için restitüsyon çizimleri dahi mevcut olan bu projenin uygulanmıyor veya uygulanamıyor olması ne yazık ki Türk mimarlık ve şehircilik tarihi açısından üzücü bir durumdur.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Turgut Cansever, tarihi tecrübeye itina ile yaklaşmayı gelecek nesillere karşı taşıdığımız bir sorumluluk olarak görür. Ona göre, bugün, geçmiş ile gelecek arasında kırılğan bir bağdır sadece; dünyaya ekleyeceğimiz her unsur, fiziki çevremizi güzelleştirmeye vesile teşkil ettiği oranda, var olma hakkına sahiptir. Petruccioli bu hususu “İnşa etmek, kente ve bunları çevreleyen alana ait mekânsal ve tarihsel sürekliliğin sunduğu daha büyük bağlamın farkında olarak uygun ve doğru bir tavırla yapı yapma sanatıdır” şeklinde ifade eder (Petruccioli, 2008).

Beyazıt Meydanı Yayalaştırma Projesi'nin tasarımında izlediği yol ve verdiği kararların tümü büyük bir tutarlılıkla bu esasa sadık kalınarak alınmıştır. Bireyin mekân ve varlığın zenginliğinin idrakine katkı sağlayacak imkanları, tarihin bize sunduğu olumlu veya olumsuz hatıraların tümünü önemseyerek, değerlendirmiştir. Meydanın sahip olduğu farklı yükseklikler ve farklı hareket doğrultuları, kâinatın anlaşılmasına vesile teşkil edecek imkanlar olarak değerlendirilirken, asırlık mimarlık yapıtlar hayatın paydaşı haline getirilerek, şehirlinin tarihsel sürekliliği doğallıkla içinde hissetmesine vesile olur. Halil İbrahim Düzenli'nin “Cansever'in temas ettiği “hareket”, “yürüme eylemi”, “insan yaşamının sürekliliği ve akışı”, “mekân idraki”, bu vasıtayla “varlığı idrak etme” yönündeki üst düzey vurguları Beyazıt Meydanı'nda vücut bulmuş gibidir.” vurgusu bir yayalaştırma projesinin şehirli açısından taşıdığı önemi açıklar mahiyettedir (Düzenli H. İ., 2020).

Cansever'in tasarımının bir diğer önemli yanını ise E. Martinelli özetliyor: “Cansever için İslâm, mimarlıkla yüceltilecek dinsel bir doktrinden ziyade, içinde çeşitliliği kucaklayan bir mimarlık kuramının neşv-ü nema bulduğu bir dünya görüşüydü. Bence Cansever'in mimari anlayışının temel yaklaşımı budur ve Beyazıt Meydanı'nın da bu yaklaşımı temsil edebileceğini düşünüyorum.” (Martinelli, 2020).

Bu çalışma da daha önce bahsedilen ve Cansever'in mimari anlayışı üzerinde de etkisinin oldukça fazla olduğu Muhyiddin-i Arabi'nin eseri hakkında Cansever; “Fusûsu'l-Hikem'in bir bölümü Şuayb Peygamber'in hikmeti ile ilgilidir. Şuayb Peygamber'in hikmeti, varlığının yapısından söz eder. Şöyle, bu bölüm takriben 20 sayfa tutuyor ve varlığın; modern fiziğin, modern varlık telakkisinin, bütün Batı

Felsefesi'nin ortaya koyduğunun aksine her an değiştiğini ispat ediyor. Bu varlığın her şeyinin, her an değişme halinde olduğunu anlatan 15–20 sayfanın sonunda 3–4 sayfa da, “Varlığın bütün ürünleri değişiyor da cevheri, özü değişiyor mu?” sorusu soruluyor. Bir 4–5 sayfa da varlığın cevher ve özünün de değiştiği ispat ediliyor. O ispat edildikten sonra, Rahman Suresi'nin son ayeti kerimelerinden bir tanesinde Allahu Teâlâ, “Ben her an farklı, ayrı bir şe'ndeyim.” şeklindeki hitabı zikredilerek varlığın cevherinin de her an değişmekte olduğu delillendiriliyor. Varlığın her an değişmekte olduğu, her şeyin değişmekte olduğu bir dünyada, Osmanlılar özellikle, ‘Eğer her şey değişiyorsa benim yaptığımın, pek çok şeyin, yaptığıma sebep olan hususların da yaptığımı şekillendirmeme sebep olan hususların da değişmesi muhtemeldir.’ diyorlar. Ve bu büyük, derin, varlık bilincinin gerçeği istikametinde Osmanlılar, evlerini değiştirmeye açık bir şekilde düzenliyorlar, ahşap evler yapıyorlar.” (Cansever, 2006) diyerek İslam mimarisinin temel üslup yönünü oluşturan tevhid (birlik) ilkelerinden biri de değişime, zamanla eklemelere açık olması konusunu ifade etmiştir. Cansever'de mekânda değişimi, insanlara özgür olarak yönelme ve bakma hakkını savunmuş, statik bir bakış açısıyla algılanan tek cephe fikrine karşı çıkmıştır. Tasarımında insanlar üzerinde herhangi bir dayatma, baskı unsuru oluşturmamıştır.

Ne yazık ki proje halen uygulanmamıştır. Cansever'de bu konu hakkında, “Ancak, ‘hayal’imiz bugüne kadar gerçekleşmedi. Meydan bugün tamamen yayalara tahsis edilmiştir. Caminin görünüşünü kapatacağı iddiası ile inşa ettirilmeyen 4 ila 6 metre yüksekliklerindeki yapı gruplarının yerine dikilen ağaçlar bugün 10-12 metre yüksekliğe ulaşmıştır. Camiyi belirleyen, ona ölçek kazandıran tasarımlarımızın gerçekleşmemesine rağmen, insanlar bu ağaçlar altında oturma ve taşıt trafiği ile karşılaşmadan meydana yaşama fırsatına kavuşmuşlardır” diyerek özetlemiş, Beyazıt Meydanı'nın önemi ve bu konuyu halka duyurmanın kıymeti hakkında da şunları söylemiştir: “Bir kitap düşünüyordum, aşağı yukarı hazır. Şöyle bir içindekiler olabilir mi diye aklımdan geçiyordu, (elindeki listeyi göstererek) bunlar gerekli çalışmalar, neler olabilir? Bir kere İstanbul'u bir parça anlatmak. (Beyazıt'ı kastederek) İstanbul'un içindeki merkezlerden ve meydanlardan bir tanesi olarak tarif etmek. Şehir mekanlarının kayboluş hikayesi, kısaca, oradan da Beyazıt'ın hikayesi. Tabi burada doğrusu, şehir nasıl olmalı, bir meydan nasıl olmalı, o konuda bir bilincin,

o istikamette bir iradenin de yok oluşu... Şimdi ben merhaba diyorum adama, adam; ‘siz o kötü Beyazıt Meydanı’nı yapan adam değil misiniz, eskiden ne güzeldi o havuz’ diyor. Kaç kişi o havuzu yaşıyordu... Etrafında vasıtalar dönüyordu, yanına da yaklaşmak mümkün değildi. Yani; iyi ne? doğru ne? yanlış ne? Beyazıt Meydanı’nı halkın anlaması için doğru ve yanlış tarif etmekte yarar var. (...) Keşke halka da bu bilgiler deforme edilmeden aktarılsa... Ben epeyce yazdım, sizlerin de yazması gerekiyor. (...) Bizi hep gericiler, nesli tüketilmesi gereken gericiler diye takdim ettiler topluma, ancak yapılanların Amerika veya Avrupa’da konuşulmasına imkân sağlansa Türk mimarlığının hangi kesiminin çağdaş olduğu ortaya çıkar.” (Cansever, 2006).

Şekil 4. 1 Turgut Cansever’in meydandaki ‘hayat’ tasviri (Cansever, Cansever Arşivi).

Şekil 4. 2. Turgut Cansever'in projesinin uygulanan kısımlarının görüldüğü fotoğraf (Müller-Wiener, 2001).

KAYNAKÇA

- (der.) Halil İbrahim Düzenli. (2016). *Ufki Şehir: Turgut Cansever'in İzinde*. İstanbul: Klasik Yayınları.
- Açıkgöz, Ü. F. (2017). Arşivden çıktı: Kartpostalın Göstermediği Kent Direnişi. *SALT.TXT*.
- Akdoğan, S. (2019). Turgut Cansever Düşüncesinde Yapı-Yapım Kavramları ve Türk Tarih Kurumu Binasında Mimari Detay. *Yüksek Lisans Tezi*.
- Akkaya, N. N. (2017). Turgut Cansever ve Louis Kahn Mimarileri Üzerine Soruşturmalar: Bodrum Sualtı Arkeoloji Enstitüsü, Kimbell Sanat Müzesi. *Yüksek Lisans Tezi*.
- Alamy Stock Photo*. (2021, Aralık 2). <https://www.alamy.com/stock-photo-map-of-constantinople-in-the-15th-century> adresinden alındı
- Arpad, B. (1983). *Yok Edilen İstanbul*. İstanbul: Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Yayını.
- Atasoy, N. (2015). *Matrakçı Nasuh ve Menzilnamesi*. İstanbul: Mas Matbaası.
- Atasoy, Z. B. (2011). Bouvard'ın Ütopik Tarihi Yarımada Projeleri. *Arkitera*.
- Atsız, H. N. (2015). *Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nden Seçmeler*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Ayvazoğlu, B. (2019). *Dünyayı Güzelleştirmek: Turgut Cansever'le Konuşmalar*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Bayrak, S. (2019). *Bir Meydan Öyküsü Beyazıt (1914-1964)*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Bengin, T. (2014, Ekim 6). Bahçesinden Tren Geçen Saray. *Milliyet Gazetesi*.
- Bilgicioğlu, B. (2009). Saray-ı Atik-i Amire. *TDV İslam Ansiklopedisi*, 36. cilt (s. 122-125). içinde İstanbul.
- Bilsel, F. C. (2015). Geç Osmanlı Döneminden Cumhuriyet'e Çağdaş Şehir Düşüncesi ve İstanbul Planlaması. *Antik Çağ'dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi Cilt 8* (s. 496-534). içinde İstanbul.
- Burroughs, C. (2017). Opacity and Transparency: Networks and Enclaves in the Rome of Sixtus V. *The University of Chicago Press Journals*, 57-71.
- Cansever, T. (11. Sayı, 1981). Beyazıt Meydanı Düzenleme Projesi, İstanbul 1958-61. *Mimar, Turgut Cansever Özel Sayısı*.

- Cansever, T. (1961). Bir cennetin yokoluş hikayesi. *Mimarlık ve Şehir*, sayı 2, 74-76.
- Cansever, T. (1997). *Kubbeyi Yere Koymamak*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Cansever, T. (1998). *İstanbul'u Anlamak*. İstanbul: İz Yayıncılık: 271.
- Cansever, T. (2006, Nisan 29). Ahiretin Sorumluluğunu Taşımak ve Dünyayı Güzelleştirmek Üzerine. (Y. Kaplan, Röportaj Yapan) İstanbul: İlmî Etüdler Derneği, Teknik Elemanlar Derneği, Üsküdar Belediyesi.
- Cansever, T. (2006). Turgut Cansever Beyazıt Meydanı Projesi Hakkında. (A. Orbay, N. Altınyıldız, & P. Soğangöz, Röportajı Yapanlar)
- Cansever, T. (2008). Beyazıt Meydanı Projelerini Tetkik Toplantısı Zaptı. *İstanbul'u Anlamak* (s. 320-321). içinde İstanbul: Timaş Yayınları.
- Cansever, T. (2016). *İslam'da Şehir ve Mimari*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Cansever, T. (2022, Ocak 7). *Turgut Cansever Anlatıyor; 9 - Ferdiyetin Yüceliği*. YouTube: <https://www.youtube.com/watch?v=6iQVRbOshjY> adresinden alındı
- Cansever, T. (tarih yok). *Cansever Arşivi*. İstanbul, İstamnu.
- Civelek, Y. (2017). Amanruya'nın Katmanları. *Arredemento Mimarlık*, 81-85.
- Civelek, Y. (2019). Turgut Cansever'in Fikriyatında Üslup Meselesi. *Şehir ve Toplum*, 7-15.
- Çubukçu, D. A., & Arslan, A. A. (2020, March 7). *Sağlam ve Kaliteli Bir Üretim Tekniği: Gürbüz Tasarım (Robust Design)*. Inno Centrum Blog: <https://medium.com/innocentrumblog/> adresinden alındı
- Düzenli, H. İ. (2009). Bir Turgut Cansever Biyografisi. *Şehir ve Medeniyet*, Sayı: 1, 5-9.
- Düzenli, H. İ. (2010). Vefayat: Turgut Cansever (1920-2009). *İslam Araştırmaları Dergisi*, sayı: 22, İSAM yayınları.
- Düzenli, H. İ. (2020). *İdrak ve İnşa: Turgut Cansever Mimarlığın İki Düzlemi*. İstanbul : Klasik Yayınları.
- Düzenli, H. İ. (2020). Tamir, Tadil ve Tarih: Turgut Cansever Projelerinin Anlamsal İçeriği. *Ege Mimarlık*, sayı: 108, 48-54.
- Düzenli, H. İ. (2020). Türkiye'de Bir Meydanın Uzun Yaşamış Kısa Yazılmış Hikayesi: Beyazıt Meydanı ve Turgut Cansever. *Hendese*, 15-31.
- Düzenli, H. İ., Arlı, A., & Keskin, S. (2019). Mehmet Öğün'le Turgut Cansever'in Mimarlık Dünyası Üzerine Söyleşi. *"Turgut Cansever" özel sayısı, Şehir ve Toplum Dergisi*, sayı: 12, 53.

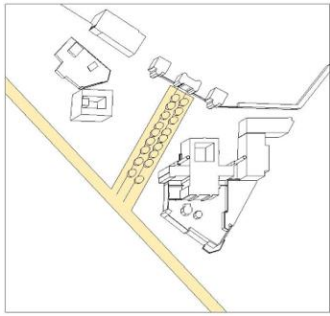

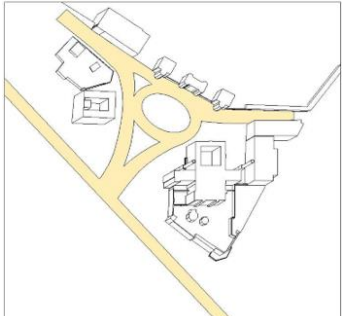

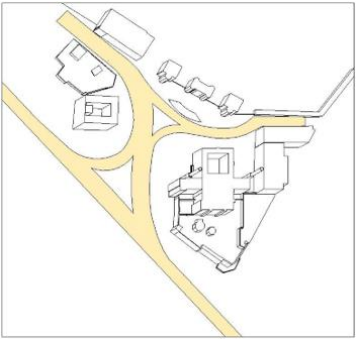
- Dzwierzynska, J., & Prokopska, A. (2017). Urban Planning by Le Corbusier According to Praxeological Knowledge. *World Multidisciplinary Earth Sciences Symposium (WMESS 2017)* (s. 1-8). IOP Publishing.
- Eldem, S. H. (1979). *İstanbul Anıları*. İstanbul: Aletaş Alarko Eğitim Tesisleri A.Ş.
- Emre, A. (2009). 'Bir Hatırlatıcı Olarak' Turgut Cansever. *Hece*, S. 148, 33-37.
- Ersin, Ö. (2007). İstanbul Beyazıt'taki Theodosius Forumu Geç Antik Dönemden Osmanlı Dönemi'ne Kadar Forum ve Yapıların Değişimi. *Yüksek Lisans Tezi*.
- Eyice, S. (1992). Beyazıt II Camii ve Külliyesi: İstanbul'da Sultan II. Beyazıt Tarafından Yaptırılan Selattin Camii ve Ek Binaları. *TDV İslam Ansiklopedisi 6. Cilt*, 45-49. TDV İslam Ansiklopedisi. adresinden alındı
- Eyice, S. (1994). Tauri Forumu. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, C.7* (s. 227). içinde İstanbul.
- Fazlıoğlu, İ. (Mart 2009). İstikameti Muhkem, Sahih Bir Adam: Turgut Cansever. *Anlayış*, S. 70, 36-38.
- Gül, M. (2015). Menderes Dönemi İstanbul'unda İmar Hareketleri ve Arka Planı. Kolektif içinde, *Antik Çağ'dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi Cilt 8* (s. 536-558). İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi (Kültür A.Ş) Yayınları.
- Hasol, D. (2014). Kent Meydanlar. Beyazıt Meydanı Bugünkü Haline Nasıl Geldi? *İTÜ Dergi*, 9-36.
- Kara, İ. (2008). Dünyayı Güzelleştirme İhtirası. *Dağ Ne Kadar Yüce Olsa* (s. 65-95). içinde İstanbul: Dergah Yayınları.
- Kayra, C. (1990). *İstanbul Mekanlar ve Zamanlar*. İstanbul: Akbank.
- Kılıç, M. E. (1999). Muhyiddin İbnü'l-Arabi. *TDV İslam Ansiklopedisi 20. cilt* (s. 493-516). içinde İstanbul: TDV.
- Koçu, R. E. (1960). Beyazıt Meydanı. *İstanbul Ansiklopedisi, 4. cilt* (s. 2252). içinde İstanbul: Nurgök ve Hüsnütabiat Matbaaları.
- Konuk, A. A. (2013). *Muhyiddîn İbnu'l Arabî Fusûsu'l-Hikem Tercüme ve Şerhi*. İstanbul: M.Ü. İLAHİYAT FAKÜLTESİ VAKFI YAYINLARI.
- Kostof, S. (1999). *The City Shaped: Urban Patterns And Meanings Through History*. London: Thames&Hudson LTD.
- Mansour, H. (2015). The Lost Identity of The City: The City of Damascus. *Conference Paper*.
https://www.researchgate.net/publication/286252741_The_lost_identity_of_the_city_The_case_of_Damascus adresinden alındı

- Martinelli, E. (2017). Turgut Cansever e la Scuola di Sedat Eldem: Unita e Tettonica nel Progetto per Istanbul. *Doktora Tezi*.
- Martinelli, E. (2020, Eylül 18). Mekansız Konuşmalar: Beyazıt Meydanı. (C. Çelik, Röportaj Yapan) İstanbul. Kasım 20, 2021 tarihinde <http://www.mimarhane.org/mekansiz-konusmalar-beyazit-meydani-martinelli-celik/> adresinden alındı
- Mordtmann, J. (2021, 11 30). *Constantinople au moyen-âge, relevé topographique des constructions encore existantes remontant à cette époque*. Bnf Gallica: <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b53027966t/f1.item> adresinden alındı
- Müller-Wiener, W. (2001). *İstanbul'un Tarihsel Topografyası*. İstanbul: YKY Yayınları.
- Necipoglu, G. (2007). *15. ve 16. Yüzyılda Topkapı Sarayı - Mimari, Tören ve İktidar*. İstanbul: YKY Yayınları.
- Öğün, E., & Öğün, M. (2021, Aralık 10). Turgut Cansever Beyazıt Meydanı Yayalaştırma Projesi Hakkında. (R. R. Kırkbaş, Röportaj Yapan)
- Öğün, E., & Öğün, M. (tarih yok). *Emine Öğün ve Mehmet Öğün Arşivi*. İstanbul.
- Özen, Ş. (2002). Kemalpaşazade Fıkhî Görüşleri. *TDV İslam Ansiklopedisi 25. Cilt* (s. 240-242). içinde Ankara: TDV.
- Pardoe, M. J. (1997). *18. Yüzyılda İstanbul*. İstanbul: İnkılap Yayınevi.
- Petruccioli, A. (2008). *Bellek Yitiminin Ardından: Akdeniz İslam Kent Dokusunun Öğrettikleri*. İstanbul: Yem Yayın.
- Places of Availabilities / Louis Kahn*. (2016, Haziran 9). 11 30, 2021 tarihinde Archeyes: <https://archeyes.com/louis-kahn/> adresinden alındı
- Selvi, Y. D., & Keskin, G. B. (2017). Matrakçı Nasuh'un Galata ve İstanbul Minyatürlerinin Harita Tekniği Açısından İncelenmesi. *Dergi Park*, 25-39.
- Sonsuzluğun İzinde Bir Mimar: Turgut Cansever. (2019, Şubat 25). İstanbul. Ekim 24, 2021 tarihinde <https://www.youtube.com/watch?v=n60ufi2gnOI> adresinden alındı
- Story of cities #12: Haussmann rips up Paris – and divides France to this day*. (2016, March 31). The Guardian For 200 Years: <https://www.theguardian.com/cities/2016/mar/31/story-cities-12-paris-baron-haussmann-france-urban-planner-napoleon> adresinden alındı
- Tanju, B. (2008). *Tereddüd ve Tekerrür - Mimarlık ve Kent Üzerine Metinler 1873-1960*. İstanbul: Akın Nalça.

- Tanyeli, U., & Yücel, A. (2007). *Turgut Cansever: Düşünce Adamı ve Mimar*. İstanbul: Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi ve Garanti Galeri Ortak Yayını.
- Tekeli, İ., & İlkin, S. (1997). *Mimar Kemaleddin'in Yazdıkları*. Ankara: Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı.
- The Editors of Encyclopaedia Britannica. (2021). *Giacomo da Vignola: Italian Architect*. Britannica: <https://www.britannica.com/biography/Giacomo-da-Vignola> adresinden alındı
- Tümer, G. (2007). İnsanlar, Kentler ve Meydanlar. *Mimarlık Dergisi* 334. mimarlık dergisi: <http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=52&RecID=1287> adresinden alındı
- Uzunçarşılı, İ. H. (1988). *Osmanlı Devletinin Saray Teşkilatı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Yavuz, H. (2009, Şubat 25). Bir Büyük Yol Gösterici: Turgut Cansever. *Zaman Gazetesi*, s. 17.
- Yeşil, K. (2016). Bir Devlet Adamından Medeniyet Manifestosu: Medeniyetler ve Şehirler. *Kent Araştırmaları Dergisi*, cilt 7, sayı 19, 1008-1013.
- Yeşilkaya, N. G. (2003). Transformation Of A Public Space In The Nineteenth Century İstanbul: Beyazıt Meydanı. *Doktora Tezi*.
- Yılmaz, C. (2015). Fatih Sultan Mehmed'in İstanbullu İmarı. C. Yılmaz içinde, *Düşten Fethe İstanbul* (s. 151-163). İstanbul: Üsküdar Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü.
- Yüksel, H. Z. (2013). Zanaatkâr Mimar Carlo Scarpa'dan Olivetti Showroom. *Arkitera*.

EKLER

Ek 1. Beyazıt Meydanı 1845 - 1958

		
1845 Beyazıt Meydanı	1847 Beyazıt Meydanı	1850 Beyazıt Meydanı
		
1865 Harbiye Nezareti Yolu Tek Odak	1865 Harbiye Nezareti Yolu Tek Odak	1926 Döner Trafik Kavşağı Tek Odağın Hakimiyeti, Oval Havuz
		
1926 Döner Trafik Kavşağı Tek Odağın Hakimiyeti, Oval Havuz	1926 Döner Trafik Kavşağı Tek Odağın Hakimiyeti, Oval Havuz	1958 Trafik Çözümü Karayolu Kavşağı

*Bu görsel ve özet; evvesehirvakfi2019.tumblr.com internet sitesinden alınmıştır.

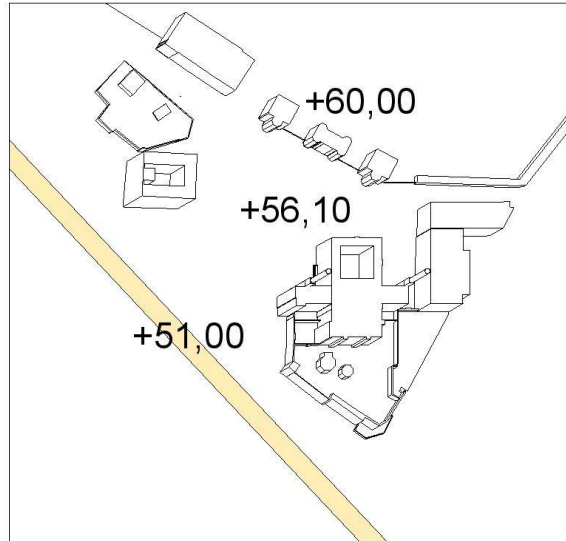
Ek 2. Turgut Canser Beyazıt Meydanı Tasarım ve Uygulama Ana Kararlar

turgut cansever
beyazıt meydanı

tasarım ve uygulama
ana kararlar

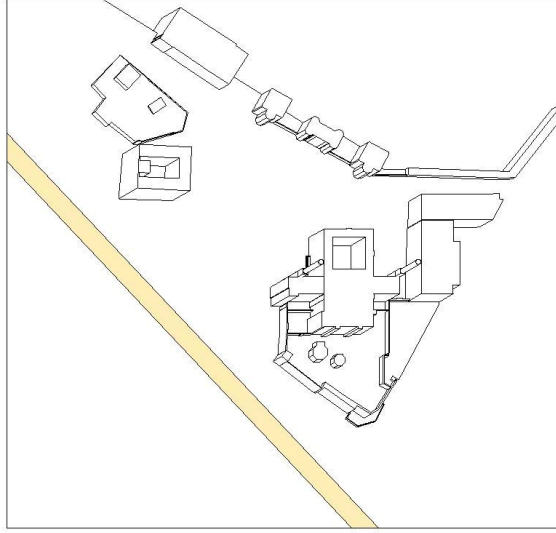
1958
alanda odakların
kotları

*Bu görsel ve özet; evvesehirvakfi2019.tumblr.com internet sitesinden alınmıştır.

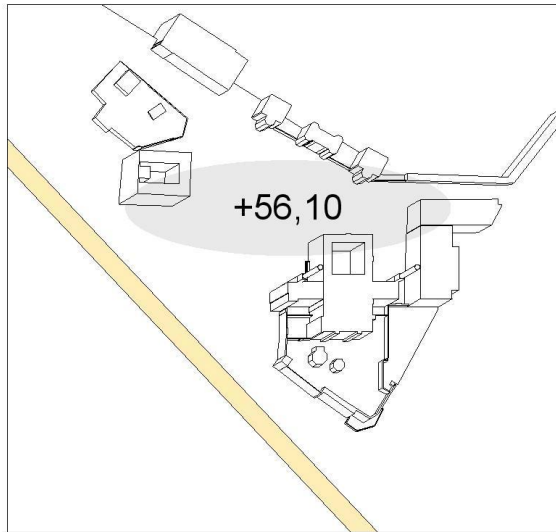
karar 1

mutlak yayalaştırma

karar 2

ana yaya alanını oluşturacak **meydan** 'ın
beyazıt camisi ve medrese'nin
giriş kapılarının kotlarında oluşturulması

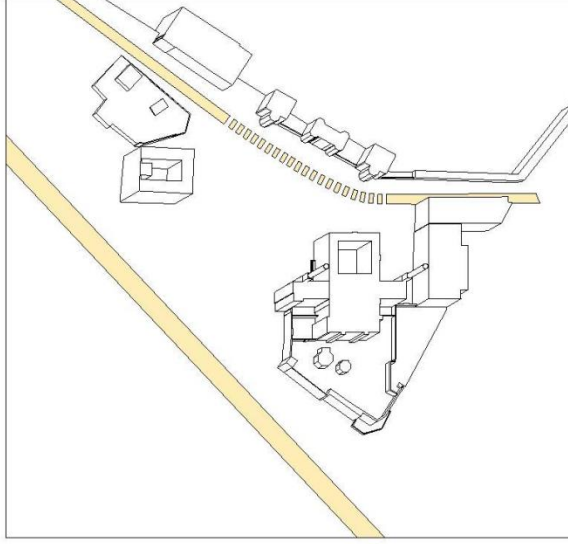

*Bu görsel ve özet; evvesehirvakfi2019.tumblr.com internet sitesinden alınmıştır.

karar 3

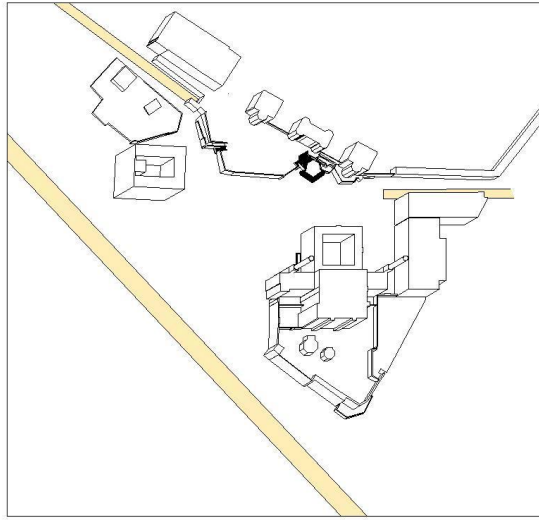
mutlak yayalaştırma için
vefa bakırcılar çarşısı ulaşım çözümü

alt geçit

karar 4

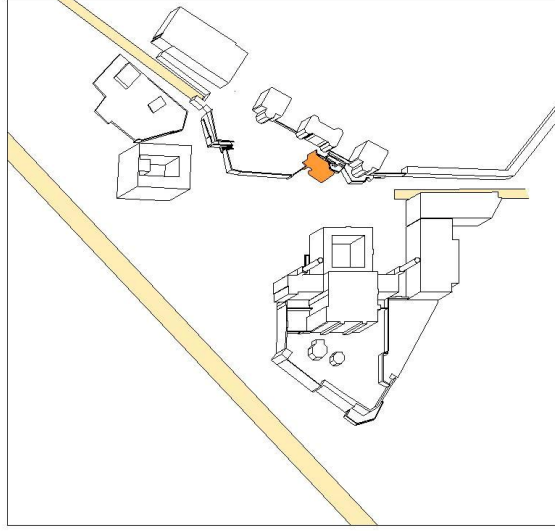
Üniversite kapısı önünde ana meydan ve ötesine,
sonsuzluğa bakan **düzlem**

*Bu görsel ve özet; evveshircivakfi2019.tumblr.com internet sitesinden alınmıştır.

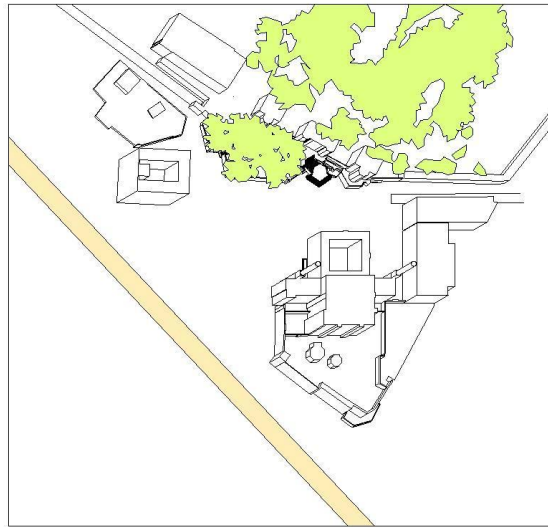
karar 5

üniversite önündeki düzlemden
ana meydana inen, bir çok yöne doğru hareket imkanı sunan
merdivenler

karar 6

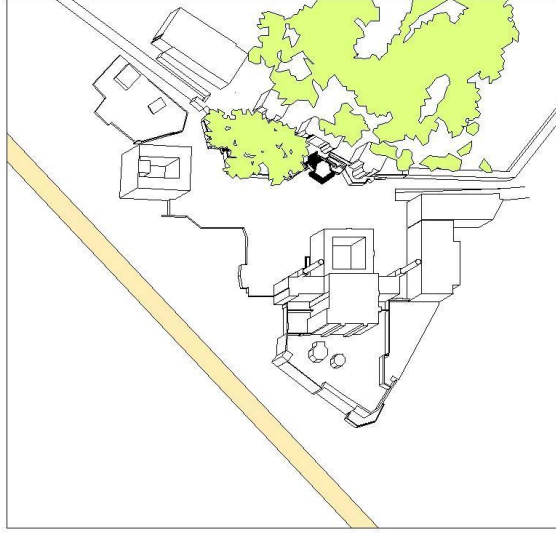
üniversite bahçesinin bu düzlem ile
meydana uzaması ve
ağaçlar ile donatılmış **yeşil set**

*Bu görsel ve özet; evvesehirvakfi2019.tumblr.com internet sitesinden alınmıştır.

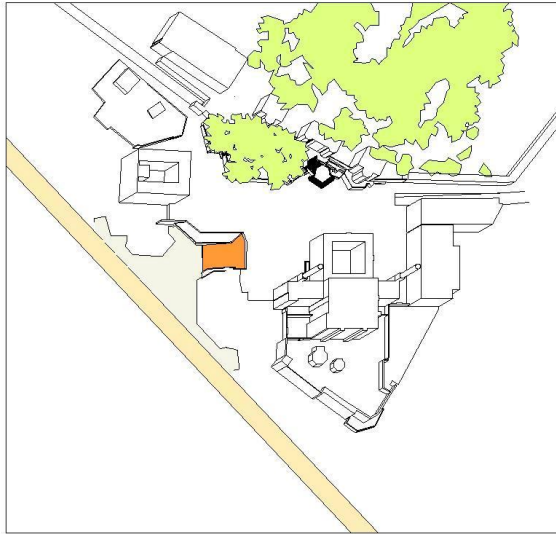
karar 7

beyazıt camisi ve medrese'nin giriş kapılarının
kotlarının esas alındığı +51,60 kotundaki
ana meydanın biçimlenişi

karar 8

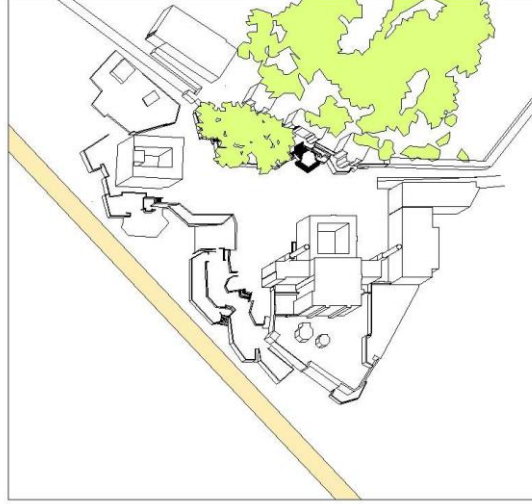
ordu caddesi kotundan oluşturulacak
alt meydandan ana meydan'a
geniş **rampa** ile yükselmek

*Bu görsel ve özet; evvesehirvakfi2019.tumblr.com internet sitesinden alınmıştır.

karar 9

beyazıd camisi, medrese ile trafik aksı
arasında kot farklarını düzenleyen,
abideleri saran **setlerin** düzenlenmesi

karar 10

bu setlerin **ağaçlandırılması** ile abidelerin
tanımladığı ana meydan çevresinde
bahçeler oluşturulması

*Bu görsel ve özet; evvesehirvakfi2019.tumblr.com internet sitesinden alınmıştır.

karar 11

bahçeler ile ordu cadesi arasında
gölgelik mekanlar ve gününbirlik dinlenme noktaları.
kahve, kitapçı vb. tesisler oluşturulması

2019 hava fotoğrafı Beyazıt Meydanı

*Bu görsel ve özet; evvesehirvakfi2019.tumblr.com internet sitesinden alınmıştır.

tasarımın ana kararları, yani üniversite önü set, ana meydan, ana meydana ulaşan rampa, ordu caddesi ile rampa arasındaki altmeydan, beyazıt cami ve medrese ile ordu caddesi arasındaki setler ve bu setlerin taşıdığı ağaçlar yaklaşık 50 sene var oldu.

üniversite önü set için önerilen ağaçların dikimi, meydan kaplaması için uygun görülen küçük parke taş kullanımı ve ordu caddesi boyunca önerilen küçük yapılar uygulanmadı.

*Bu görsel ve özet; evvesehirvakfi2019.tumblr.com internet sitesinden alınmıştır.

Ek 3. Turgut Cansever'in Meydan'da Hayata Dair Eskizleri

turgut canseverin meydan'da
hayata dair eskizleri

turgut canseverin meydan'da
hayata dair eskizleri

*Bu görsel ve özet; evveshirvakfi2019.tumblr.com internet sitesinden alınmıştır.

turgut canseverin meydan'da
hayata dair eskizleri

1970'ler

çok yönlü yaya hareketini taşıyan
abidelerin zeminini oluşturan meydan

*Bu görsel ve özet; evvesehirvakfi2019.tumblr.com internet sitesinden alınmıştır.

1980

beyazıt meydanında bir akşamüstü

meydanın nitelikli kullanımını
temin edecek
işlevler yerine, uzun bir süre
otopark olarak kullanılması,
vasıfsız strüktürler ile bazı
hizmetler verilmesi bu önemli
odağın güzelliğini senelerce
gölgelemiştir.

*Bu görsel ve özet; evveschirvakfi2019.tumblr.com internet sitesinden alınmıştır.

Ek 4. Cansever, Beyazıt Meydanı için yaptığı tasarımı anlatıyor...

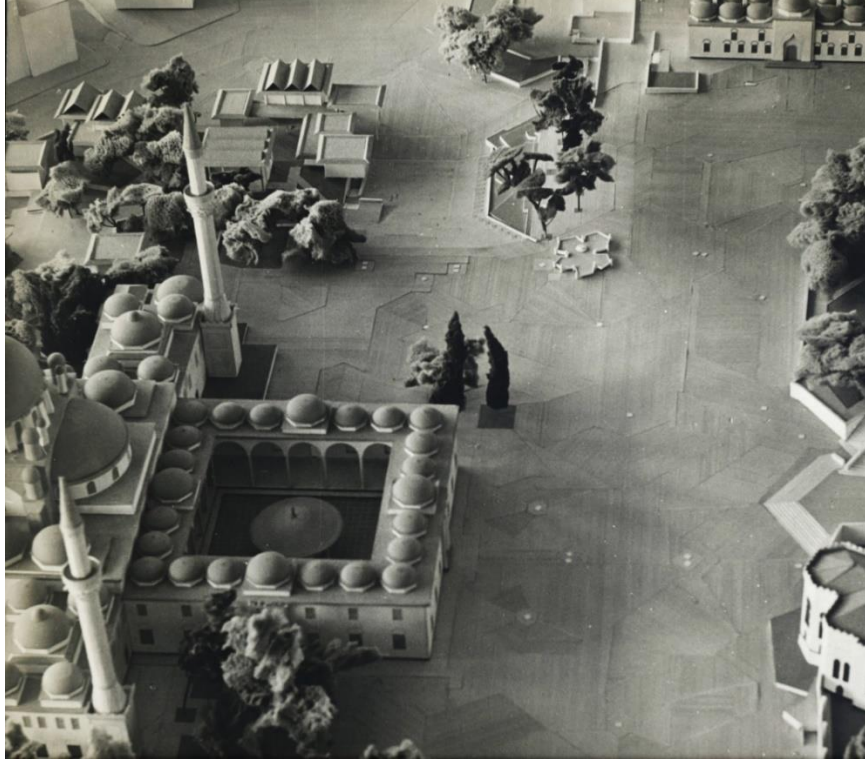
“Şöyle, bakın. Burada, bu alanın, şöylece meydan olarak düzenlenmesi yönünde projeler vardı. Sedat (Hakkı Eldem) Bey’in projesi, (Luigi) Piccinato’nun projesi, (Hans) Högg’ün projesi. Şu alanı esas alıp düzenliyorlardı. Benim teklifim, yani şuradaki teklif: Yol esas değildir. Meydana getirilecek alanın, yola açılan bir alan olması söz konusu değildir. Esas değerler nelerdir? Bir kere, bu büyük mimari anıtlar. Sonra, geçmişte, bu büyük mimari anıtların karşısında saray duvarı vardı. Bir kavisli duvar vardı. Yani planda, takriben, şöyle bir çizgi takip eden bir duvar vardı. O zaman böyle bir duvarı gene kabul edip bu abideler arasındaki alanı, Beyazıt Meydanı alanı hâline getirmek esastır. Ve bu alanı, burada geçen yola nasıl irtibatlandırılacağını hesaplamak gerekir. O da bu alanın, bir yan uzantısı olan camilerin, Beyazıt Cami’nde son cemaat yerinin bir tarafında olduğu gibi öbür tarafında bir boş alan olabilir ve bunu yola bir yaya rampasıyla bağlarız. O zaman bu yaya rampasından buraya çıkılıyorsa, buradan meydana gelinir ve eğer üniversite kapısı böyle bir yerde ise buradan ilerlenerek öğrenciler üniversite kapısına giderler. Çarşı tarafında gelenler keza oradan üniversite kapısına girerler. Yalnız bu aks burada yoktur. Meydanın asli düzenlenmesinde meydan halkın kullandığı bir yerdir. Bu kitaba koymadım. Burada saray yıkılıp Harbiye Nezareti binası yapıldığında bu aks meydana getiriliyor. Tabi bu aks son derece sembolik, önemli. Bakın şurada Reşit Paşa’nın türbesi var. Bu türbe bir kare planlı fakat kare plan kible istikametine dönük değil, diyagonal bir istikamete dönük. Şu yapıldı. Mesele, buranın meselesi; doğrusu benim yaptığım katkı o oldu, bunun içinde değil, bunun çevresiyle beraber analizi ile çözümlenebilir. Hem Sedat Bey, hem Profesör Piccinato, hem Profesör Högg, ulaşım meselesini meydan sınırlarının içerisinde çözmeye çalışıyorlardı. Yani o resimde gördüğümüz gibi. Sonunda bunun içerisinde hepsi az zararlı ya da daha çok zararlı yoldan geçiriliyordu. Hâlbuki tarihi boyunca yaya alanı olmuş burası. Mispargo’nun fotoğrafı buranın ne kadar güzel bir halk kitlesi tarafından kullanıldığı bir yer olduğu gösteriyor. Buranın öyle olması lazım. Bir dini külliye var, bir çarşı var, kapalı çarşı var, burada bir üniversite var, burada bir üniversite var. Bunların buluşma yeri burası. Buranın bir yaya alanı olması apaçık zaruret. Bunu gerçekleştirmek için de çevre yolları kullanılarak, trafiğin bu meydanın dışarisinden geçirilmesi teklifiydi benim teklifim.

Ancak şöyle bir konunun halledilmesi icap ediyordu: Meydanın Fatih tarafındaki yol şebekesiyle, Kapalı Çarşı tarafına olan bağlantısı nasıl çözülecek? Piccinato bu meydanın içerisinden geçen bir yol yapıyordu. Seviyeler incelenince çok kolaylıkla Edirnekapı tarafından, Fatih tarafından gelip -üniversitenin seviyesini ilerlettiğimiz ve büyük abideler aksını meydana yansıtan ilave ettiğimiz şu setler, aynı zamanda harbiye nezareti aksını meydanın dışına iten, mesele olmaktan çıkartan şu setler buraya ilave edilince bu setlerden yararlanılarak, buradan gelip bu setlerin altından geçip şuradan çıkarak bu iki tarafı birbirine yeraltı geçidiyle bağlama imkânı oluyordu.”⁴ (Düzenli H. İ., Türkiye'de Bir Meydanın Uzun Yaşamış Kısa Yazılmış Hikayesi: Beyazıt Meydanı ve Turgut Cansever, 2020)

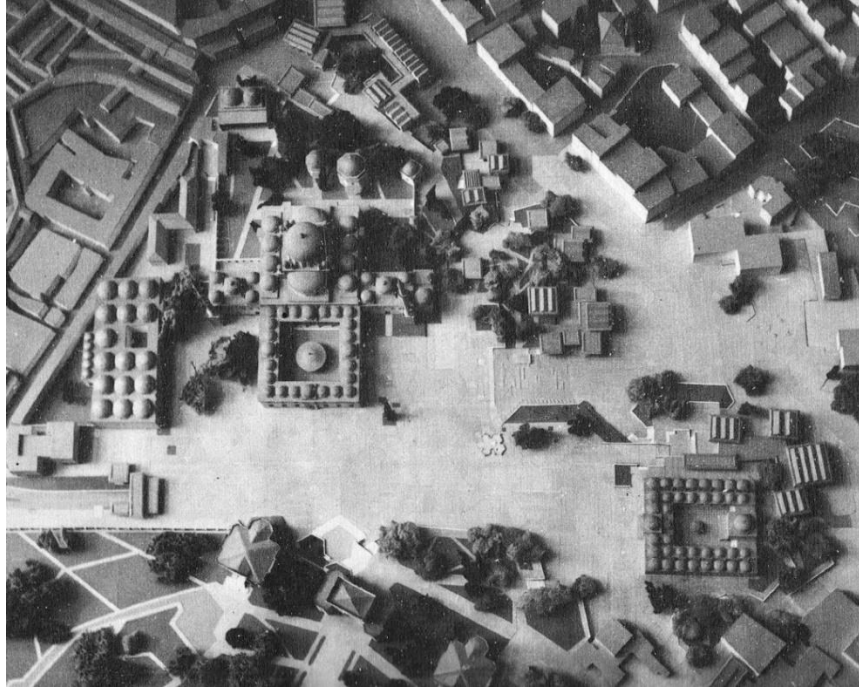
⁴ Kaydı metin hâline getirenler: Mustafa Aygör, M. Esat Karaaslan, M.Sefa Akbaba, İbrahim E. Karaköse

Videoya erişmek için: <https://youtu.be/KA9Bsl9-wL4>

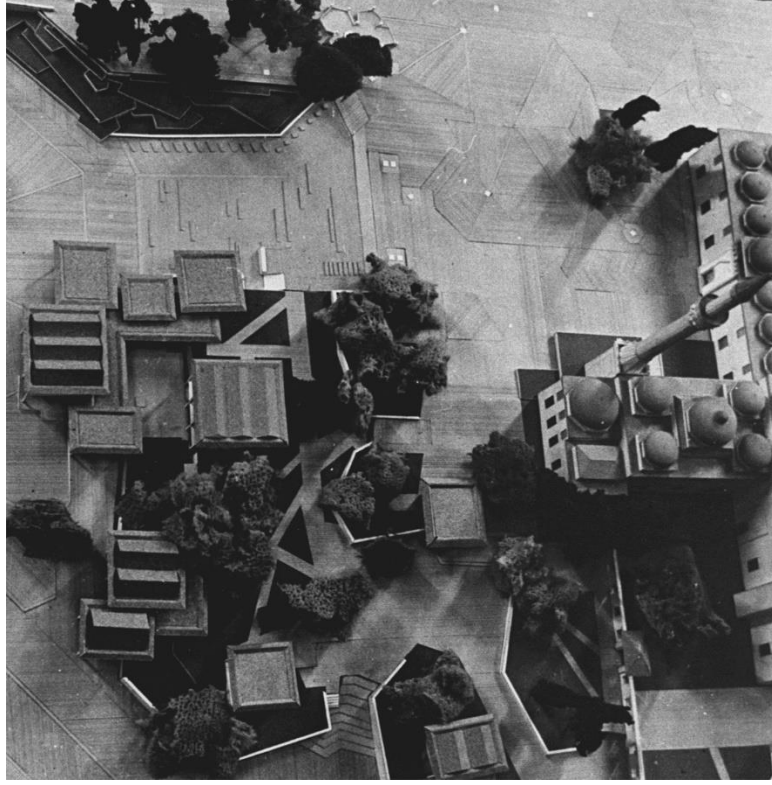
Ek 5. Maket Fotoğrafları

Turgut Cansever Maket Fotoğrafi (Cansever Arşivi)

Turgut Cansever Maket Fotoğrafi (Cansever Arşivi)

Turgut Cansever Maket Fotoğrafi (Cansever Arşivi)

Turgut Cansever Maket Fotoğrafi (Cansever Arşivi)

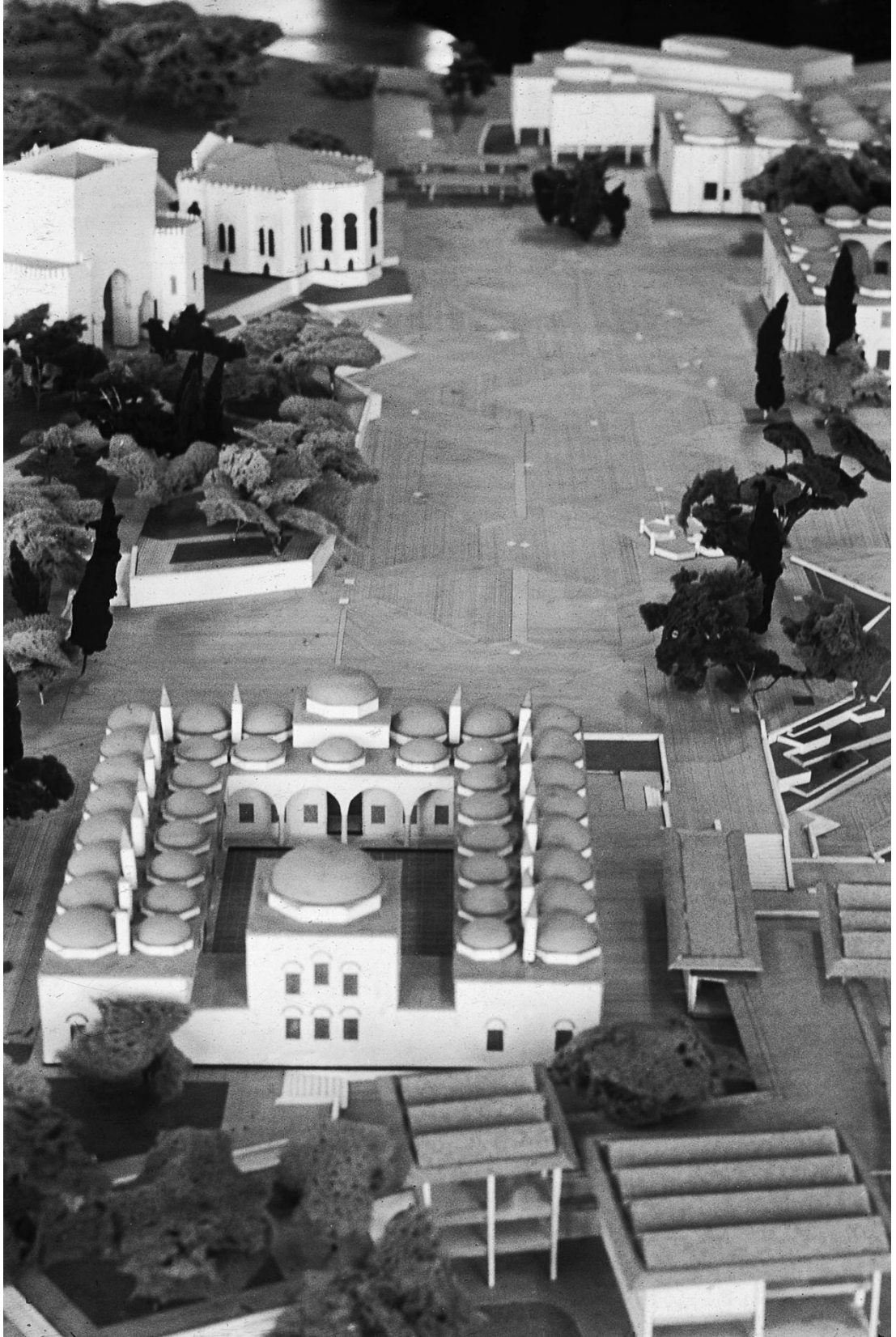
Turgut Cansever Maket Fotoğrafi (Cansever Arşivi)

Turgut Cansever Maket Fotoğrafi (Cansever Arşivi)

Turgut Cansever Maket Fotoğrafi (Cansever Arşivi)

Turgut Cansever Maket Fotoğrafi (Cansever Arşivi)

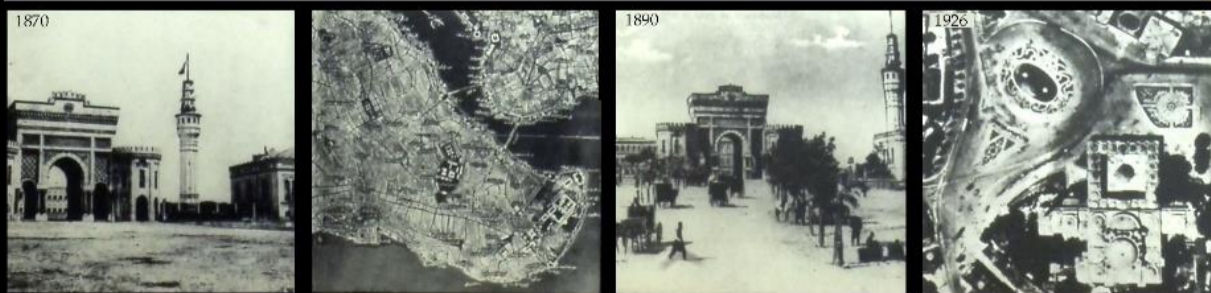
BEYAZID SQUARE

DEVELOPMENT OF THE HISTORICAL ENVIRONMENT : USING THE BASIC STRUCTURE OF THE BYZANTINE, CHRISTIAN ROAD PATTERNS WHICH REPLACED THE ROMAN ROADS, AXLES. OTTOMANS CREATED THEIR MONUMENTS AND THEIR HUMANISTIC ENVIRONMENT

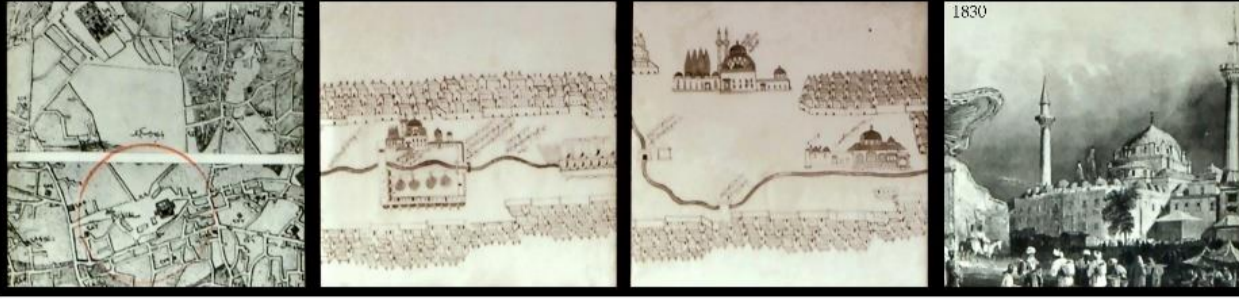

THE REFUSAL OF THE HISTORICAL DIRECTION: THE DIRECTION OF THE MOSQUE, "KIBLE" AND THE DECISION TO REPLACE IT WITH THE AXIAL ROAD AND THE TREES ALONG, (1870) (1890); THE UGLY OVAL POOL, A FUTILE ATTEMPT TO RECONCILE THE TWO CONTRADICTING DIRECTIONS, THAT OF THE MOSQUE AND THE UNIVERSITY DOORS, FORMERLY THE ENTRANCE TO THE MINISTRY OF DEFENSE; (1926)

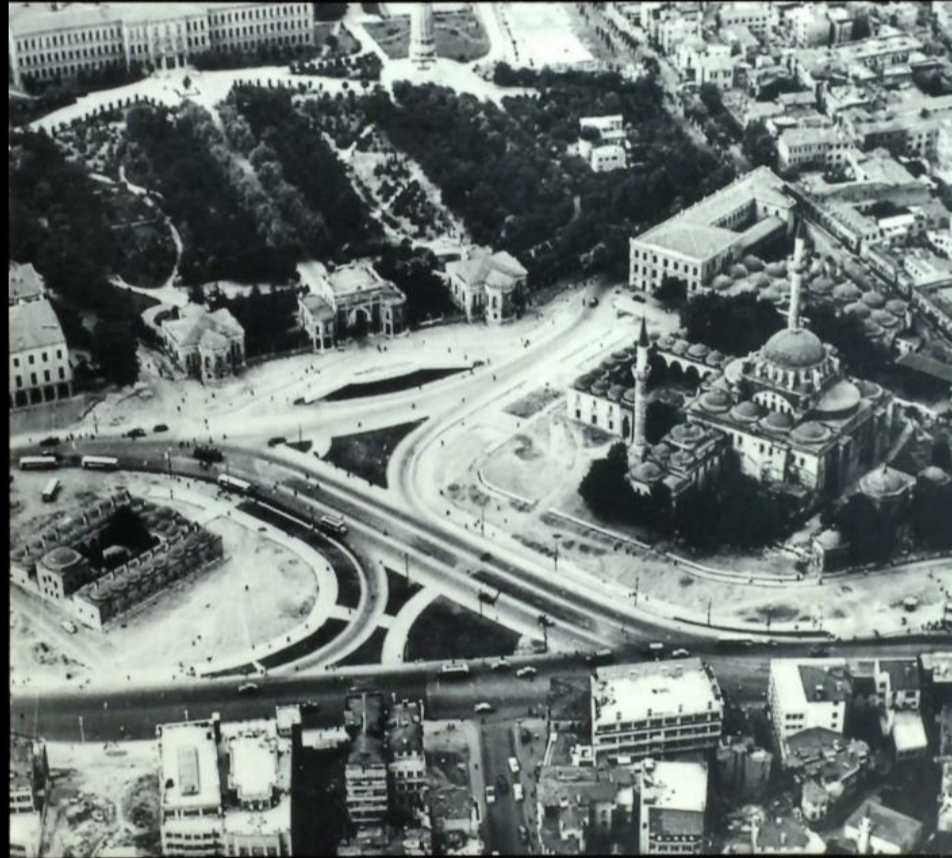

HISTORY

PEDESTRIANISATION AND RESTORATION PROJECT

MENT LIVED WITH AND LEARNED ABOUT EXISTANCE THROUGH THESE CULTURAL MONUMENTS AND THEIR QUALITIES.

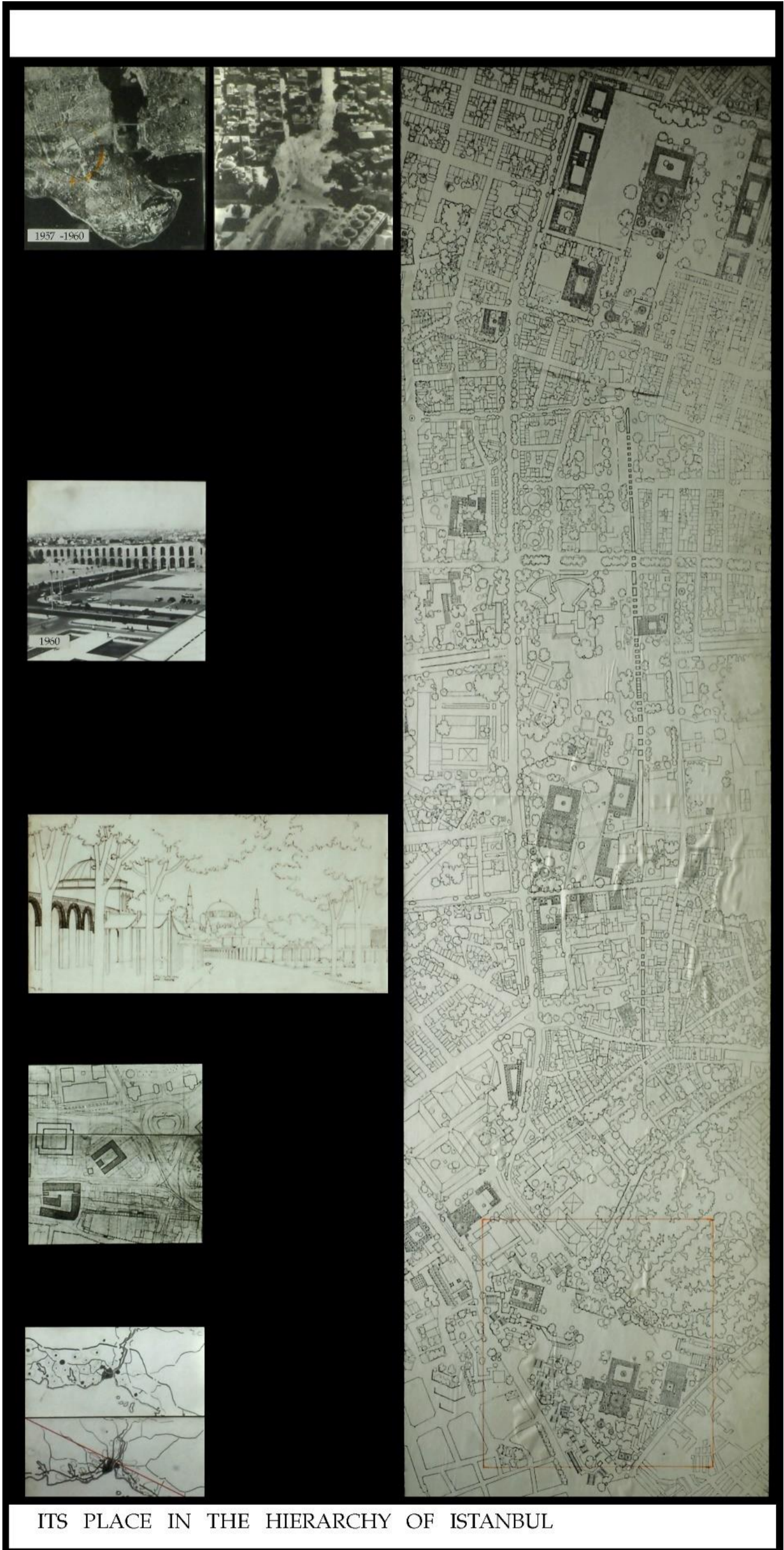

THE TRIAL TO HARMONISE THE CONTRADICTION (1926) WAS FOLLOWED BY THE DESTRUCTIVE BARBARIC ATTITUDE THAT PLACED MOTORCARS ABOVE ALL OF THE HUMANISTIC VALUES.

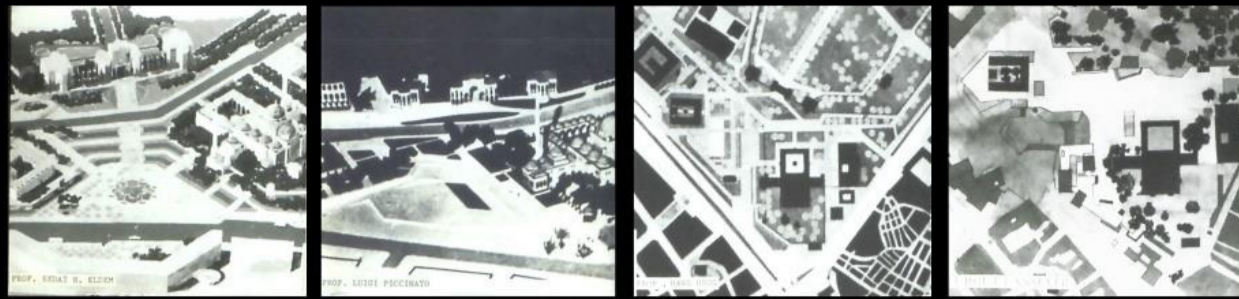
DESTRUCTION

Bienal: Beyazıt Meydanı, Turgut Cansever (Cansever Arşivi)

ITS PLACE IN THE HIERARCHY OF ISTANBUL

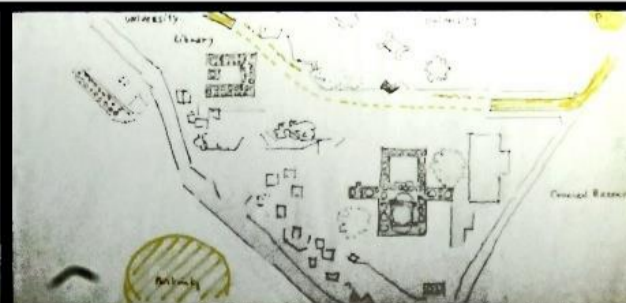
Binal: Beyazıt Meydanı, Turgut Cansever (Cansever Arşivi)

THE SOLUTIONS SUGGESTED BY PROF. SEDAT H. ELDEM, PROF. HANS HOGG AND PROF. LUIGI PICCINATO; THEIR EFFORTS WERE LIMITED TO THE RECONSTRUCTION OF THE UNITY OF THE MEDRESE AND THE MOSQUE, EXCLUDING THE EXTREMELY IMPORTANT PEDESTRIAN MOVEMENTS FROM THE UNIVERSITY AND THE OLD BAZAAR.

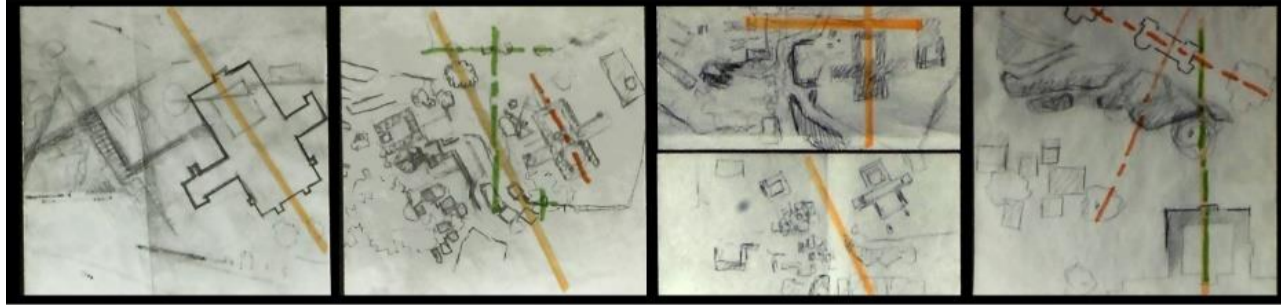

RADICALLY REJECTING THE PREVIOUS BARBARIC HIGHWAY IMPLEMENTATION, OUR PROPOSAL AIMED TO CREATE A COMPLETELY PEDESTRIAN URBAN SPACE. BESIDES PEDESTRIANIZATION, THE CONTRADICTIONS BROUGHT ABOUT BY THE ALTERATION OF THE HISTORICAL ROAD LEVEL WERE SOLVED BY TERRACES AND GROUPS OF BUILDINGS AND TREES ABOVE THEM.

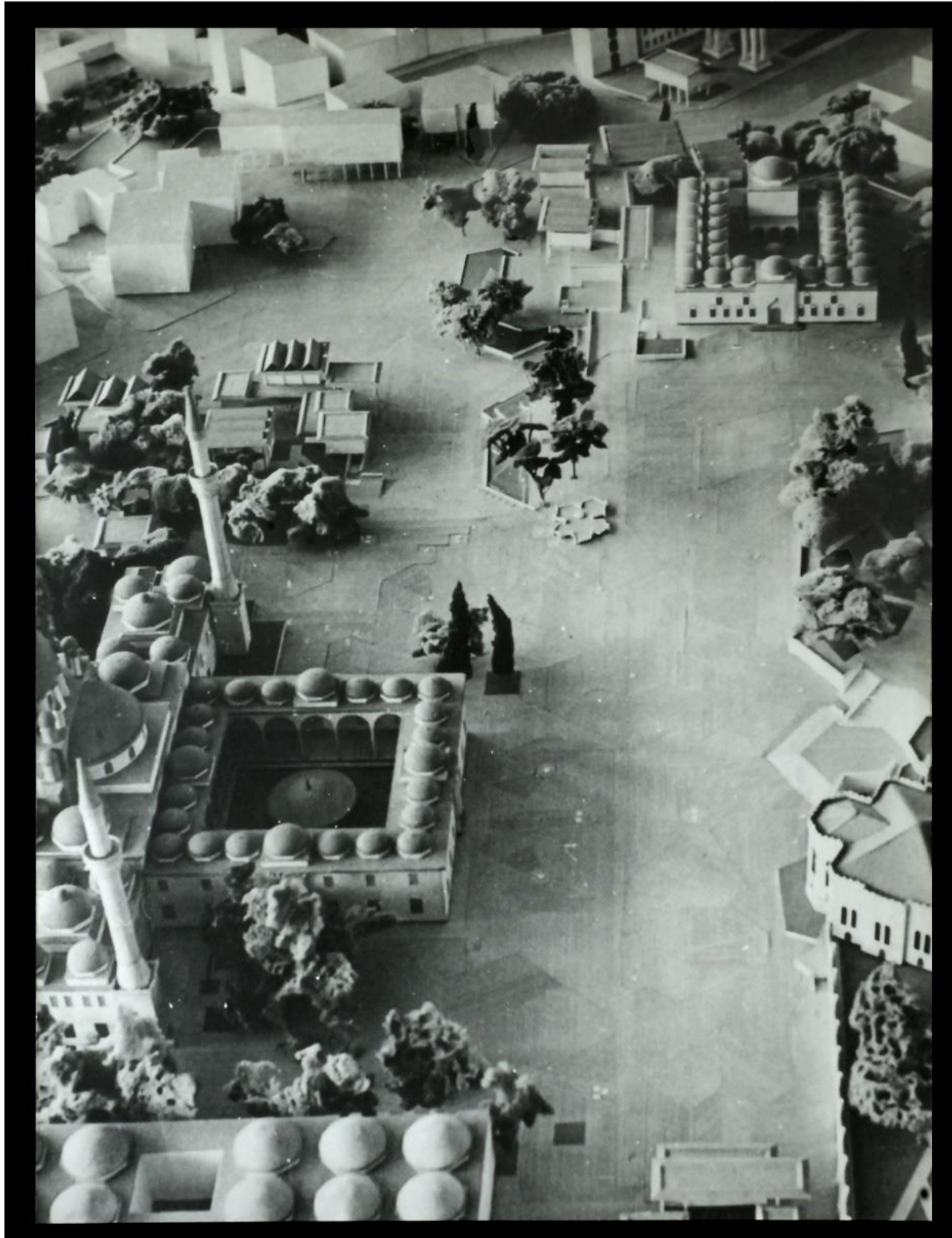

PEDESTRIANIZATION AND TRAFFIC

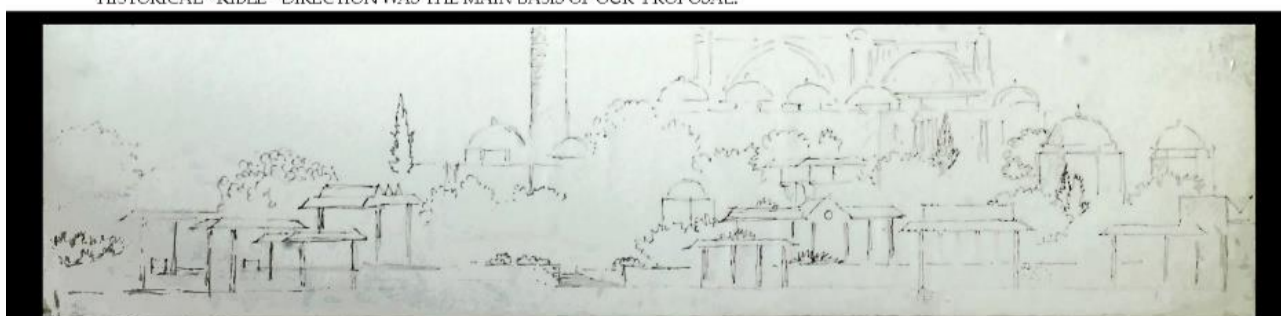
Bienal: Beyazit Meydanı, Turgut Cansever (Cansever Arşivi)

THESE SKETCHES SHOW HOW WE FOUND THE REAL DIRECTION OF "KIBLE" IN THE FIRST STUDIES, THE DRAWINGS WERE MADE ACCORDING TO THE NORTH OF THE MAP. LATER EVERYTHING WAS DRAWN ACCORDING TO THE DIRECTION OF THE MOSQUE.

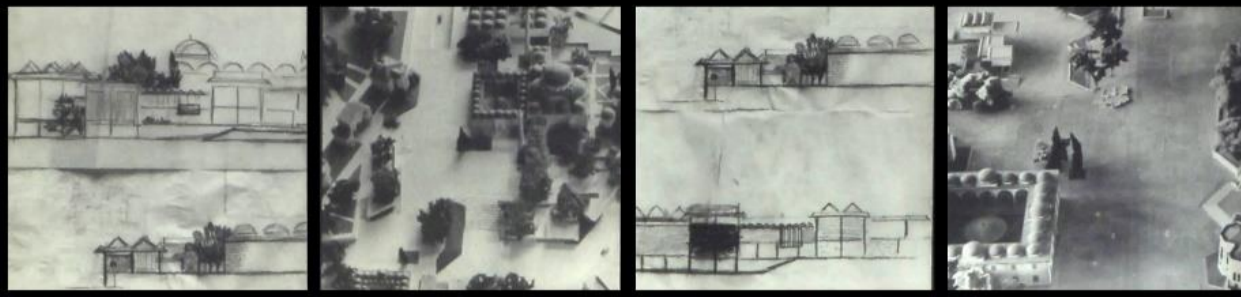

WHILE SOLVING THE CONTRADICTION CREATED IN THE 19TH CENTURY, THE REACCEPTANCE OF THE DOMINANCE OF THE HISTORICAL "KIBLE" DIRECTION WAS THE MAIN BASIS OF OUR PROPOSAL.

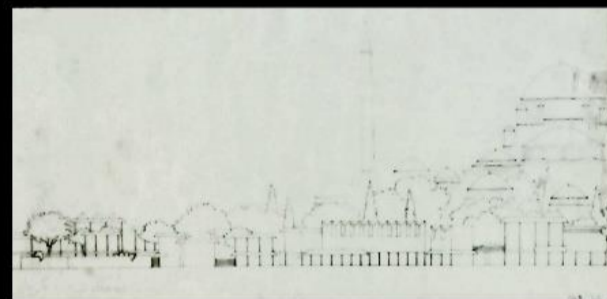

THE NEED FOR THE DOMINANCE OF CULTURAL VALUES

Bienal: Beyazıt Meydanı, Turgut Cansever (Cansever Arşivi)

THE BUILDINGS WERE DESIGNED SO THAT THEY WILL CREATE THE CALM, HARMONIZING PEDESTRIAN SPACES AROUND THE MOSQUE, THE MEDRESE AND SOLVE THE PROBLEMS OF LEVEL ALIENATIONS. THEY WERE LIGHT AND FLEXIBLE ROOFS IN RELATION TO THE ETERNAL EXPRESSION OF BOTH THE MOSQUE AND THE MEDRESE.

THE GRANITE AND BRICK PAVEMENTS WERE PLANNED TO BE AN HARMONY, IN COLOR AND IN CREATING THE EFFECT OF MONUMENTALITY WITH BOTH OF THE HISTORICAL BUILDINGS.

BUILDING GROUPS AND THEIR ARCHITECTURE

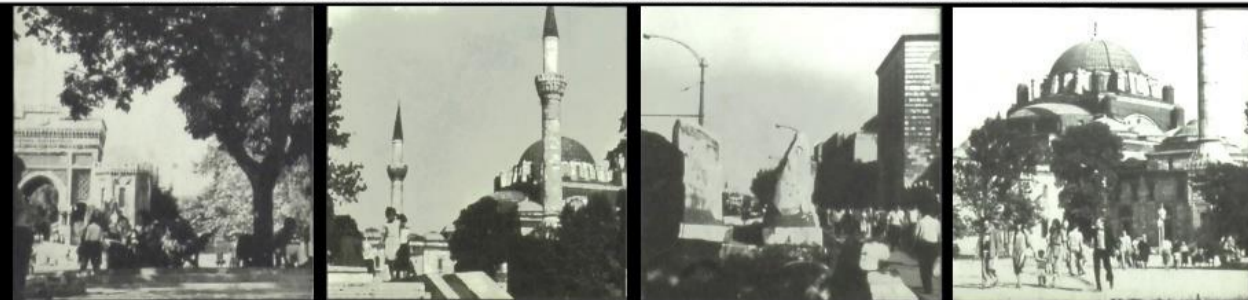
Dr. Arch. TURGUT CANSEVER
Istanbul - Turkey 1960 - 1963

THE BEYAZID SQUARE PROJECT WAS NEVER IMPLEMENTED COMPLETELY. THOSE BUILDINGS DESIGNED TO FORM A NATURAL BOUNDARY WITH THE ROAD AND A PROTECTED AREA AROUND THE MOSQUE AND THE MEDRESE WERE NOT NEVER BUILT.

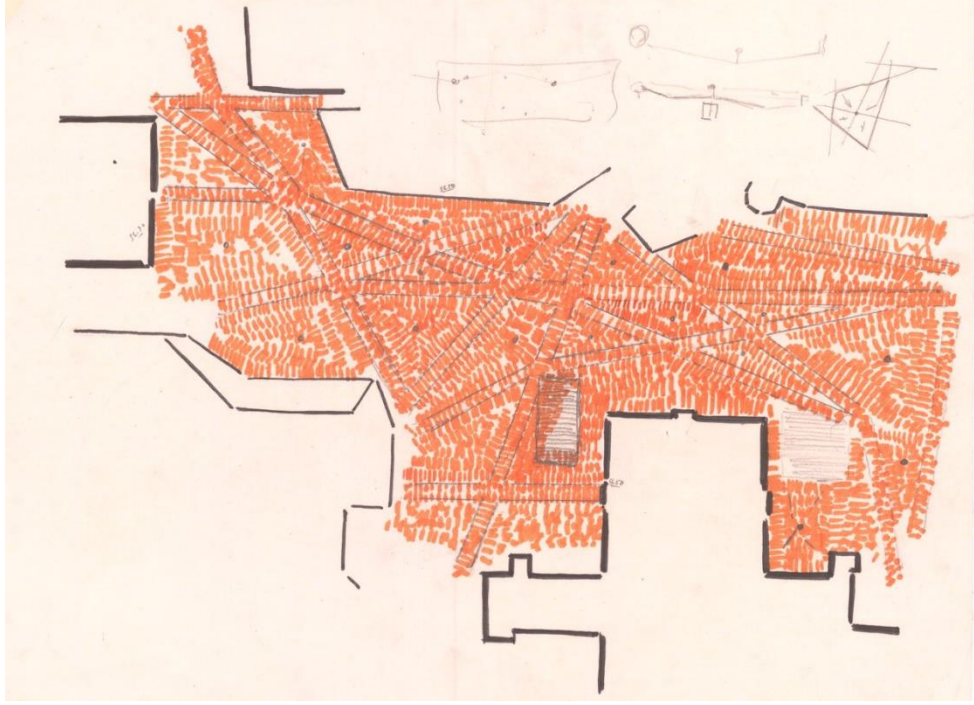

IN SPITE OF THIS FACT, PEOPLE FIND THE POSSIBILITY TO RELAX AROUND THE MONUMENTS, UNDER THE TREES. THEY STILL BENEFIT FROM THE INCOMPLETE, PARTLY IMPLEMENTED, DISTORTED PEDESTRIAN USE IN THE BEYAZID SQUARE.

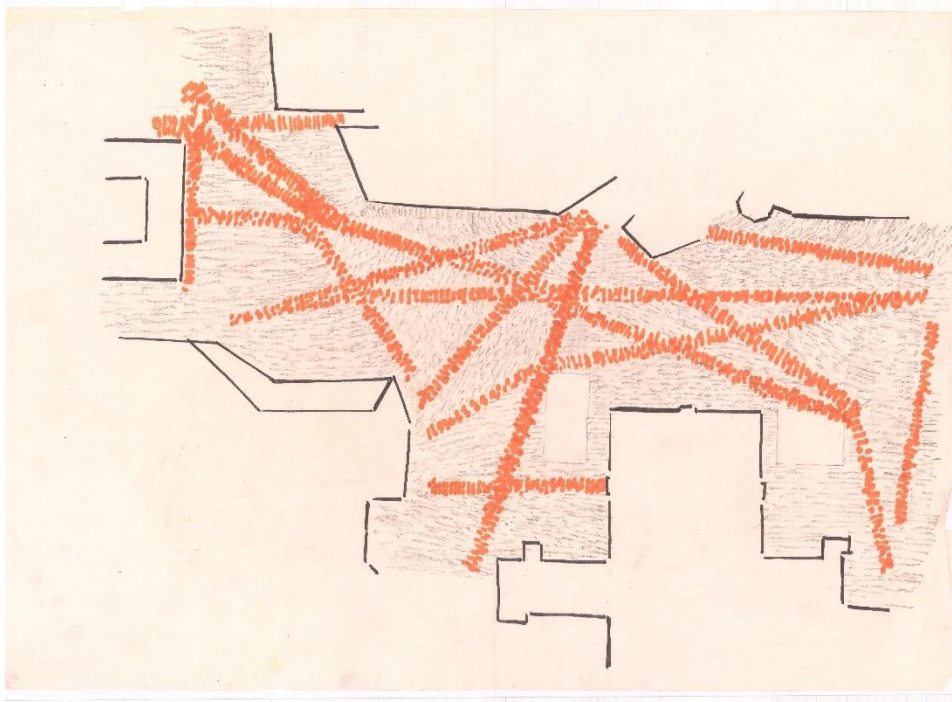

THE ACTUAL SITUATION

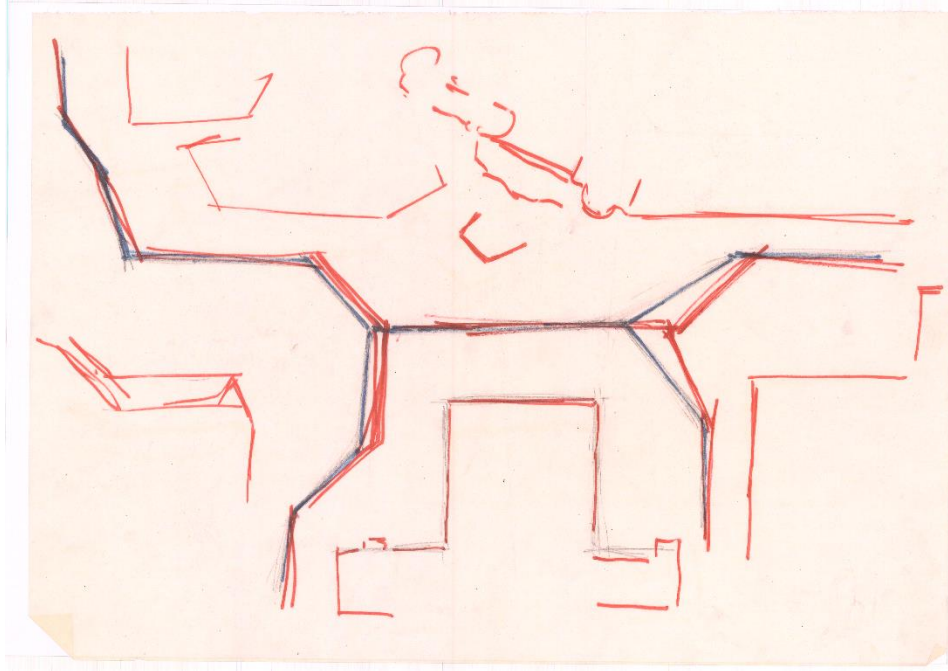
Ek 7. Cansever Eskizleri

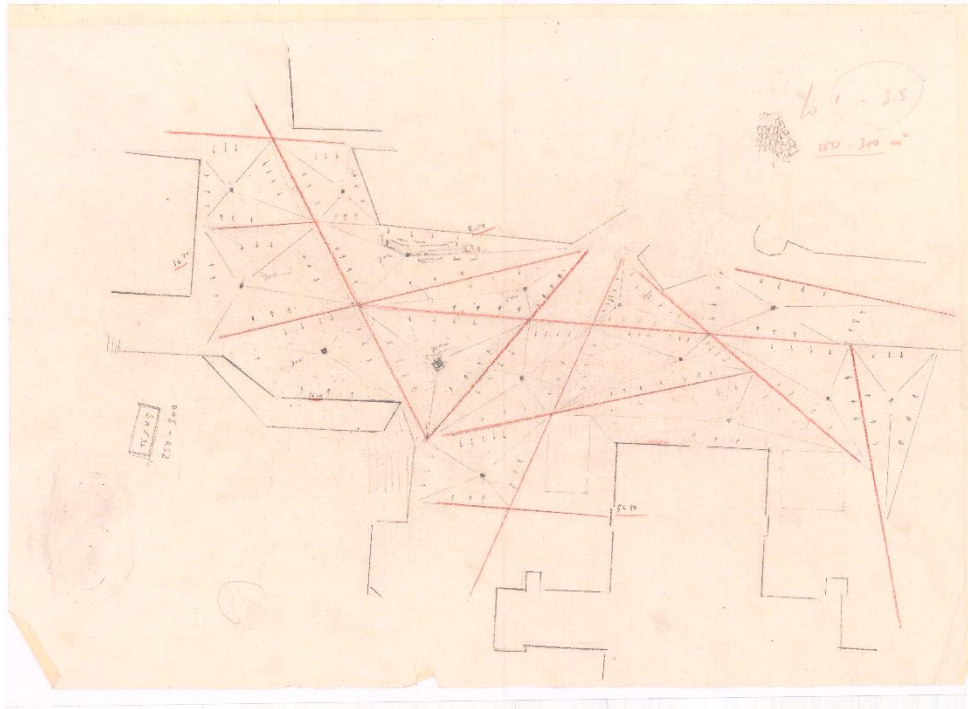
Turgut Cansever yayaların hareketini gösteren eskizi. (Cansever Arşivi)

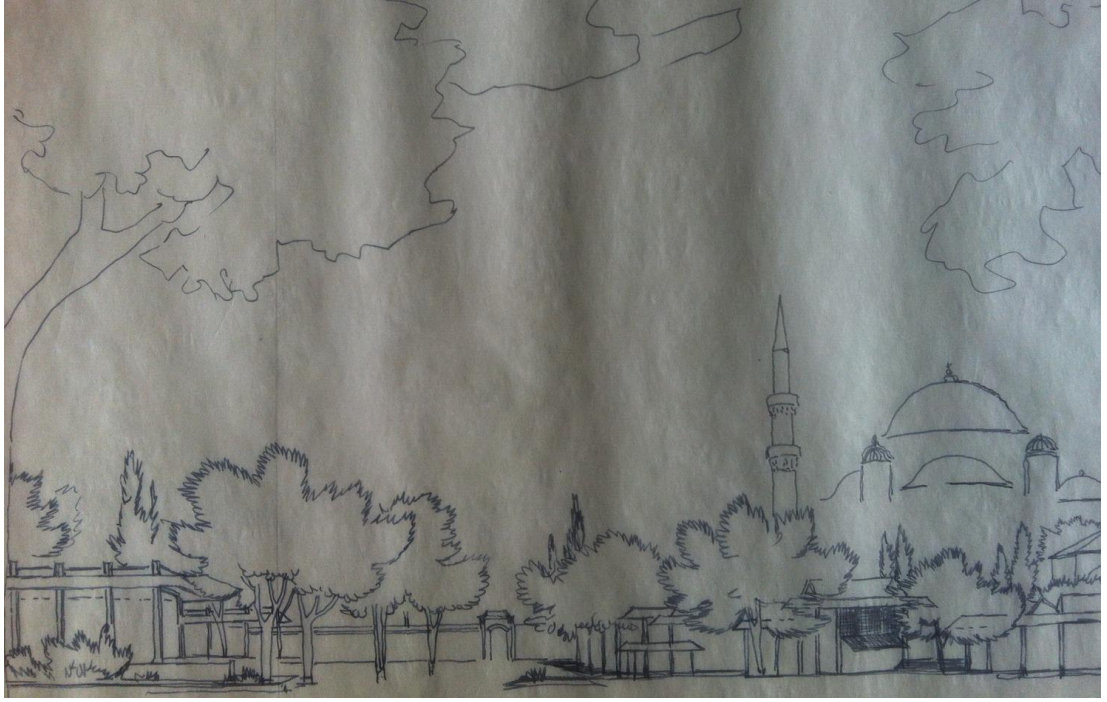
Turgut Cansever yayaların hareketini gösteren eskizi. (Cansever Arşivi)

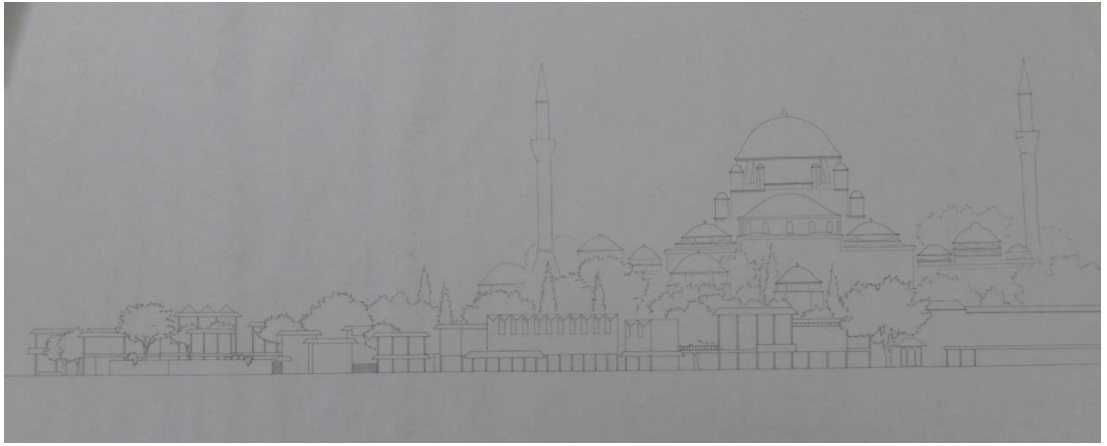
Turgut Cansever eskizi. (Cansever Arşivi)

Turgut Cansever meyil çalışması eskizi. (Cansever Arşivi)

Turgut Cansever Eskizi. (Cansever, Cansever Arşivi)

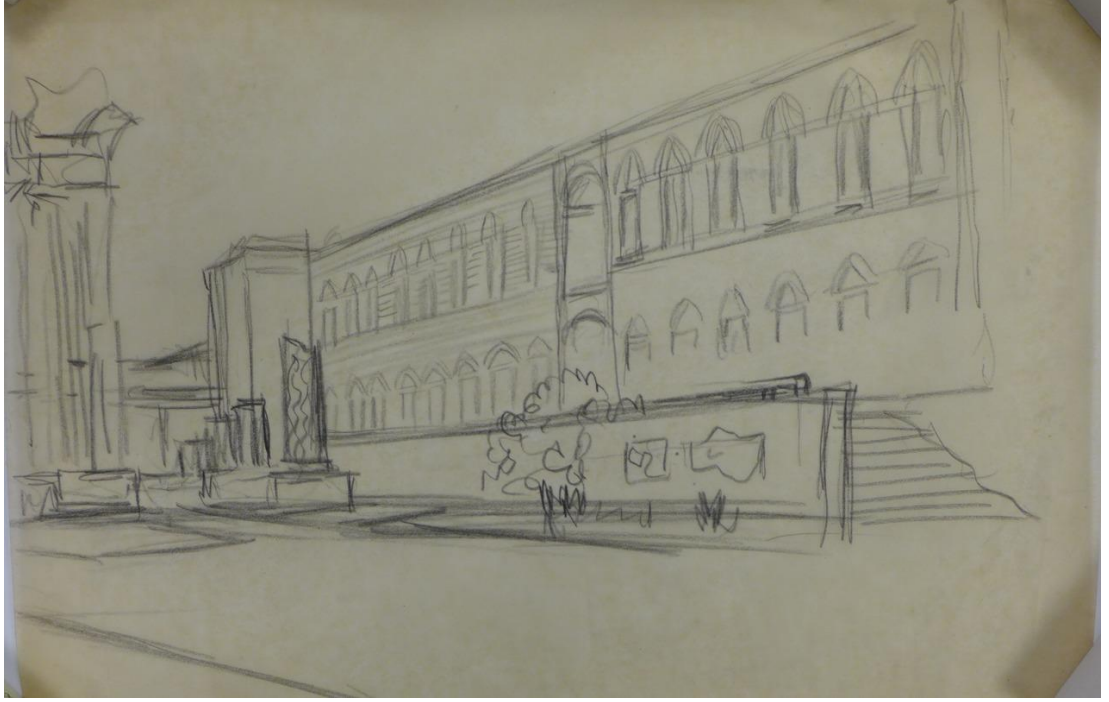
Turgut Cansever Yapıları ve Cami. (Cansever, Cansever Arşivi)

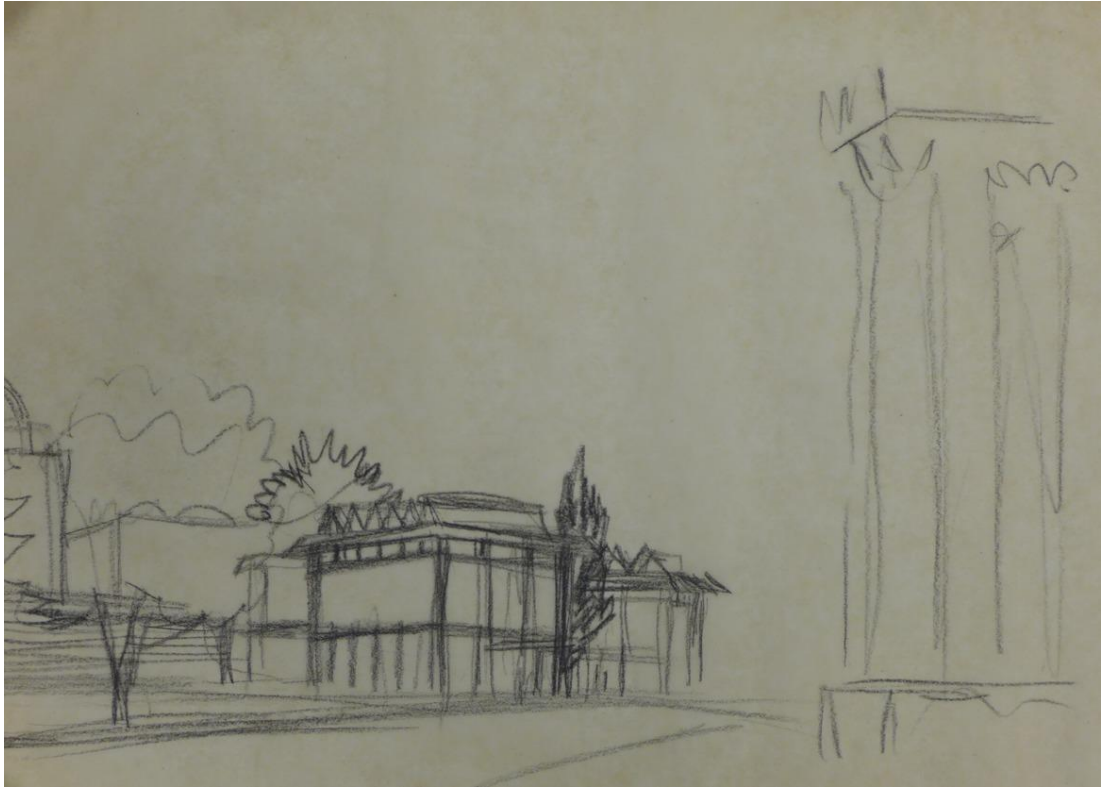
Turgur Cansever Eskizi; sağda Turan Emeksiz Anıtı. (Cansever Arşivi)

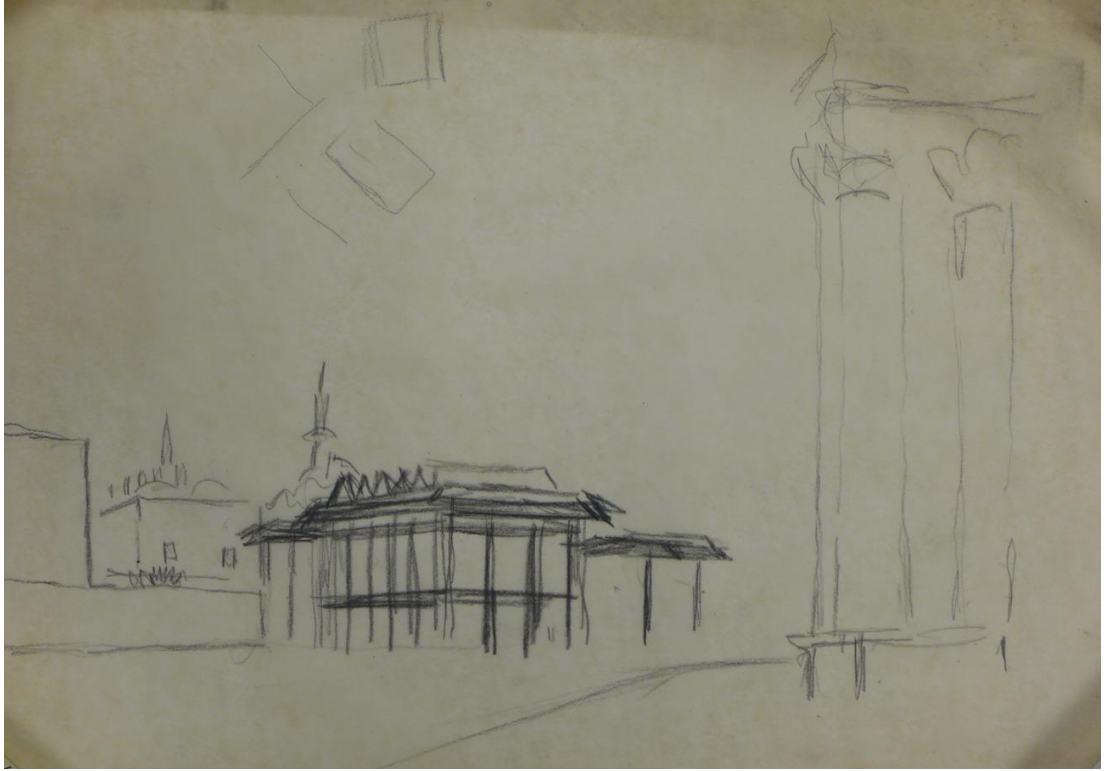
Ordu Caddesi'nden çıkan merdivenleri gösteren eskiz. (Cansever Arşivi)

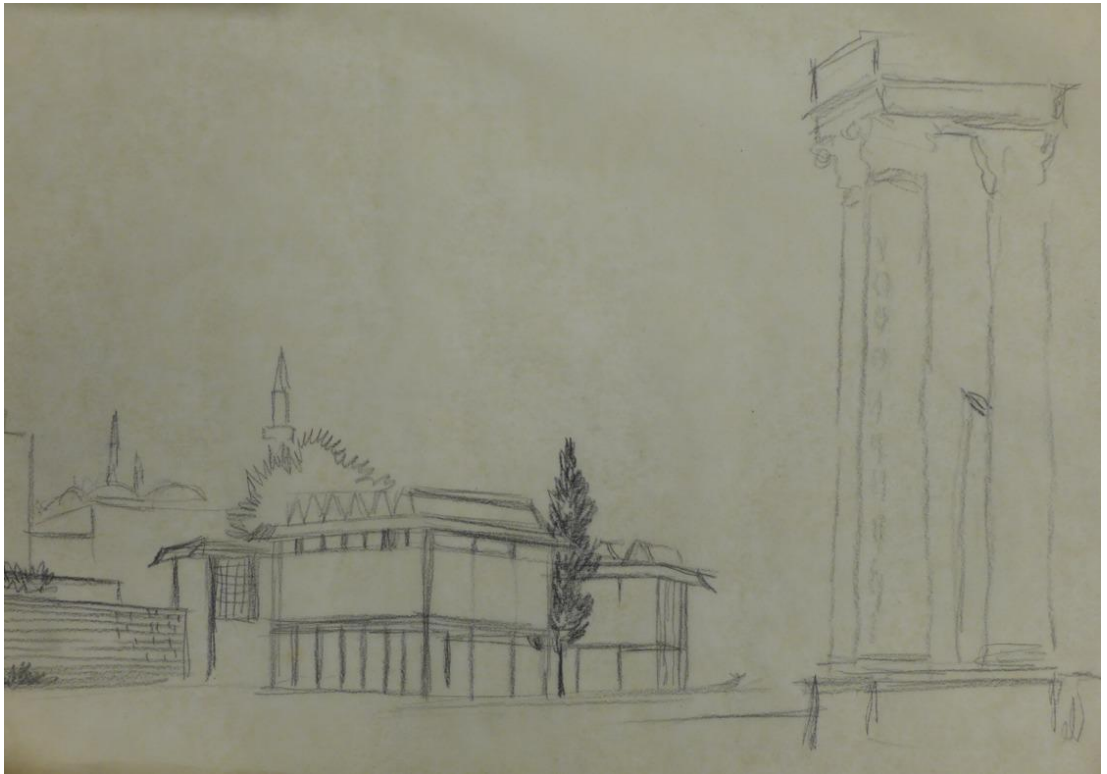
Simkeşhane tarafından eskiz. (Cansever Arşivi)

Simkeşhane önünden eskiz. (Cansever Arşivi)

Simkeşhane önünden başka bir eskiz. (Cansever Arşivi)

Simkeşhane önünden başka bir eskiz. (Cansever Arşivi)

Rampaya doğru. (Cansever Arşivi)

Zafer Takı'nın rekonstrüksiyonunun yapılacağı varsayılarak çizilen eskiz. (Cansever Arşivi)

Ordu Caddesi'nden bir eskiz. (Cansever Arşivi)

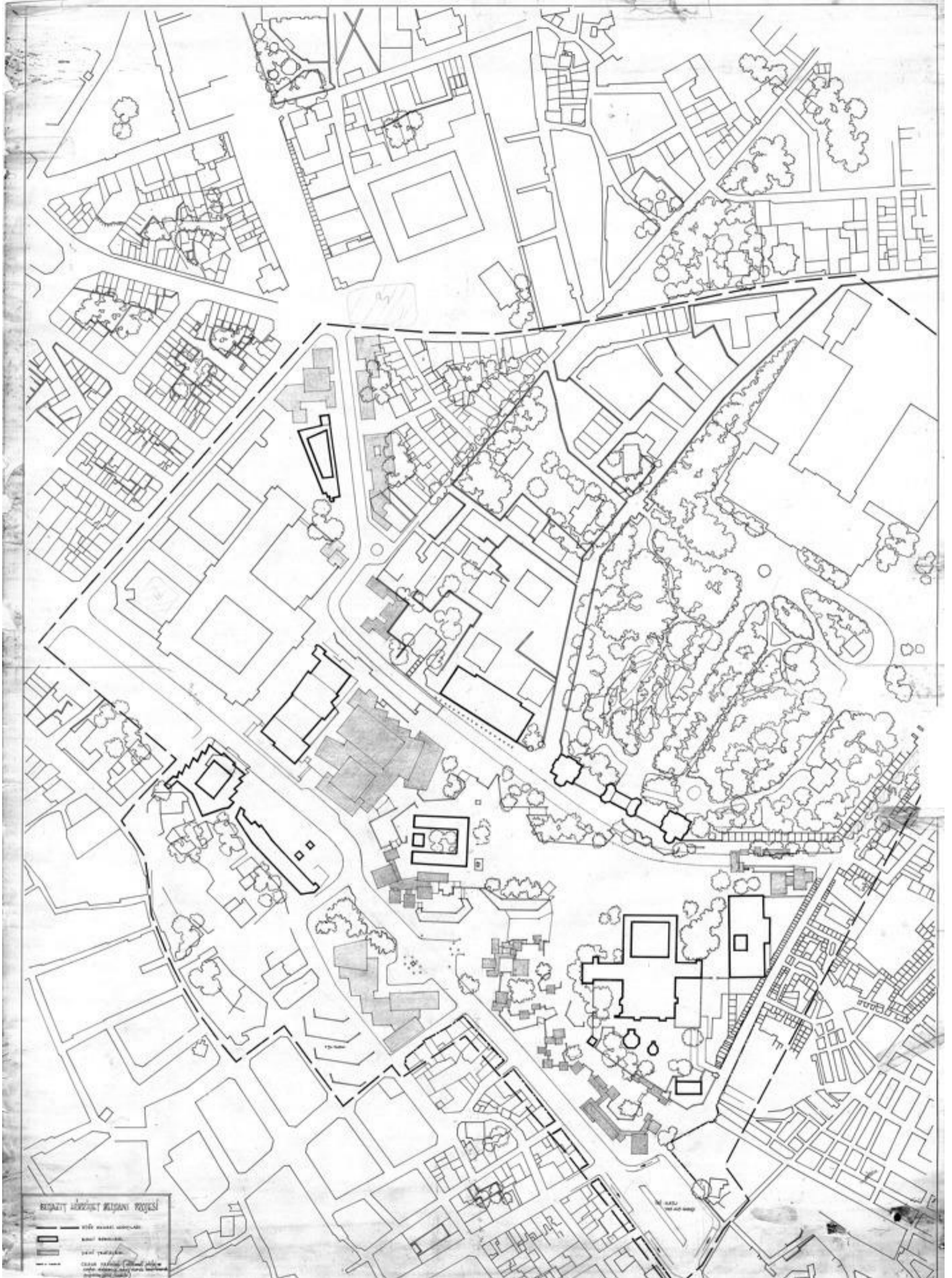
Rampaya doğru. (Cansever Arşivi)

Ek 8. Beyazıt Meydanı'na ait resim

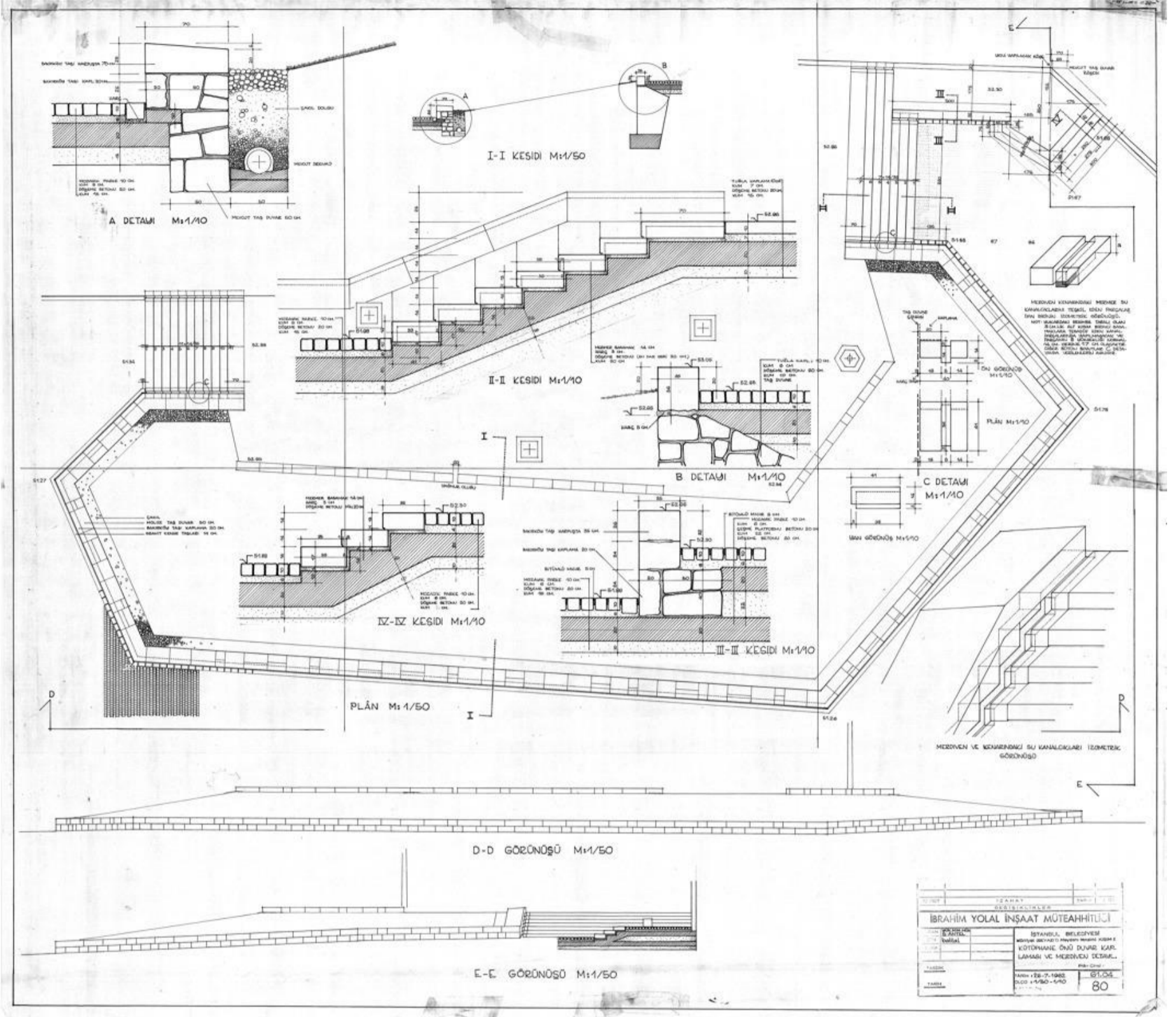
1980 bienalle panolarından bir resim. Turgut Cansever'in çok sevdiği bir kare, meydanda medeni kullanım (Cansever Arşivi)

Ek 9. Turgut Cansever Orijinal Pafta, Vaziyet Planı

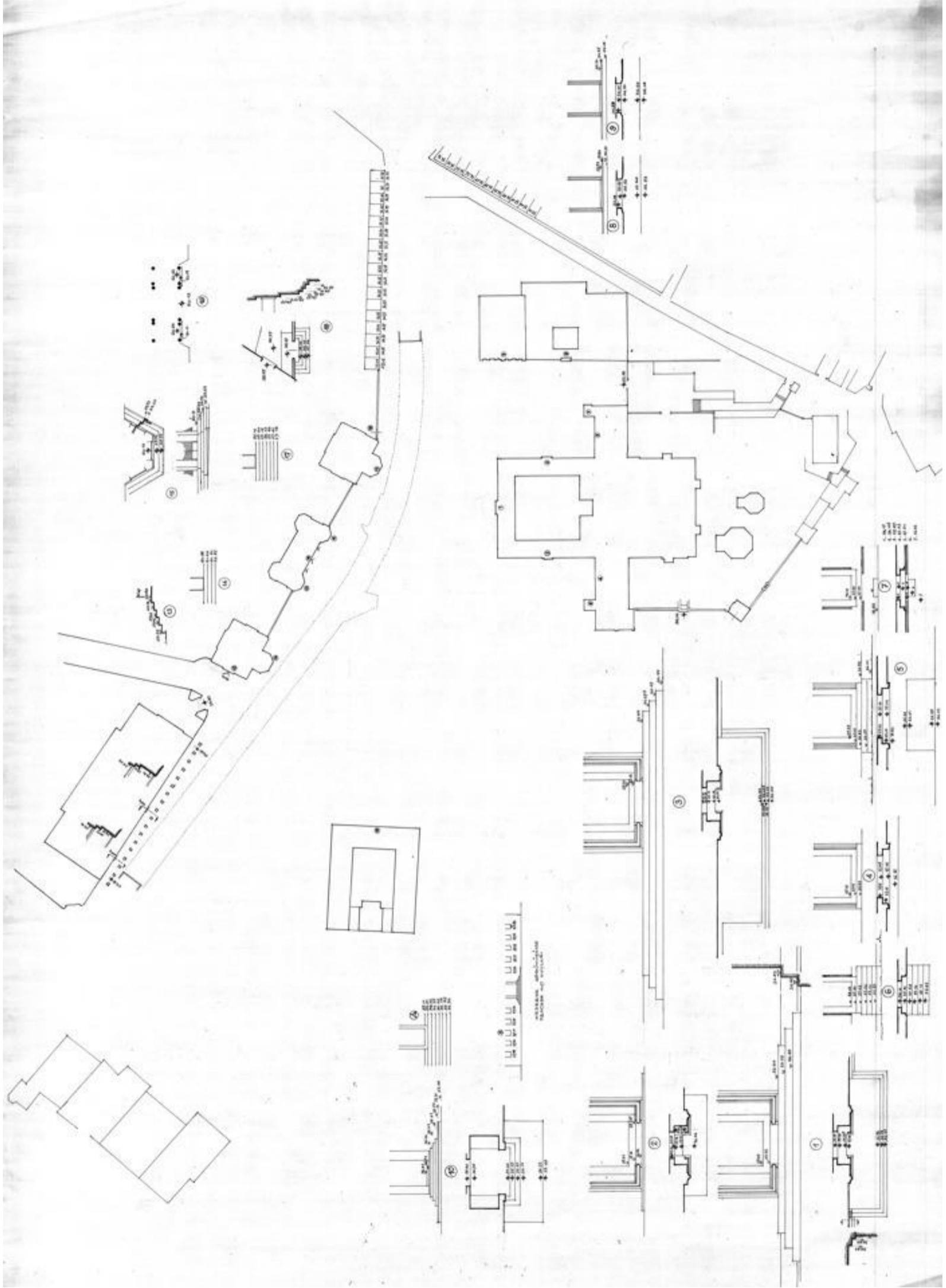
Turgut Cansever orijinal çizimleri. (Cansever Arşivi)

Ek 10. Turgut Cansever Orijinal Pafta, Merdiven Basamak Detayları

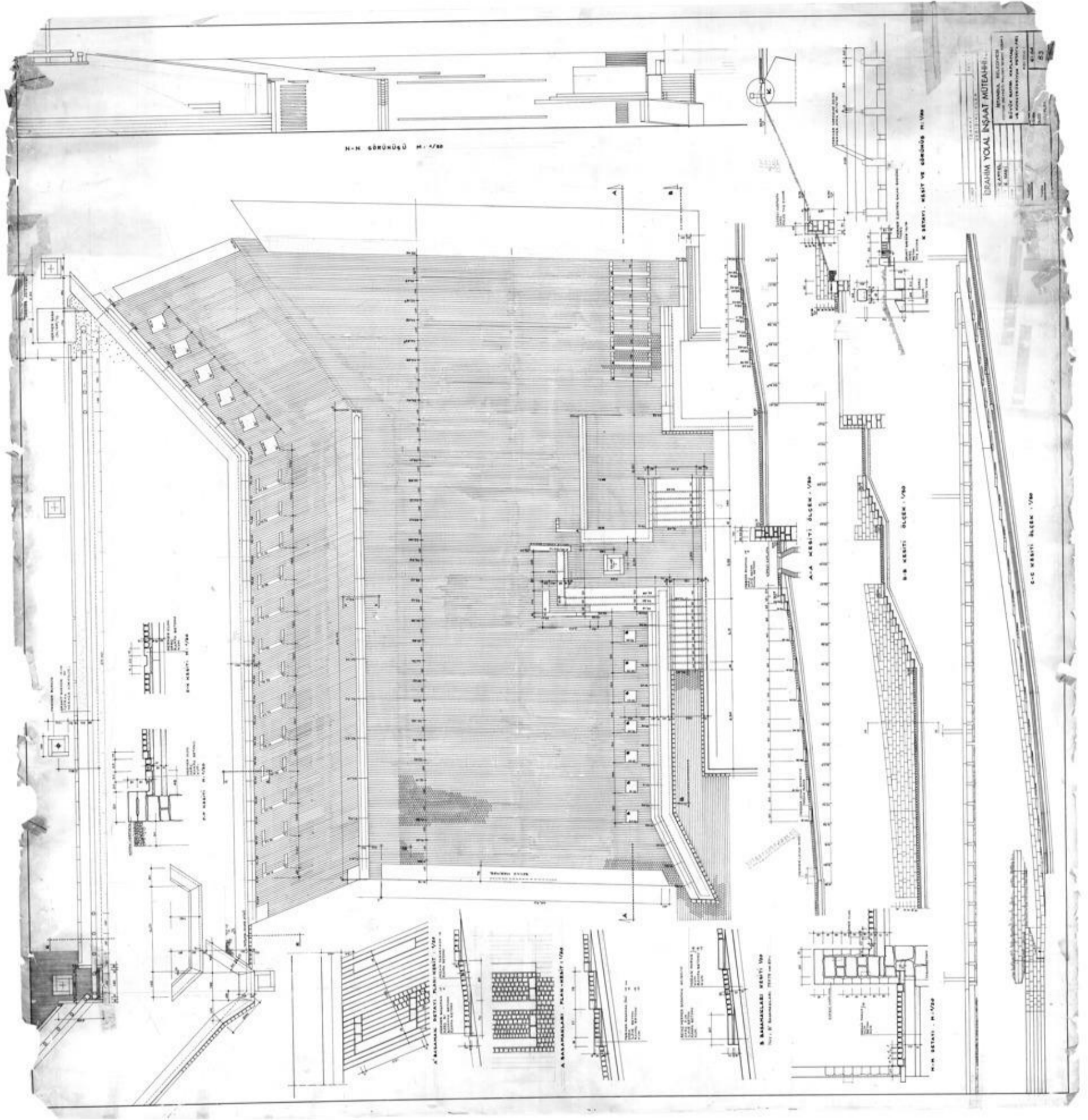
Masif Basamak detaylarının olduğu pafta. (Cansever Arşivi)

Ek 11. Turgut Cansever Orijinal Pafta, Kapı Pencere Kotları

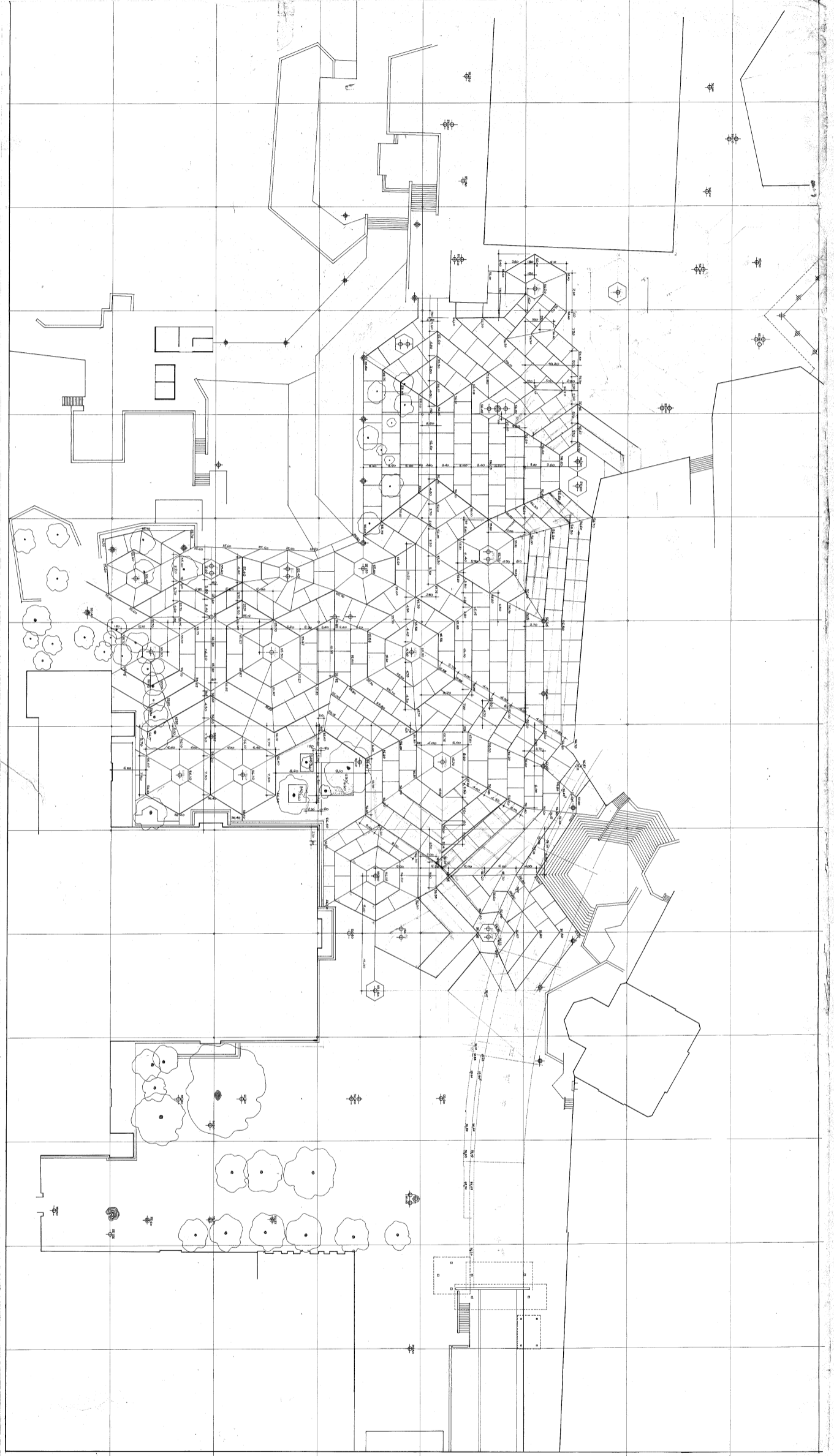
Kapı ve Pencere kotlarının alındığı, meydan kotlarının bunlara göre düzenlendiğini gösteren pafta. (Cansever Arşivi)

Ek 13. Turgut Cansever Orijinal Pafta, Rampa

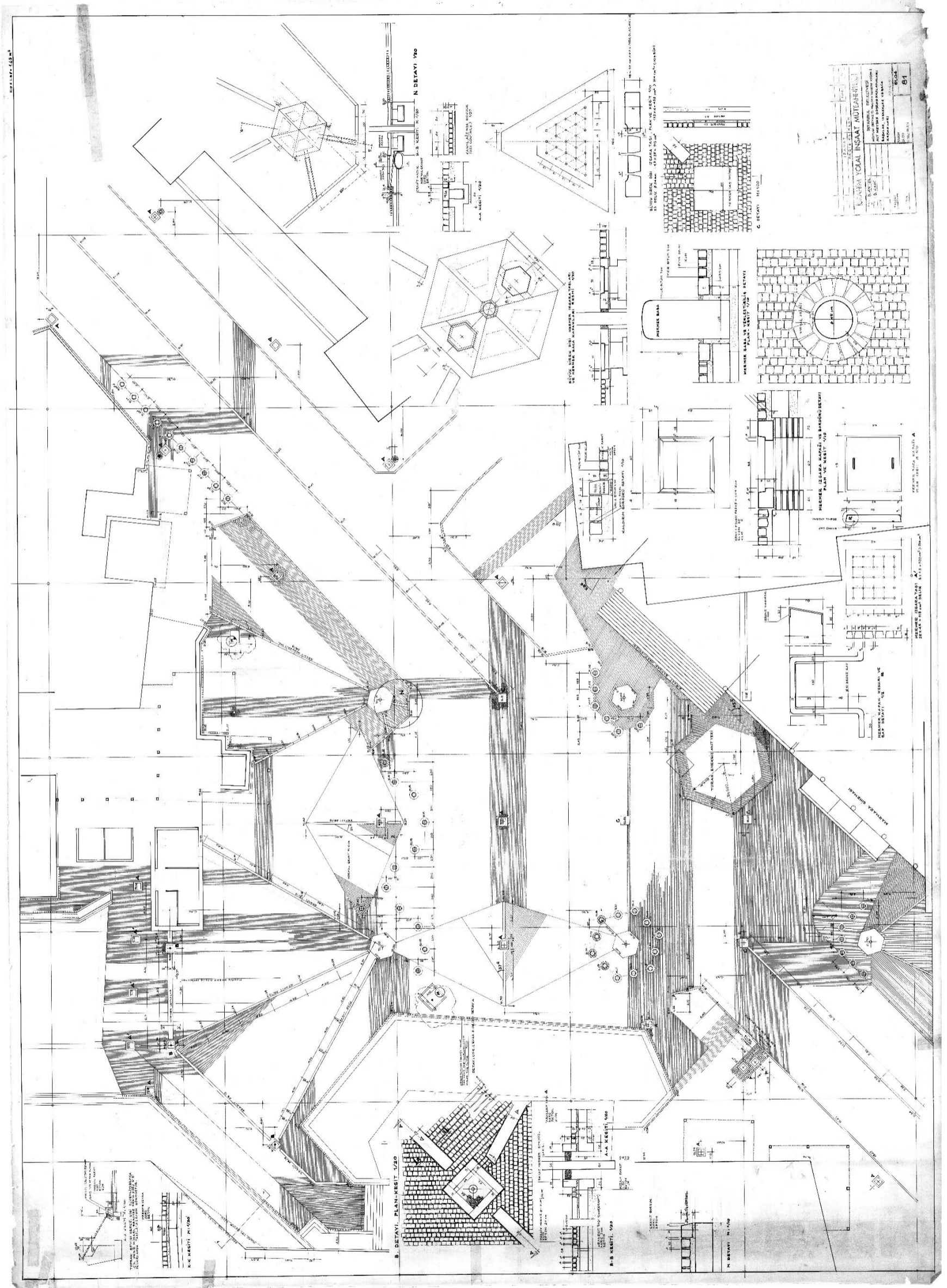
Rampa orijinal pafta. (Cansever Arşivi)

Ek 14. Turgut Cansever Orijinal Pafta, Meyil Düzeni

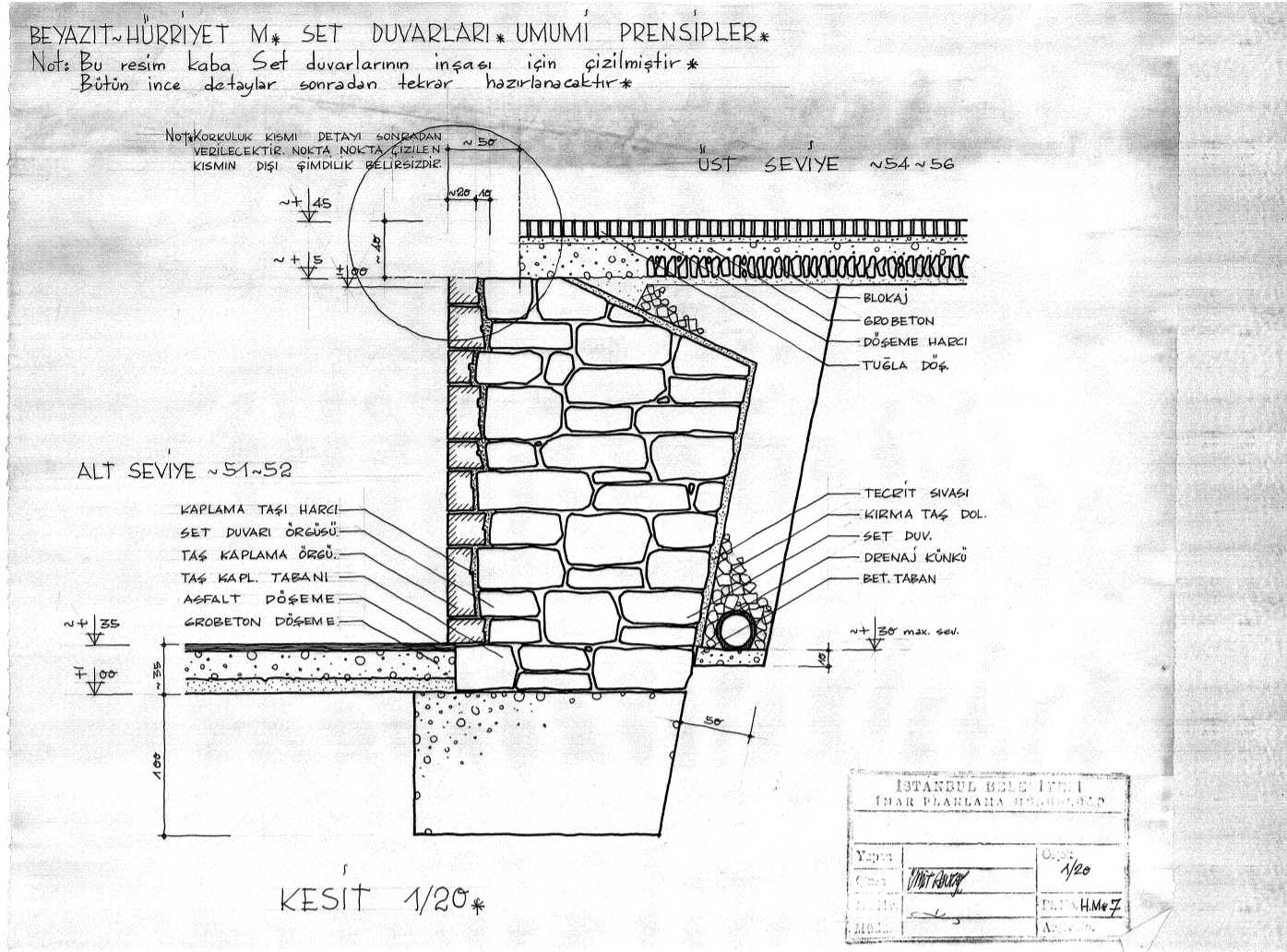
Meyil düzeni orijinal pafta. (Cansever Arşivi)

Ek 14. Turgut Cansever Orijinal Pafta, Alt Meydan

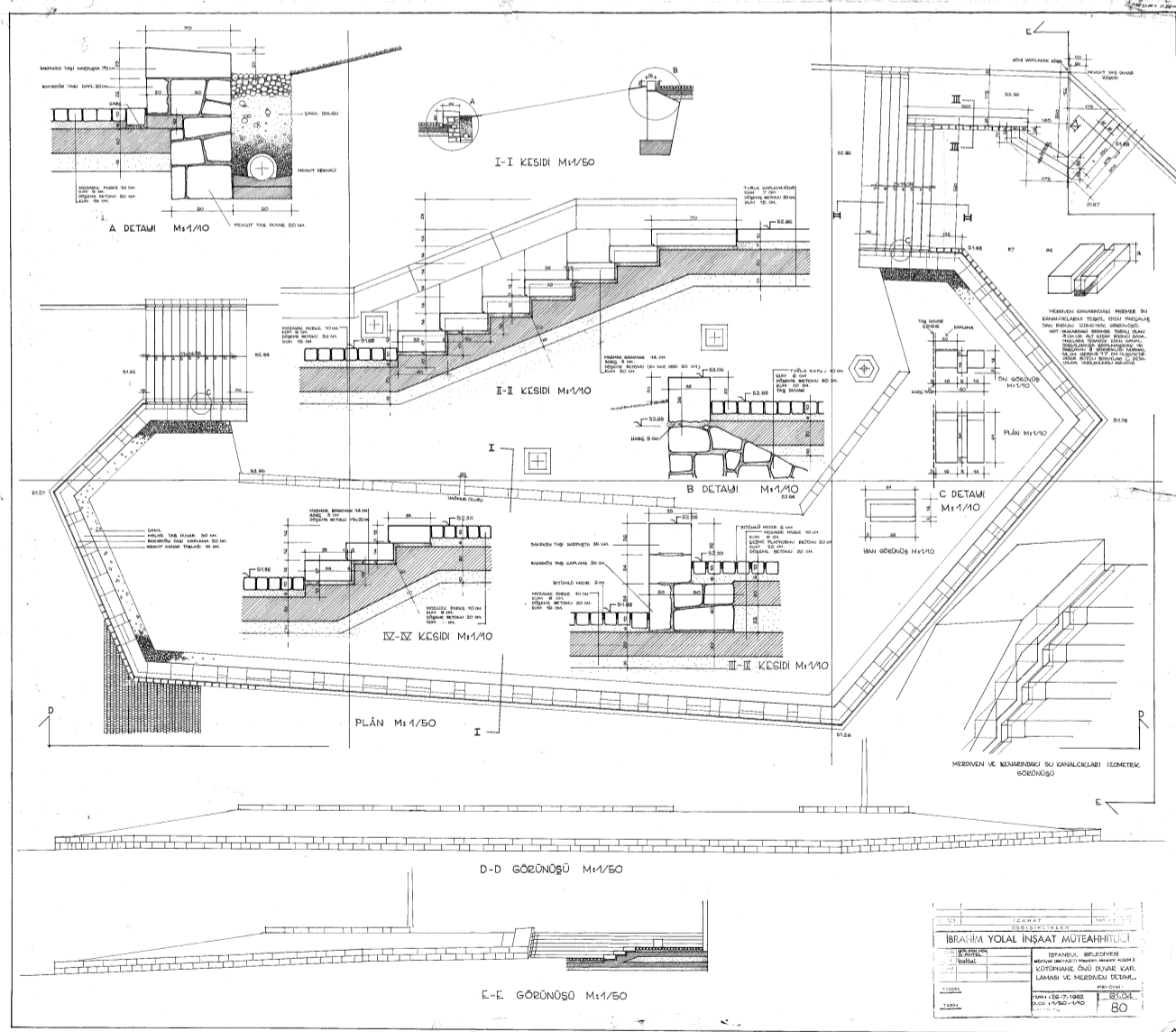

Alt meydan orijinal pafta. (Cansever Arşivi)

Ek 15. Turgut Cansever Orijinal Pafta, İstinat Duvarı ve Kütüphane Önü Merdiveni

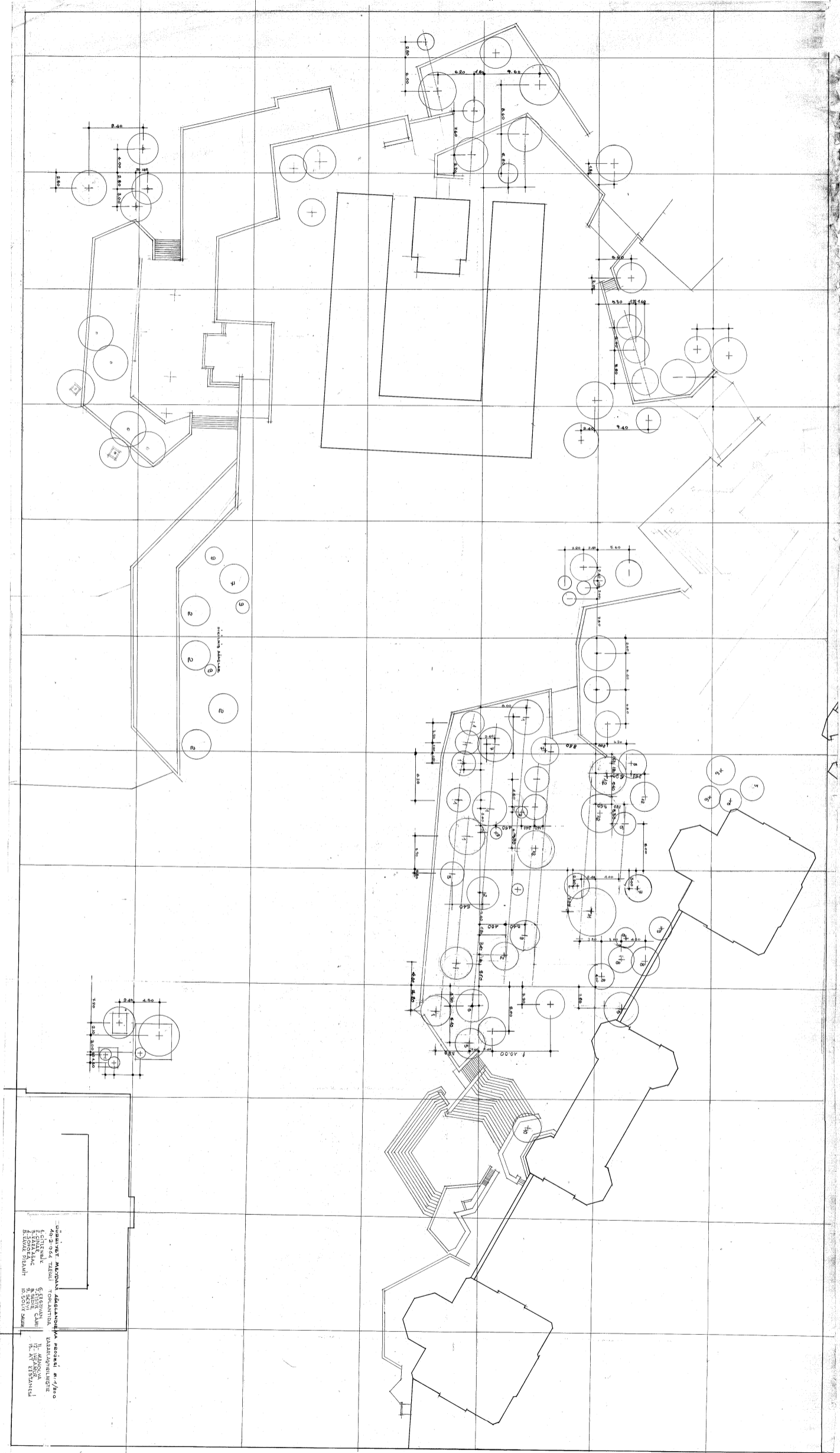

İstinat duvarı orijinal pafta. (Cansever Arşivi)

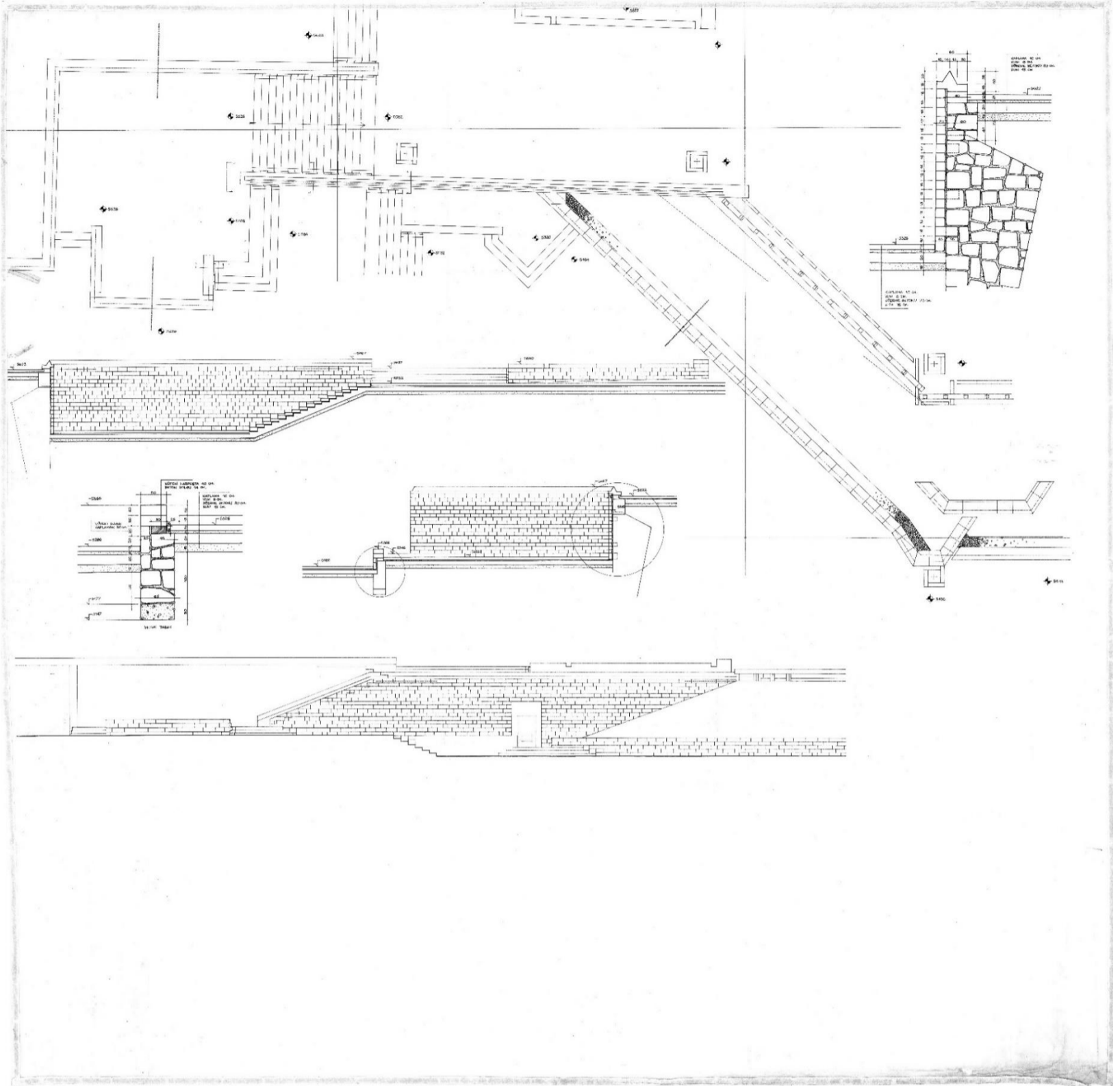
Kütüphane önü orijinal pafta. (Cansever Arşivi)

Ek 15. Turgut Cansever Orijinal Pafta, Üniversite önu ağaçlandırma

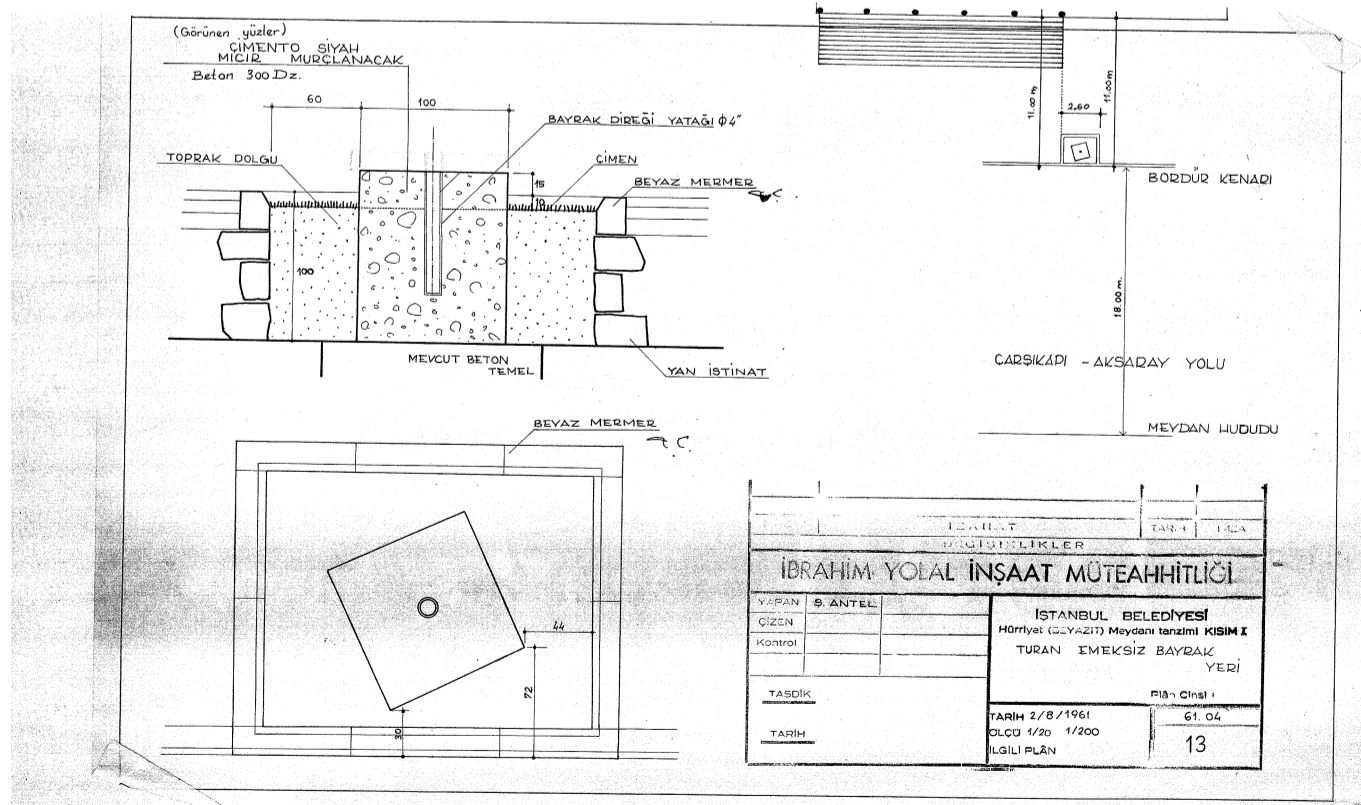

İstanbul Üniversitesi önu orijinal pafta. (Cansever Arşivi)

Ek 16. Turgut Cansever Orijinal Pafta, Medrese Sağ Taraf ve Turan Emeksiz Bayrağı

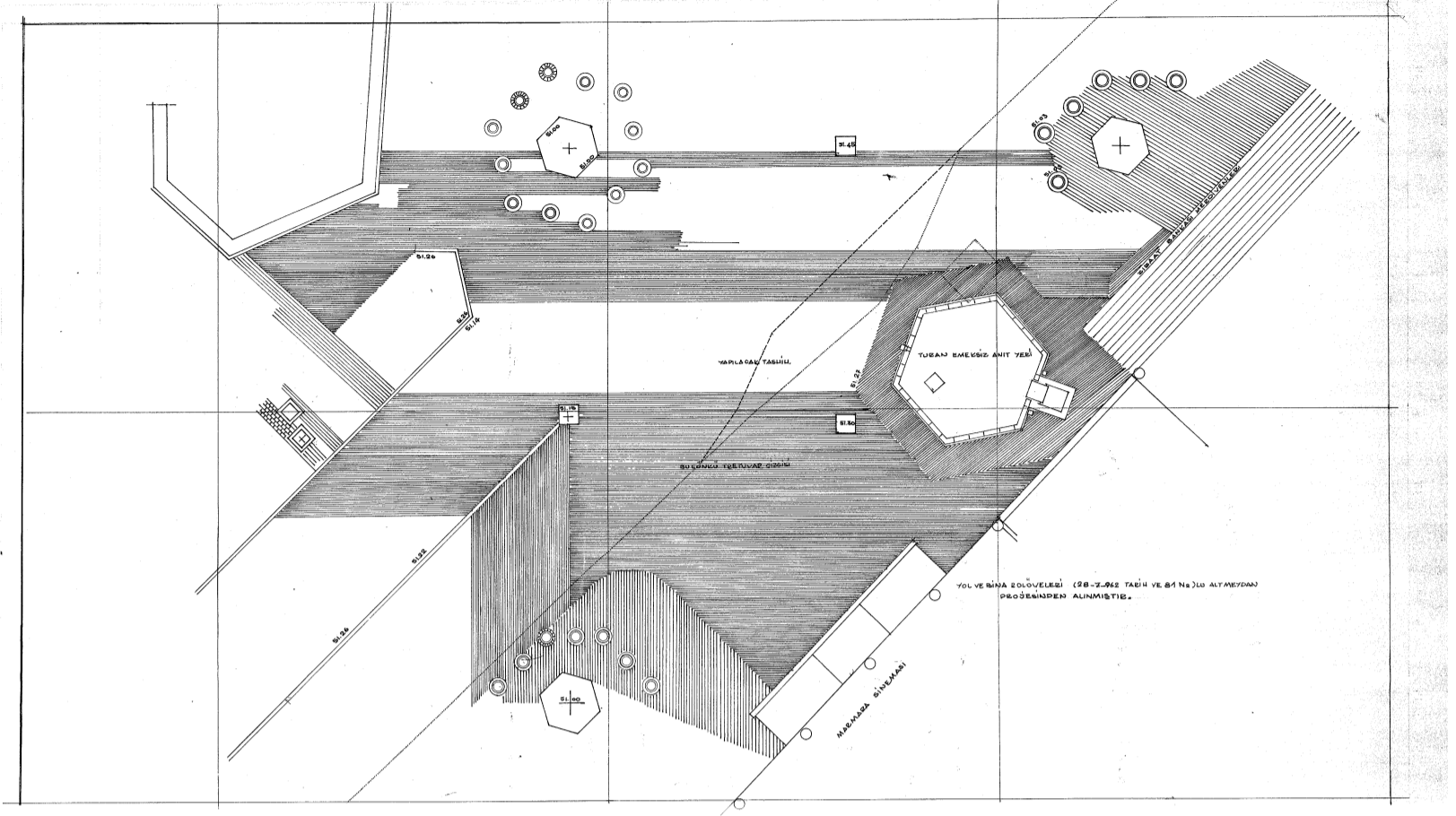

Medrese sağ taraf orijinal pafta. (Cansever Arşivi)

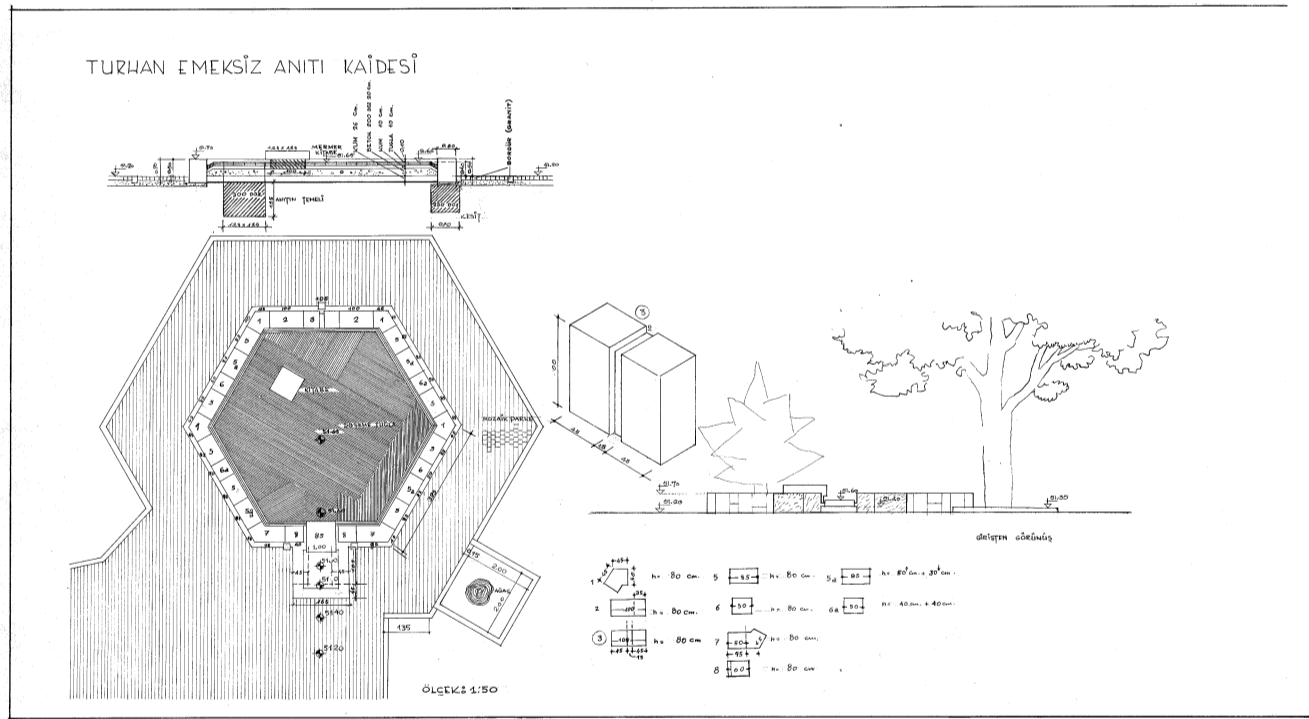

Turan Emeksiz Anıtı Bayrağı orijinal pafta. (Cansever Arşivi)

Ek 17. Turgut Cansever Orijinal Pafta, Turan Emeksiz Anıtı yeri ve Kaidesi

Turan Emeksiz Anıtı yeri orijinal pafta. (Cansever Arşivi)

Turan Emeksiz Anıtı Kaidesi orijinal pafta. (Cansever Arşivi)

Ek 18. 2014 Yıkımı Sonrası Merdiven Fotoğrafları

Aykut Köksal Fotoğrafları: 2014 yıkımından sonra tekrar inşa edilen merdivenler.
(Ögün&Ögün Arşivi)

Aykut Köksal Fotoğrafları: 2014 yıkımından sonra tekrar inşa edilen merdivenler.
(Öğün&Öğün Arşivi)

Aykut Köksal Fotoğrafları: 2014 yıkımından sonra tekrar inşa edilen merdivenler.
(Öğün&Öğün Arşivi)

Aykut Köksal Fotoğrafları: 2014 yıkımından sonra tekrar inşa edilen merdivenler.
(Öğün&Öğün Arşivi)

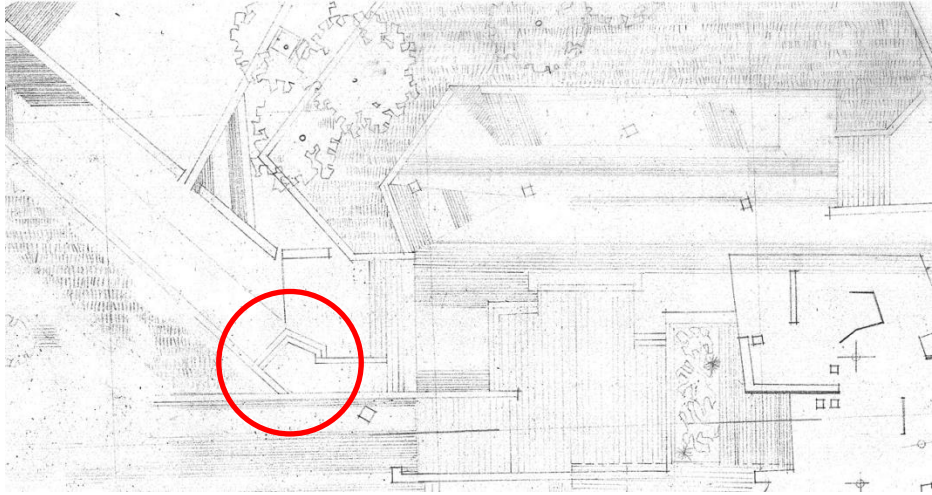

Aykut Köksal Fotoğrafları: 2014 yıkımından sonra tekrar inşa edilen merdivenler.
(Ögün&Ögün Arşivi)

Ek 19. 2019 yılı Beyazıt Meydanı Fotoğrafları

Medreseye çıkan merdivenlerin altındaki üçgen basamaklar... Zarif kot değişimi, üzerinde çeşme, duraklayıp su içerek serinleyecekler için ana hareketin olacağı kottan koparılmış geçit.

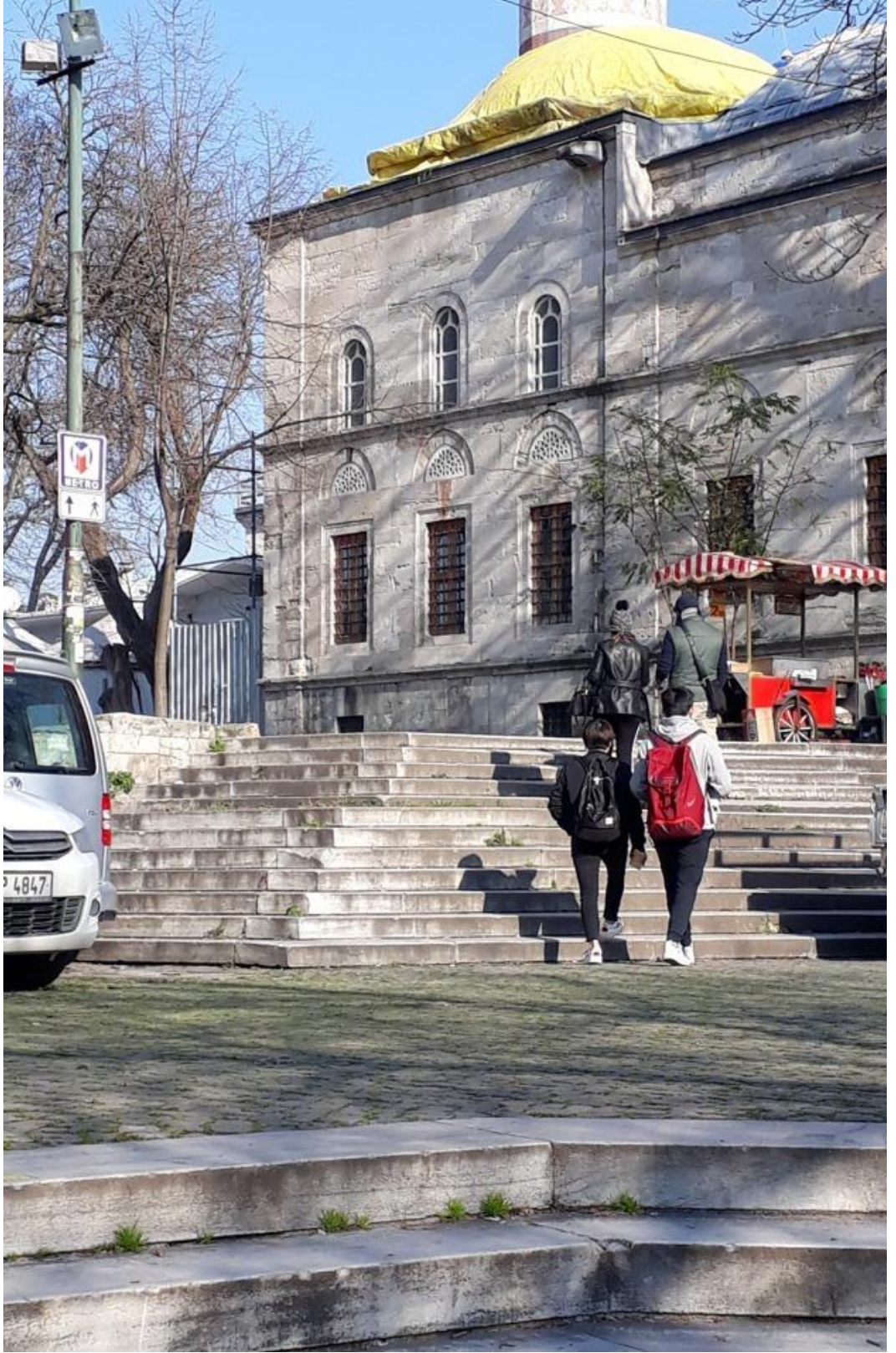
Orijinal plandaki yeri.

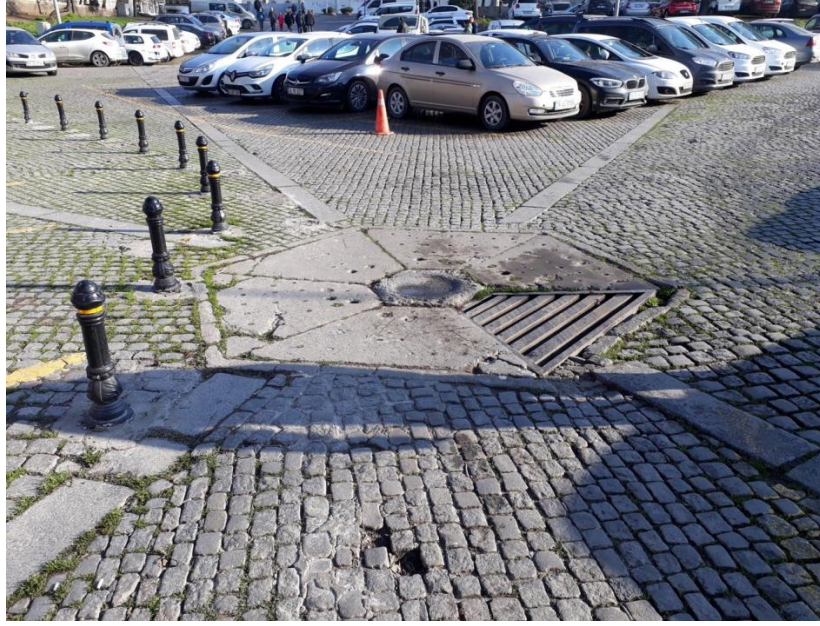
Camiden Odu Caddesi'ne İnen Basamaklar

Camiden Odu Caddesi'ne İnen Basamaklar

Camiden Odu Caddesi'ne İnen Basamaklar

Alt Meydan Rögar Yeri

Alt Meydandan İÜ Kapısı ve Cami

Turgut Cansever düzenlemesi ile her ne kadar otopark kullanımı görüş açısını kapatsa da oldukça güzel bir silüet elde edildiği görülüyor.

Abidevi Ağaçlar.

Cansever Önerisi Rapma Tarafından Ağaçlara bakış.

Ali Kural Projesine göre değiştirilen ve medresenin önüne kadar gelen kotlar.

Ali Kural merdivenleri namünetahi uzamakta, egemen bir çizgi oluşturmaktadır. Sanki merdiven ana unsurmuş gibi, ağaçsız, gölgesiz bir çöl tesiri. (Öğün & Öğün, 2021)